

TERMENI GEOGRAFICI POPULARI DIN VRANCEA PENTRU NOȚIUNEA DE „VÎRF ASCUȚIT“ ȘI REFLEXELE LOR TOPONIMICE(1)

DE

GABRIELA MACOVEI

0. Raportată la cimpurile semantice corespunzătoare altor categorii geografice, terminologia oronimică românească este de o bogăție excepțională, deși această calitate este mai puțin evidentă în lucrările lexicografice existente.

Cercetările de teren întreprinse de noi în Vrancea pentru *Dicționarul toponimic al României. Moldova* evidențiază poziția de prim rang a acestei provincii istorice sub aspectul abundenței terminologice, pe de o parte, iar pe de alta, al conservării integrale a unor serii ai căror termeni sînt sau neatestați în alte zone ale țării, sau au, aici, o semnificație deosebită.

În cele ce urmează vom prezenta cîteva serii lexicale subsumate noțiunii de „vîrf ascuțit“, insistînd asupra caracteristicilor geografice ale înălțimilor denumite, care ne ajută în mare măsură să sesizăm înțelesul apelativelor folosite pentru denumirea lor. Elementele descriptive reprezintă, în fond, note semantice complementare, justificînd gruparea lor laolaltă cu glosele lexicale propriu-zise.

1. Elemente cu o posibilă origine autohtonă

1.1. *Țiemă, țigmă, țiemă, țienă, țigmă, țignă, țigmnă, țihmă, țijmă și derivatele lor*

Apelativul *țiemă*, pl. *țieme* nu se întâlnește ca atare în graiul vrincean, deși, cum vom vedea, el apare, sporadic, în oronimia Vrancei. DLR (ms) îl semnaleză la Poiana Sărată (Tîrgu-Ocna) cu sensul de „vîrf ascuțit de deal sau de munte“. În funcție toponimică el este atestat din 1639: în *Țicma Scurtului*¹ (probabil în zona montană a Buzăului), pentru care Damian P. Bogdan trimite la *țicmă* „pisc de munte“. Il găsim și în Vrancea, ca nume al unui „pisc ascuțit pe dealul Măgura“², care marca despărțirea pămîntului vrîncenesc de celelalte sate din jur : „și în sfîrșit, puindu stăpînire mai pe toată parte din sus a Călimanului, din *Țicma Iarului* și pină în vîrfu Măgurii [...]“

¹ Damian P. Bogdan, *Glosarul cuvintelor românești din documentele slavo-române*, București, 1946, p. 209 — 210.

² Simion Hârnea, *Locuri și legende vrîncene*, Focșani, 1972, p. 77.

(a. 1837)³. Într-un document din 1847 se pomeneste de o învoială din 1827, privind folosirea în comun cu Ireștii de sub Măgură (sat nevrîncenesc) a „locului din *Piscul Țicmei* în sus pînă în virfu Măgurii“⁴. Cel de al doilea component al sintagmei toponimice nu este entopicul iar „ripă mare“⁵, „vale prăpăstioasă“⁶, „mal abrupt“⁷, ci numele unui strămoș al Ireștilor⁸, care mai apoi s-a sudat cu determinantul într-un compus neanalizabil: *Țucmaiarla*⁹. Îl găsim atestat la 1933: „pădure și puțină cosire la *Țucmaiarla*“¹⁰, iar cu varianta *Țucmaiala* în 1929¹¹. L-am întîlnit și noi cu această formă: „mă duc (în deal) la *Țucmăială*“ (Vidra).

Mai notăm, pentru Vrancea sudică (bazinul Zăbalei), toponimul (*Pe*) *Țicmă*: „loc neproductiv și cătină la punctul *Pe Țicmă*, megieșit cu zarea *Piscului Țicmei*“ (Poiana, a. 1942)¹² și *Țicma*: „loc emăș în *Țicmă*“ (Nistorești, a. 1919)¹³. Dintre toponimele atestate în alte zone, și anume în zona subcarpatică de la nordul Vrancei, menționăm *Țicmele*¹⁴, nume al unui șir de dealuri din comuna Valea Arinilor (actualmente Măgirești, jud. Bacău), *Țicma Ursului*¹⁵, deal în comuna Oțelești, aproape de izvoarele Berheciului (azi com. Izvorul Berheciului, jud. Bacău) și *Țicma* „virf de deal în malul Siretului, la nord de satul Corni [...] jud. Tecuci“ (MDG, IV, p. 675).

O variantă a entopicului discutat este *țigmă*, pe care l-am întîlnit numai ca toponim, atestat în 1921: „loc cosire la *Țigma*, comuna Spinești“¹⁶. Simion Hârnea îl descrie ca „un virf de deal ascuțit și coastă cu locuri de cosire [...] în hotarul satului Spinești“¹⁷. Notăm, în continuare, *Țigma* din satul Munciei (fost Văsui), atestată tot în 1921: „siliște cu pomi la *Țigma*“¹⁸. Locul ne-a fost descris de informatori ca fiind „un deal tugiuit, ascuțit la virf, fără pădure; un pic de deal ureț; îi tot cu stîncă și cosire lîngă ea“ (Tulnici). Același loc, numit și *Țigma lui Bratie*, este prezentat la fel de Simion Hârnea („virf prăpăstios și stîncos în fața satului Munciei, comuna Vrîncioaia“)¹⁹ și de Ion Conea, care citează descrierea unui informator: „e un deal așa, mai ascuțit și mai prăpăstios“²⁰. Adăugăm și *Țigma*, deal ascuțit în hotarul comunei

³ A. Sava, *Documente putnene*, vol. II, Focșani, 1931, p. 168.

⁴ *Ibidem*, p. 210.

⁵ A. Eremia, *Chestionar toponimic*, Chișinău, 1967, p. 30.

⁶ I. Roșca și G.I. Dumitru, *Terminologie geografică*, București, [1935 ?] s.v.

⁷ Valentin Țurlan, *Din terminologia entopică legată de pescuit*, în LR, XIX, 1970, p. 218.

⁸ A. Sava, *op. cit.*, II, p. 168.

⁹ Simion Hârnea, *op. cit.*, p. 162.

¹⁰ Arhiva Judecătoriai Focșani, Fondul Judecătoria Năruja, *Dosare cu acte autentice*, vol. I, 1933.

¹¹ *Ibidem*, Fondul Judecătoria Vidra, *Registrul de proprietăți*, 1926 — 1935.

¹² *Ibidem*, Fondul Judecătoria Năruja, *Dosare cu acte autentice*, vol. II, 1942.

¹³ *Ibidem*, *Dosar de tutelă*, nr. 275, a. 1919, Nistorești.

¹⁴ Ortensia Racoviță, *Dicționar geografic al județului Bacău*, București, 1895, p. 575.

¹⁵ *Ibidem*, p. 539.

¹⁶ Arhiva Judecătoriai Focșani, Fondul Judecătoria Năruja, *Dosare cu acte autentice*, vol. I, 1921.

¹⁷ Simion Hârnea, *op. cit.*, p. 161.

¹⁸ Arhiva Judecătoriai Focșani, Fondul Judecătoria Năruja, *Dosare cu acte autentice*, vol. I, 1921.

¹⁹ Simion Hârnea, *op. cit.*, p. 22.

²⁰ I. Conea și Eugen Nedelcu, *Toponimie și termeni geografici populari românești*, în „Studii și cercetări de geologie, geofizică și geografie“, tomul XI, 1964, p. 178.

Paltin²¹ și *Țigmele* „vîrfuri ascuțite pe muntele Frumoasele“²², care ne-au fost descrise de un informator din Văcăria ca „stînci mici, ascuțite la vîrf, cite două-trei la un loc, pe creasta Frumoaselor“. Curmătura de pe acest munte se numește *Șeaua Țigmei*²³.

Formele care prezintă fenomenul velarizării lui *l* la *l̥* sint foarte frecvente, am putea spune aproape generale în Vrancea. Entopicul *Țiemă* l-am notat în satul Spulber, unde a fost definit ca „deal ascuțit ca o țâgălă“. Toponimul *Țiemă* (vezi mai sus : *Pe Țiemă*) este atestat în 1938 : „loc netrebnic la punctul *Țiemă*, megieșit cu Pîrăul Spărturilor, în hotarul com. Poiana“²⁴. În afara Vrancei, entopicul, definit ca : „vîrf de deal înalt și ascuțit“ (Berești), „capătul unei ridicături“, „spinare îngustă cu coaste late, dar rezezi“ (Galați), „vîrful ascuțit al unei înălțimi“ (Prodăneșoia), a fost înregistrat prin ancheta indirectă a Institutului de Lingvistică din București²⁵.

Țigmă, pl. *țigme*, pare să fie, prin marea lui răspîndire, unul dintre cei mai cunoscuți termeni oronimici vrânceni. În Vrancea sudică informatorii ni l-au definit astfel : „deal ascuțit“ (Spulber) ; „vîrful cel mai înalt al muntelui“ (Nistorești) ; „un fel de munte cu scobituri la coaste, cu rupturi fugite și cu o coastă ca un pătrat cu muchii ascuțite [sic !]“ (Nerejul Mic) ; „creastă ascuțită cu piatră pe ea“ (Văcăria) ; „ceva nant“ (Valea Sării) ; „țîrm ón“ (Colacul) ; „orice delușor înalt și ascuțit“ (Paltin). El este folosit frecvent în contexte precum : „m-am suít în *țigma* dealului“ (Paltin) ; „mergi pe pripoare pînă-i ajunge în *țigma* ceea“ (Carșochești) ; „uităte-n *țigma* ceea nantă“ (Spulber). În satul Năruja am notat și sintagma *o țigmă de piatră*.

Cu un sens bine precizat circulă entopicul și în Vrancea nordică : „vîrf de deal ascuțit, cu piatră ; nu poți spune că-i *țigmă* în pădure“ (Tulnici) ; „vîrf înalt, mai înalt decît cele din jur, ascuțit ca oul și gol în vîrf, acoperit cu piatră ; de acolo se ridică altă *țigmă*“ (Coza) ; „vîrf de munte, pisc ascuțit, deal ascuțit“ (Tulnici) ; „stîncă ascuțită de piatră dură ; cuvînt din bătrîni, folosit mai rar azi“ (Coza) ; „k' u á c á înaltă cu pămînt *h u m á r f s e*, pe care nu se prinde nimic, nici cîtină măcar“ (Spinești). Un informator din Coza preciza că „*țigma* poate fi și cît de mică, numai să fie ascuțită și tăioasă“. Acest sens — întîlnit numai aici — este avut în vedere în expresii ca : „m-am lovit într-o *țigmă de piatră* și mi s-a umflat cotul“. Entopicul este, și în această parte a Vrancei, folosit pentru explicarea unor termeni considerați mai puțin cunoscuți sau pentru descrierea unor locuri : „un gol cășulăt este o *țigmă* goală, un țugú i“ (Tulnici) ; „o țuțúră e tot așa, o *țigmă* înaltă“ (Coza) ; locul *La Bobéjcl* nu-i *țigmă*, nu-i așa înalt“ (Tulnici). Se poate vorbi, deci, de o frecvență destul de ridicată a termenului de care ne ocupăm, care secundează în plan lingvistic răspîndirea geografică a formei de relief : „*țigme* sint peste tot : toți munții ăștia au *țigme*“ (Coza). Îl întîlnim și aici în contexte ca : „în *țigma* aia sint porci mistreți“ (Tulnici) ; „are pămînt [= pășune] în *țigmă*, în vîrful dealului, care nu-i prea înalt [în cazul de față], dar îi ascuțit“ (Coza) ;

²¹ Simion Hârnea, *op. cit.*, p. 132.

²² *Ibidem*, p. 55.

²³ *Ibidem*, p. 161.

²⁴ Arhiva Judecătorei Focșani, Fondul Judecătoria Năruja, *Dosare cu acte autentice*, vol. I, 1938.

²⁵ Îi mulțumim și pe această cale prof. Gh. Bolocan, șeful sectorului de toponimie al Institutului de Lingvistică din București, pentru amabilitatea cu care ne-a pus la dispoziție materialul de anchetă indirectă (în continuare : AILB).

„stă într-o *figmă*“, „mergi pînă-n *figma* aia“ (Coza); „mă sui în *figmele* alea, trebuie să găsească un ris, un jder“ (Coza).

În afara Vrancei, termenul și sintagma o *figmă de deal* au fost notate de Vlad Cojocaru în comuna Dărmănești, jud. Bacău, cu sensurile: „stîncă înaltă și ascuțită“; „vîrf cel mai înalt al unui munte cu mai multe vîrfuri“; „vîrf înalt și pietros“; „cele două înălțimi ale unui vîrf curmat la mijloc“. Entopicul a fost înregistrat de noi și la Soveja, deci în imediata vecinătate a Vrancei, cu sensul de „creastă cu stîncă, pe care se urcă greu“. Și tot în vecinătatea Vrancei, în zona Neculele — Vintileasca, l-am notat cu înțelesul de „vîrf ascuțit și mai înalt față de dealurile din jur“: „mă sui tocmai în *figma* ceea să mă uit“, cu mențiunea că „il foloseau mult bătrînii“ (Dumitrești).

Explicația prezenței la Dumitrești a acestui entopic, alături de alte cîteva specifice Vrancei, de care ne vom ocupa în continuare, ne-o oferă A. Sava care, bazîndu-se pe o hotarnică din 1849, amintește de „o mărturie cu data de 6 iulie 1846, semnată de mai mulți bătrîni din satul Spulberul din Vrancea“, prin care se adeverea că „moșia Dumitreștii de Sus din județul R. Sărat a fost ținută în arendă timp de 15 ani de mai mulți locuitori din acest sat. Nimic mai semnificativ — spune în continuare A. Sava — pentru a caracteriza cît de lesnicioasă era, cu tot hotarul, comunicația dintre cele două regiuni“²⁶. Informația este întărită și de cercetările lui G. Tătulescu, care afirmă că primii locuitori de aici ar fi veniți fie din Transilvania (pe valea Rîmnicului era drumul cel mai scurt, folosit de ciobani pentru iernat, care ducea peste munți din Țara Bîrsei pînă spre bălțile Brăilei), fie din Vrancea, cum ar proba nume de familie ca *Gheba* (semnalat în Dumitrești și de A. Sava) sau *Bitcă*²⁷.

Toponimele formate de la acest entopic sînt foarte răspîndite în toată Vrancea: *Țigma de la Kătra Măre* (sau *Țigma de la Kătra Be* „stîncă ascuțită și înaltă pe creasta dealului“ (Năruja); *Țigma de la Groapa Mare*, *Țigma Kėtri (Cirlănuțului)* denumesc la Năruja „stînci înalte și ascuțite pe un Ț i r m ó n de deal“. *Țigma lui Bratie* a fost notată de Ion Conea și în formele *Țigma lui Bratie* sau *Țigma din Față*²⁸; *Țigma de la Spinești* a fost înregistrată de noi și ca *Țigma Spineștilor (Țigma Spinești)* sau, simplu, *Țigma*, dar și ca *Țigma Vrăncioaiei*, *La Țigmi la Vrăncioaia* sau *Dealul Țigmi*, sinonime explicabile prin aceea că vîrfurile de deal se află la hotarul dintre cele două sate. Acest loc ne-a fost descris ca fiind o „*figmă* goală; deal ascuțit pe care se poate și cosi prin unele locuri“ (Coza). În satul Ploștina se află *Țigma*²⁹, descrisă ca „deal ascuțit de tot, gol, fără pădure; se urcă foarte greu, la 90°“. Oronimul *Țigmele* ne-a fost transmis de informatori în forma *Țigmele* sau *Țigmele Frumoaselor* (Văcăria).

Foarte bine reprezentat în oronimie ni se pare a fi entopicul *figmă* în munții Vrancei nordice (bazinul Putnei): *Țigma Arișoșii* (sinonime: *Țițu Arișoșii*, *Boldu Arișoșii*, *Țurlănu Arișoșii*) „vîrf ascuțit și stîncos“ (Coza); *Țigma Zburături* (*Țigma din Zburătura*) cu sinonimele: *Țițu Zburături*, *Boldu Zburături*, *Țurlănu Zburături* (Coza); *Țigma Cóz* „vîrf gol, cu piatră, ca

²⁶ A. Sava, *op. cit.*, vol. I, p. XIX.

²⁷ G. Tătulescu, *O așezare de moșneni: Dumitrești (R. Sărat) în „Milcovia“, I, 1930, p. 151 — 152.*

²⁸ I. Conea și Eugen Nedelcu, *op. cit.*, p. 178.

²⁹ Atestată și de I. Conea și Eugen Nedelcu, *loc. cit.*

un b o l d, ca un vîrf de claie" (Coza),¹ folosit și în expresia „doar n-am să trăiesc cît *Țigma Cozi*" (Tulnici); *În Țigmi la Haidûs (Țigma Haidûșilor)*, „vîrf ascuțit ca oul, ține legătură cu Virfu Cozi" (Coza); *Țigma Gurgușeli*, „vîrf ascuțit și stîncos, ca o căpiță de fin; ț u r l ă n" (Coza); *Țigma Tvit'ilelor | Țigma din Tvit'ile* (sinonim: *Țufura Tvit'ilelor*) „vîrful Titilei mai înalte: una-i mai ascuțită și alta-i mai domoală" (Coza); *Țigma Condră(c)tului | Țigma din Condră(c)tului* (cu sinonimele: *Țiu Condră(c)tului, Böldu Condră(c)tului, Virfu Condră(c)tului*) „vîrf ca o căciulă țuguiată" (Tulnici); *Țigma Tisar(i)ului* „vîrful cel mai înalt a Tisarului, ascuțit; muntele i-un format pătrat la bază [sic !] și-i ascuțit ca un vîrf de claie" (Coza); *Țigma din Gomóju* „vîrful Gomoiului Mare. El vine ca un munte rotund, ca un ou, mai ridicat ca toate; *Țigma* este vîrful pietros, unde se ascute" (Coza); *Țigma de la Uóslog* „vîrful (muntelui) Ostogului, de formatul unei clăi, pietros și ascuțit în vîrf" (Coza); *Țigma Cășulăti* „vîrful Căciulatei, tot ca un fel de claie, ridicată mai sus"; *Țigma din Sórus (Țigma Sórusului)*, „vîrful Sorușului, tot ascuțit și cu piatră la vîrf" (Coza); *Țigma din Meseácănu (Țigma Meseácănului)*, „vîrf ascuțit, stîncos, fără pădure pe vîrf" (Coza); *Țigma din Pírîu Alb* „vîrful, despărțit úra izvoarelor Pírîul Alb și Pírîul Țiganului; pleacă gros de la bază și-i un munte țuguiat; ține tot de muntele Condractului" (Coza); *Țigma Mușátului* (sinonime: *Țiu ~, Țufura ~*); *Țigma Hrlánului* (sinonim: *Țiu ~, Böldu ~, Țufura ~*); *Țigma din Macradîu (Țigma Macradîului)*; *Țigma Babovîcului* (sinonime: *Țiu ~ Țufura ~*); *Țigma din Strûz (Țigma Strûșilor, Coza)*; *Țigma din Vîrvu Alánului* (Tulnici); *Țigma Zémeni*. Toponimele de mai sus, înregistrate de noi în comuna Tulnici, desemnează toate vîrfuri ascuțite, înalte și stîncoase.

Informatorii din Vrancea nordică (com. Tulnici) — ciobanii și pădurarii în special — folosesc entopicul *șignă* pentru a desemna vîrfurile de acest fel și din Vrancea sudică, pe care localnicii le numesc altfel: *Țigma Zărzului* (pentru *Virfu ~*), *Țigma Lăpușului* (pentru *Virfu ~*), *Țigma K'efrósului* (pentru *Virfu ~*), *Țigma Mordánului* (pentru *Virfu ~*).

Dintre toponimele atestate în alte zone, și anume în zona subcarpatică de la nordul Vrancei, menționăm *Țigmele* și *Între Țigme* (înregistrate de Vlad Cojocaru în comuna Dărmănești, jud. Bacău) și cel de la Soveja, înregistrat de noi: „mă duc în *Țigmă* la Ț i y a".

Varianta *șignă* ne este cunoscută numai în funcție toponimică. Un act din 1922 menționează un „loc arabil cu pomi la locul numit *Țigna*, în hotarul comunei Poiana"³⁰. Este, de fapt, același obiect geografic menționat deja în forma (Pe) *Țigmă*. Adăugăm și *Fala Țigniei* [sic !], atestată la 1923³¹ — un sinonim pentru *Țigma Spineștilor*. În apropierea Vrancei, semnalăm *Piatra Țigniei* „munte în estul comunei Gura Teghii, între muchea La Bradu și Bisca Roziliei"³².

Cu înțelesul de „creastă ascuțită cu piatră pe ea", relevăm și varianta *șignă* la Văcăria, com. Herăstrău, iar în satul Nereju, cu acela de „vîrf ascuțit ca o țeapă". La Nereju există toponimul *Țigna Zbojini* desemnînd „un vîrf

³⁰ Arhiva Judecătorei Focșani, Fondul Judecătoria Năruja, *Dosare cu acte autentice*, vol. I, 1922.

³¹ *Ibidem*, vol. II, 1923.

³² Viorica Nebel, *Toponimia de pe valea Buzăului*, lucrare de diplomă ms., Iași, 1978, p. 47.

ascuțit ca un șumburș; scobitură de deal“, iar la Tulnici — *Țigna Luncii* (*Străji*) AIV³³.

Alte variante ale apelativului sînt *țigmnă* (ca și *tocma* > *tocmna > *tomna*), întilnită de noi numai în satul Coza („a ajuns în vîrfu *țigmnii*; stă într-o *țigmnă*“), *țijmă* (poate prin apropiere de *hijmă*?) „vîrf de deal mai înalt“ (Coza), folosită de vînători în contexte ca: „Hai în *țijmă* la desis!“ și cu funcție toponimică în *La Țijmă la Glóduri* „o fundație de teren [sic!], cu hățis de brad; nu-i înalt, dar la vîrf se ridică ascuțit“ (Coza) și *țihmă* „vîrf ascuțit“ (Galați, AILB).

Entopicele cu baza *țic-m-|țic-m-*, *țig-m-|țig-m-* sînt necunoscute dicționarelor noastre. Ele se racordează la o serie mai largă, bogat reprezentată în toată țara, cu baza *țic-|țic-*, *țig-|țig-*. DLR (ms) îl atestă pe *țic*, ca substantiv neutru fără plural cunoscut, cu circulație regională, avînd sensul de „vîrf ascuțit de deal sau de munte“, a cărui etimologie nu este elucidată. *Țic* a mai fost înregistrat de AILB în localitatea Gîrbova, jud. Alba, cu înțelesul de „creastă“; „mușche de deal, grui“. Ca toponim a fost notat de Eugen Tănase la Poiana Sibiului, *Țicu Virtopului*, descris drept „capul de jos al vîrfului de unde locul se lasă tare la vale“³⁴. Varianta *țigă* cu sensul de „vîrf slab rotunjit al unui deal“ a fost notată în com. Greci, jud. Tulcea (AILB).

Este posibil ca apelativele românești să reprezinte elemente de substrat³⁵, descinzînd dintr-o bază i.-e. **stci-g/k-* „ascuțit“, cu s- inițial mobil, la care se atasează, după A. Walde și J. Pokorny, av. *taēya-* „ascuțit“, neopers. *tēy* „vîrf ascuțit, spadă“, v. ind. *tējatē* „ascuțit“, *likā-h* „idem“, gr. *στίγμα* „înșepătură, punct“, got. *stiks* „idem“, v. isl. *stikill* „extremitatea unui vîrf de munte“ etc.³⁶. Diftongul i.-e. *-ei-* pare să fi evoluat la *i* în dacică după I. I. Russu³⁷, iar după Vladimir Georgiev la *e* în daco-moesic³⁸ și la *i* în albaneză, iar *t+i*, după lingvistul bulgar, ar fi dat *t'* în daco-moesică și apoi *s*, z în albaneză³⁹. Chiar dacă reducerea diftongului nu ar fi influențat consoana *t-*, un *tik/*tig putea da în românește *țic*/*țig*. Formele românești cu *-m-* pot fi raportate la aceeași bază i.-e. dezvoltată cu formantul *-m-*, ca în v. ind. *țigmā-h* „ascuțit“, gr. *στίγμα* deja citat, v. isl. *stikna* „a frige“ (provenit din *stikja* „a pune în frigare“) etc.³⁹.

Discuțînd în continuare derivatele românești ale entopicului, ne vom opri mai întîi asupra celor care s-au format cu sufixul augmentativ *-ău*. Anchetă indirectă a Institutului de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor din Iași (abreviat: AILI) relevă oronimul *Țiemău* în satul Iliești, com. Racova, jud. Bacău. Varianta *țiemău* are în satul Vinderei, jud. Vaslui, înțelesul de „vîrf de deal înalt și ascuțit“ iar în *Lexiconul* lui Rotaru — Oprescu pe acela de „deal cu spinarea fuguiată și scurtă“⁴⁰. Ca toponim, ne este semnalat de

³³ Anchetă indirectă efectuată de noi în Vrancea (AIV).

³⁴ Eugen Tănase, *Toponimia comunei Poiana Sibiului*, în AIT (Filologie), V, 1967, p. 14.

³⁵ Etimologia pe care o prezentăm ne-a fost comunicată de către Dragoș Moldovanu.

³⁶ Alois Walde și Julius Pokorny, *Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen*, II, Berlin și Leipzig, 1927, p. 612 — 614.

³⁷ Vezi I.I. Russu, *Limba traco-dacilor*², București, 1967, p. 146.

³⁸ Vladimir Georgiev, *Albanisch, Dakysch-Mysisch und Rumänisch*, în „Linguistique balkanique“, II, 1960, p. 14 — 16.

³⁹ Walde — Pokorny, *loc. cit.*

⁴⁰ Petre V. Rotaru și George A. Oprescu, *op. cit.*, s.v.

prof. Puiu Filipescu în com. Răchitoasa, jud. Bacău : *În Țicmău la Dănișan*, desemnând un deal ascuțit. Adăugăm și *Țicmăul* „vîrf de deal“ din com. Trifești, jud. Neamț⁴¹ și *Pe Țicmău*, oronim în com. Răcăciuni, jud. Bacău (AILI). Varianta *șienău* ne este cunoscută numai în funcție toponimică : *Pe Țicnău la Dealul Crucii*, vîrf de deal în comuna Suharău, jud. Botoșani (AILI).

Mai răspîndită pare să fie varianta *șigmău*, pe care DLR (ms) îl atestă ca substantiv fără plural, circulînd în vestul Moldovei, cu înțelesul de „vîrf de deal“. DM îl înregistrează tot ca „vîrf de deal sau de munte“ și îl apropie, ca și Scriban, de *șielău*. În comuna Priponești, jud. Galați, *șigmău* are înțelesul de „ridicătură înaltă, țuguiată în vîrf de deal, partea cea mai înaltă a vîrfului, partea cu care se termină vîrful în sus“ (AILB), iar la Gîrceni, jud. Vaslui, pe acela de „vîrf de deal înalt și ascuțit“ (AILI), „înălțime nu prea mare, dar cu vîrf de deal ascuțit“ (AILB). La Chilii, jud. Neamț, pare să însemne „o înălțime mai mare, izolată, lungă, cu spinarea lată, în formă de pod“ (AILB), sens pe care îl semnalăm însă cu multă rezervă.

O altă variantă a entopicului este *șigmău*, definit ca „vîrf de deal înalt și ascuțit“ la Vînderei, jud. Vaslui (AILB). Ca toponim, ni-l comunică prof. Puiu Filipescu în forma *Țigmău lu Drăgău*, deal ascuțit în com. Burdusaci, jud. Bacău. Se întîlnește și în Vrancea, definit ca „vîrf (ascuțit) de munte (acorit cu zmeurus) ; ș u h ă“ ; „vîrf de deal cu bolovani ; ș i c l ă u“, împreună cu toponimele : *Țigmăul Redi* (sic !), *Țigmăul Țișarului* (Tulnici, AIV) și în vecinătatea ei, anume la Dumitrești, cu înțelesul de „vîrf de deal, tot ascuțit, dar mai jos ca *șigma*“ : „mă duc cu oile la poalele *șigmăului* (sub *șigmău*)“. Un bătrîn din Reghiu (valea Milcovului) își amintea că se folosea deseori cuvîntul pe vremea tinereții lui : „am fost tocma-n *Țigmău* ; am ajuns în dreptu *Țigmăului*“, dar n-a putut preciza pentru care munte din Vrancea foloseau răghienii această denumire. Posibil să fi fost Furul, pentru care le plăteau pătînenilor ca să potă face acolo doage.

Cu același sufix, de la varianta *șigmă* s-a creat derivatul *șigmău* „vîrf de munte ascuțit“, folosit și ca toponim : *Țigmău* *Giutii*, *Țigmău* *Geaminii* (Geamăna), *Țigmău* *Scăricici* (Tulnici, AIV).

Tot un augmentativ, de data aceasta cu sufixul *-ău* (*-ă*), este derivatul *șiemău*, atestat indirect de DLR (ms) doar în sintagma un *șiemău de deal* (unde *-ă* nu pare a fi altceva decît o greșeală de tipar a revistei citate) : „Numai ce răsări și boul cel năzdrăvan de după un *șiemău de deal*“⁴². Tudor Pamfile notează și varianta *șiemău* „deal cu spinarea alungită și ascuțită“⁴³, pe care noi o semnalăm cu funcție toponimică și cu formă de feminin într-un singur sat din Vrancea, Spulber : este vorba de *Țicmăna*, numele unui vîrf de deal foarte ascuțit.

De remarcat frecvența mult mai mare a variantei, rezultată prin sonorizarea velarei, *șigmău*, pl. *șigmău*, în zona cercetată de noi, aceasta fiind folosită în mod curent în contexte ca : „ce mai *șigmău de deal* !“ pentru un „deal ridicat, ascuțit“ (Paltin) ; „uită-te-n *șigmău de piatră*“ (Prahuda) ; „am găsit oile în *șigmău* aceea“, adică „în cel mai ascuțit loc“ (Vîlceni) ; „hotarul

⁴¹ Gheorghe Bălsan, *Toponimia comunei Trifești*, lucrare de diplomă ms., Iași, 1979, p. 120.

⁴² „Sămănătorul“, V, 1905, p. 128.

⁴³ Tudor Pamfile, *Mitologie românească. I. Dușmani și prieteni ai omului*, București, 1916, p. 392.

merge pînă-n *figmana* cecea" (Prahuda); „sînt mai multe *figmane* la noi" (Prahuda). Sensul entopicului, așa cum rezultă și din citatele de mai sus, este acela de „deal foarte ascuțit" (Podura de Sus); „vîrf foarte ascuțit, mai mic decît țanecul" (Spulber); „un fel de deal cu piatră multă", „vîrf de deal cu stînci de piatră" (Tulnici, AIV). Informatorii din comuna Spulber afirmă că *figmana* e un cuvînt mai vechi în graiul lor decît *figmandău*, echivalentul său lexical. Ca toponim, *Țigmana* se întilnește tot numai în satul Spulber (vezi mai sus: *Țicmana*). Dominînd vizibil relieful comunei respective, ea este cunoscută deopotrivă și satelor din jur, dovadă sinonimele: *Múka ša Nánli* (Vilcani), *Țigmana Cătănóíului* sau *Țigmana Gavriłoéștilor* (Vilcani), *În Deal la Țigmana* sau *Deálu Țigménii* (Podura de Sus).

Tot cu sufixul augmentativ -ău se formează de la *figmană* derivatul *figmanău* „vîrf ascuțit de munte", pentru care avem o singură atestare, la Tulnici: *Țigmanăul Gurguietii* (AIV).

Derivatelor semnalate mai sus li se adaugă încă unul, de mare circulație în toată Vrancea, înregistrat de noi cu multe variante, dar neatestat în dicționare și nesemnalat încă de vreo lucrare de specialitate. Este vorba de *figmandău*, pl. *figmandăuri*, *figmandáne*, *figmandáie*, *figmandále*, în concurență cu o altă variantă, la fel de mult folosită: *figmîndău* (*figmîndău*, *figmîndău*, *figmîndău*), pl. *figmîndăuri*, *figmîndáie*. Ancheta noastră indirectă îl relevă și pe *figmandău* „munte de piatră, cu crăpături [?], ca o claic de fin" (Tulnici). Deși baza este evidentă, formarea derivatului nu este prea clară. Ar putea fi considerat ca provenit din *figmanău*, dar epenteza lui -d- nu se încadrează printre fenomenele cunoscute în astfel de contexte fonetice. Termeni precum *hajmandău* sau *popîndău*, care par formați în același fel, nu au fost clarificați sub aspect etimologic în DA și DLR, care se limitează la a trimite la *pop* și *hojmălu*. Finala -dău nu poate fi explicată ca un formant de origine străină, așa încît pare preferabil să ne gîndim la un fenomen analog „despicării" de care vorbea Sextil Pușcariu.

Cuvîntul este explicat în Vrancea sudică astfel: „vîrf de deal ascuțit ca o țapă"; „li numai piatră, nu te poți sui acolo" (Nereju); „vîrf foarte ascuțit" (Lunca--Năruja, Paltin, Păvălari); „loc ascuțit, loc țu h l ó s" (Nistorrești); „deal ascuțit pe ambele părți, țu h á n" (Nerejul Mic); „vîrf cel mai înalt al unui munte cu mai multe vîrfuri" (Verești-Herăstrău); „vîrf tot ascuțit, mai mic decît țanecurile și țu h urile și împădurit" (Carșohești -- Spulber); „stîncă înaltă și ascuțită" (Văcăria); „loc ascuțit, pietros, pe care nu se urcă" (Paltin); „vîrf, punctul cel mai înalt al unui deal sau munte: ure tocmai pe *figmandăul* muntelui" (Secătura Părosului). Cu înțelesuri asemănătoare circulă și în Vrancea nordică: „deal ascuțit"; „vîrf înalt și ascuțit"; „ridicătură înaltă și ascuțită ca Gurguieta, fără pădure pe vîrf, cu piatră" (Coza); „vîrf de munte, sărac, care nu produce nimic, ascuțit: mi-a luat golu și m-a t'it'irit [=m-a azvîrlit] tocma-n *figmîndău*" (Tulnici); „vîrf de munte ascuțit, care se ridică mai sus de celelalte vîrfuri cu care se îngemănează", „munte ascuțit" (Tulnici, AIV). Semnalăm și sintagma un *figmîndău de piatră*: „Și la Condratu este un *figmîndău de piatră*" (Coza).

Cît de viu este acest termen în graiul vrîncenilor ne-o demonstrează faptul că informatorii recurg adesea la el pentru a caracteriza mai bine vreun loc, reliefindu-i, astfel, trăsătura esențială, anume aceea de a fi „ascuțit":

Képlu Ūrsului — spre exemplu — ne este descris ca fiind un *șigmândău de deal* (Nereju), *Țuhanu* este „un *șigmândău* ascuțit“; *Pîrîul Țuhanului* izvoarăste „de sub *șigmândăul* ascuțit“ (Nerejul Mic); *Pe Kátrá* este „un *șigmândău de munte*, înalt și, din loc în loc, acoperit cu iarbă, cu stînci înalte de 2—3m“ (Văcăria); *Kíscu Magáruului* „n-are *șigmândău*, că-i acoperit“ (Coza); Pleașa „îi un deluian rotund, gogonel, mai mult întins, nu-i *șigmândău* ascuțit“ (Năruja). Pentru a-i preciza cît mai clar înțelesul, informatorii îl compară adesea cu forme de relief asemănătoare, evidențiind diferența specifică: „*șigmândăul* este mai ascuțit decît *șigna*“ (Văcăria); „e mai înalt ca *șigma* și-i neproductiv“ (Tulnici). Este folosit frecvent în fraze ca: „s-a suit în *șigmîndăul* dealului“ (Nistorești); „te-ai dus la mama dracului în *șigmândăul* ăla“ (Vilcani); „cînd să mă mai duc în *șigmândăul* acela?“ (Paltin); „uită-te-n *șigmândăul* acela nant“ (Tulnici).

Încercînd să-i stabilim aria geografică, constatăm că Vrancea pare să fie, de fapt, un centru de „iradiere“ a acestui termen, deoarece nu-l găsim decît în zonele imediat vecine. Cu sens și formă asemănătoare l-am notat în satele de pe Valea Milcovului: „*șigmîndăul* este o muchie ascuțită“ (Reghiu); „un vîrf ascuțit și mai înalt ca oricare deal sau munte“ (Andreiașul de Jos); „vîrf ascuțit, cu un perete abrupt“ (Reghiu). Un informator din Larga — Mera ne preciza că „*șigmândăul* este un vîrf înalt, cel mai înalt din toate, și-i izolat. Este pietros la vîrf, ascuțit pe toate părțile: n-are nici o parte streșnică și nu s-ă; nu-i ca tîtîlăna sau țúha, care au și o parte ovalnică“. L-am întîlnit și aici în contexte ca: „hai în deal la *șigmândău*, cînd a n-ezăsc-oile“; am văzut caprele în *șigmândăul* acela (Reghiu); „mă urc pe *șigmândău*“; „stau în *șigmândăul* ăla“ (Reghiu); „măi, ce *șigmândău* ascuțit!“ (Larga).

În comuna Dumitrești, cuvîntul *șigmândău*, pl. *șigmândăuri* înseamnă „cel mai înalt vîrf al unui munte înalt, cu mai multe vîrfuri“. Un bătrîn din Pitulușa și-l amintea doar din armată, cînd era folosit de mocani în contexte narative ca: „mergea calare pe-un *șigmândău* de deal“. Este cunoscut și folosit și la Soveja, deci tot în imediata vecinătate a Vrancei, și tot cu înțelesul de „vîrf ascuțit“: „mă sui în *șigmândăul* ăla“; „tocma-n *șigmîndăul* acela găsești vacile“. În com. Ruginești îl întîlnim alături de alt termen specific Vrancei, *titila*, cu același sens de „vîrf foarte ascuțit“ (comunicat de I. Lepădatu din Adjud). Semnalăm și forma feminină, mai puțin răspîndită, *șigmândă*, refăcută de la pl. *șigmândăle*: „stîncă înaltă și ascuțită“ (Paltin); „vîrf ascuțit, unde nu poți urca nici cu sufletul: «uită-te tocma-n *șigmândău* aia»“ (Negriștea).

Cu funcție toponimică, entopicul apare frecvent doar în oronimia Vrancei nordice (bazinul superior al Putnei): *Țigmîndăuul Cășulăta* (sinonim: *Țigma Cășulăti*), care „îi numai stîncă; vîrf înalt, gol, ca o căciulă fuguiată, izolat; nu se poate nimenea urca pe el“ (Coza); *Țigmîndăulele Zămeni* (sinonime: *Kétrele (Kátra) Zămeni*, *Țigma Zămeni*), unde la vîrf sînt două țîuri îngemănate“ (Coza); *Țigmândăuul Tisáru Mic*, un „vîrf ascuțit stîncos“ (Coza); *Țigmîndăuul Tisáruului Măre*; *Țigmîndăuul de la Kátra Us-cătă*, un „vîrf ascuțit ca o țapă, nu se poate urca nimenea pe el; îi cel mai ascuțit *șigmândău*“ (Coza); *Țigmândăuul Róibuului* (*Țigmândăuul de la Róibu*) „vîrf gol, ascuțit ca o căciulă; este singurul pe care, cu greu, te poți urca“

(Coza); *Țigmîndău de la Gurguțela*, „vîrf ascuțit unde se află stîncile alea cu căciuli în cap“ (Coza); *Țigmîndău Zidăru* (*Țigmîndăjele Zidărului*) „are mai multe căciuli numai cu piatră“ (Coza); *Țigmîndău Văcăriji* „stîncă înaltă de n-o poți lovi nici cu glonțul“ (Coza); *Țigmîndău Măguri* (*Țigmîndău Măguri-ți*), *Țigmîndău Cîrligului* „o pădurică mai înaltă“, *Țigmîndău Skitului* (Vidra); *Țigmîndău Săti*, *Țigmîndău Tunelului*, *Țigmîndău de la Ulucu lu Rășcu*, *Țigmîndău Kuzului*, *Țigmîndău Kiscu lu Tuăder*, *Țigmîndău Hullănărija*, *Țigmîndău Zburătura* care sînt, toate, vîrfuri ascuțite și stîncose în Vrancea, bazinul Putnei. Ca și în cazul entopicului *șigmă*, constatăm că și pe acesta informatorii îl folosesc pentru a desemna vîrfuri ascuțite ale munților din bazinul Zăbalei, pe care noi nu le-am înregistrat ca atare și acolo: *Țigmîndău Ketrósului* pentru *Vîrfu ~*; *Țigmîndău de la Scărrile lui Vódă*, care nu este numit astfel de către localnici.

Pentru valea Milcovului, semnalăm *Țigmîndău* (*La Țigmîndău, În Deal la Țigmîndău*), care este „dealul cel mai înalt, care vine mai în prelunga, mai înalt decît *șigmăura* și ascuțit ca o căpiță, de unde se văd toate satele: Ursoaia, Răiuț, Farcășu, Reghiu“; „munte înalt, adunat, ascuțit; are numai doi metri lățime în vîrf“ (Reghiu). Și tot pe valea Milcovului, *Țigmîndău Răiuțului* „vîrful cel mai înalt și ascuțit al Răiuțului, fără trecere pentru picior; piatră ascuțită, pe care nu crește nimic“ (Pitulusa). „Cînd vezi zăpadă pe *Țigmîndău Răiuțului* știi că vine bruma“ — spun cei din zona Milcovului, care s-au obișnuit să-l folosească drept indicator meteorologic.

1.2. Țiu(ă), Țiu(ă)

Printre termenii oronimici care au în Vrancea sensuri necunoscute dicționarelor, se numără și **țiu**, pl. *țhuri*, care circulă aici în special cu înțelesul de „cel mai ascuțit loc; ridicătură ascuțită pe un deal sau munte“ (Nereju); „vîrf de deal ascuțit ca o țepă“ (Văcăria, Spulber); „stîncă ascuțită care iese din coasta abruptă a unui munte“ (Spulber); „vîrf stîncos, izolat, stîncă singuratică, înaltă și ascuțită, pe care nu se poate urca“ (Nereju); „ceva ascuțit: în *ștul* ăla“ (Vilcani). El este deopotrivă cunoscut și folosit și în Vrancea nordică: „vîrf de piatră foarte ascuțit; stîncă cu vîrf ascuțit“ (Poiana); „vîrful muntelui, ascuțit ca o sulită înaltă“ (Coza); „vîrf stîncos și ascuțit“ (Păulești, Hăulișca); „partea ascuțită a unei stînci“ (Coza); „vîrf de munte din piatră sau o ridicătură ascuțită de teren“, „vîrf ascuțit de munte foarte înalt“ (Tulnici, AIV); „în *ștu*“ adică „în vîrfurile ascuțite ale muntelui“ (Tulnici); *ștul dealului* sau *muntelui* „vîrful cel mai ascuțit al unui deal sau munte, cel mai proeminent“ (Secătura Părosului).

La fel de cunoscută și folosită în toată Vrancea este sintagma *un țiu de piatră*, prin care se înțelege, în general, o „stîncă înaltă și ascuțită“ (Paltin). „Muntele care-i ascuțit — ni se spune la Tulnici — și pietros, îi *ștu de piatră*, n-are pădure“. Este folosită în contexte ca: „uite ce *ștu de piatră*!“ — pentru un vîrf foarte ascuțit. Apelativul circulă și în expresia „și-a luat lumea-n cap și-a plecat în *ștul muntelui*“ (Paltin), sau servește la descrierea altor forme de relief: „în *ștanul* ăla de piatră, adică în *ștul* ăla, stîncă dreaptă și înaltă“ (Coza); „*gurguiul* este un *ștu*, un mamelon, o ridicătură abruptă dintr-un teren“ (Tulnici). Vîrfurile *Geamănă* reprezintă „două *șhuri de piatră*-ngemănate“ (Tulnici); *Gurguțela* „îi numai piatră, vîrf înalt ascuțit, are numai *șhuri*“ (Tulnici); *Sărîna* are „*șhuri de piatră* pe muchie“ (Năruja); *Tîrîraju Zburături* „îi

numai *șuri* la vîrf“ (Coza). Notăm și sintagma : *boldul fiului* adică „cel mai ascuțit loc“.

Cu aceeași semnificație îl găsim și pe valea Milcovului. La Pitulușa, *șu*, pl. *șuri* înseamnă „vîrf stîncos, fără pădure pe el“ : „urcă-te-n *șul* ăla și de-acolo poți privi în jur“. Întîlnim și aici înțelesul de „piatră ascuțită pe un vîrf de deal“, sintagma *șu de piatră* desemnînd, ca și în exemplele anterioare, „o piatră cu vîrf ascuțit, o stîncă care merge în *șuri*, adică o stîncă pe deal cu colțuri în sus“. Cu înțeles asemănător este și la Reghiu : „vîrf ascuțit de piatră ; stîncă ascuțită tare, numai pasărea stă pe ea“. La Andreiașul de Jos — ne-au precizat informatorii — „sînt *șuri* de 10—15 m înălțime“. Și tot ca „vîrf ascuțit de piatră“ l-am notat în com. Ghilența, jud. Covasna.

La fel ca și *șigmă*, care prezintă fenomenul velarizării lui *i*, tot așa și *șu* presupune o formă inițială *șiu*, pe care n-o găsim în Vrancea decît toponimizată : în suretul unui document din 1646 se întăresc cumpărăturile făcute de Matei Basarab de la răzeșii din Soveja și anume „...partea Ungureanului, bătrîn din Săliștea Sovejei, însă pe pîriul Dobromiriei, pe unde să împreună cu locul domnesc pîn la *Șiua*“⁴⁴.

Cît privește forma *șu*, ea este bine reprezentată în special în toponimia Vrancei nordice : *Șișu Tisărului* „deal înalt, ca o căciulă ascuțită la vîrf“ (Coza) ; *Șișu Arișuții* „vîrf foarte ascuțit ; se formează gros de la bază și se ascute la vîrf, unde are cam 50 de metri înălțime“ (Coza) ; *Șișu Condrălului* „vîrful cel mai înalt și mai ascuțit al Condratului (60—70 metri)“ (Coza) ; *Șișu Zburături* „vîrful cel mai înalt, pietros ; se ridică sus, ascuțit, cam 60—70 de metri înălțime ; îi mai înalt ca *Șirfidău Zburături*“ (Coza) ; *Șișu Zbojini* (e vorba de *Zboina Neagră*, com. Tulnici) ; *Șișu Tikértului* (Coza) ; *Șișu Gurguțeti* (Coza) ; *Șișu Mușatului* (Coza) ; *Șișu Macradău* (sinonim : *Tușura Macradău* (Coza) ; *Șișu Babovișului* (Coza) ; *Șișu Păstări* (Coza) ; *Șișu din Virvu Alinului* (Coza) ; *La Șișu din Sîrîz* (Coza) — toate denumind vîrfurile cel mai înalt și mai ascuțite ale munților respectivi. Adăugăm și *Șișu Kúji*, pe care un pădurar din Bolotești l-a auzit la sovejeni.

Exemplificările informatorilor din această parte a Vrancei se fac și cu toponime care denumesc vîrfurile cel mai ascuțite ale munților din Vrancea sudică, pe care noi nu le-am înregistrat în această formă : *Șișu Lăcăuțului* „partea cea mai înaltă și mai ascuțită a Lăcăuțului“, munte în hotar cu jud. Covasna (Coza) ; *Șișu Góruului* (Coza) ; *Șișu Mordánului* (Coza). Probabil la *Șigmana* din satul Spulber s-a referit un informator din Voloșcani cînd ne-a vorbit despre un munte din această zonă care s-ar numi *Șișu*. Fac excepție doar *Șișu Kátra Bézi* și *Șișu Vîrfu Penteljeu* pe care le-am notat și la Nereju. Mai adăugăm, tot pentru Vrancea din sud, *Șișu Petrosului* „vîrf ascuțit, fără nimica pe el“ și *Șișu Nișini* „ridicătură ascuțită, fără nimic pe ea ; se vede cu zăpadă din satul Pitulușa, cînd e senin“, toponime notate de noi în comuna Broșteni, pe valea Milcovului. Consemnăm și pentru jud. Covasna (com. Ghilența) toponimele care au la bază același entopic : *Șișu Iacăuului* „dintr-un pîriu mare se ridică un munte înalt, care se țuguiază ca o clăie înaltă“ (Coza) ; *Șișu Pîrăuului*, *Șișu Zérni*, denumiri ale unor vîrfuri foarte înalte și ascuțite.

S-a toponimizat, de asemenea, și forma feminină a entopicului *șu*. Pe hotarul nordic dintre Soveja și Tulnici se află *Șișu*, numită și *Șișu Máre*

⁴⁴ A. Sava, *op. cit.*, vol. I, p. 13.

„virf mai ascuțit ca un *fiu de lirnăcop*“ ; „munte ascuțit cu stincăraie la virf“ — denumire folosită mai ales de sovejeni : „uite la *Țiua*, ce ceață este !“ ; „s-a întunecat pe *Țiua*, se schimbă vremea !“ I se mai spune și *Țiua Neagră* pentru că „are pădure de brad, care pare neagră de departe ; la virf îi numai cheie, numai bolovani și osul iepurelui“ ; „se distinge dintre toate celelalte virfuri“ (Soveja). Notăm apoi *Țiua Golășă*, despărțită de *Țiua Mare* printr-o curmătură. Denumirea este considerată de cei din Tulnici „sovejenească“ : „are pădure ; probabil a avut un gol care s-a împădurit“ (Tulnici). „Mă duc la *Țiua Golășă* la zmeură“ ; „a ajuns în virful *Țiui Golășă*“ (Soveja). I se mai spune și *Țiua Nică* de către sovejeni, dar *Kiua Nică* de către tulniceni.

Entopicul *fiu* stă — credem — și la baza toponimului *Tiuoara*, atestat în 1928 la Răcoasa⁴⁵.

Sub aspect etimologic, *fiu(ă)/fiu(ă)* se poate racorda la apelativele din prima serie prezentată ca derivat de la baza i.- e. **stei-* cu formantul semi-consonantic *-u-*. Urmat de o vocală sonantă, acest *-u-* ar fi trebuit să se consonantizeze, ca în cazul lat. *sliva*, despre care A. Walde și J. Pokorny presupun că ar putea proveni dintr-un *stei-uā, comparabil cu v. ind. *tīra-h* „ascuțit“⁴⁶. Pentru ca în românește să fie o formă cu *-u-*, ar însemna să admitem că forma masculină a fost cea primară, iar cea feminină s-a dezvoltat ulterior.

1.2.1. *Țif, țif(ă), țiflă (țifă), țiflă (țiflu) și derivatele lor*

Ca și entopicele precedente, *fiu*, pl. *fiuri* se adaugă termenilor care conservă un sens topografic necunoscut dicționarilor sau lucrărilor de specialitate. În această formă, apelativul are o frecvență foarte redusă, fiind întâlnit de noi doar în funcție toponimică. Este vorba de *Țiful*, pe care MDG⁴⁷ îl menționează ca nume de sat și comună pe valea Piriului *Țiful*, în fostul județ Fălciu. Ca entopic, este semnalat numai într-o singură localitate, Petrova, jud. Maramureș, unde *țifă* înseamnă „virf ascuțit ca un Țimburus“ (AILB).

Mult mai răspândită este varianta *țif*, pl. *țifuri*, care are în Vrancea un sens oronimic bine precizat, anume acela de „piatră înaltă, ascuțită ca o săgeată ; mai înalt decât un Țiu“ (Nereju) ; un *țif de munte* înseamnă la Negri-lești „un virf foarte ascuțit, cu piatră pe el, pe care nu crește nimic : sînt numai *țifuri de piatră* la Lepșa“, „virf de munte“, „o prăpastie cu virful ascuțit“, „o formă de piatră mai ascuțită față de celelalte“ (Tulnici, AIV). L-am întâlnit, cu aceeași semnificație, pe valea Milcovului : „stîncă goală, fără nimic pe ea, ascuțită, pe virful unui deal : «am văzut o căprioară pe *țifu* ăla de stîncă»“ (Broșteni). La Pitulușa *țiful dealului* înseamnă „virf ascuțit de deal cu iarbă pe el, Țigmăzură“. Un informator din Reghiu ne precizează că se spune *țif de piatră* la virful unei stînci „numai dacă-i înalt, înalt și nu te poți urca pe el ; e mai înalt și mai ascuțit decât *țiful*“. Ca toponim, menționăm *Țiful Condratului* (AIV) și *Țifa*, numele unui munte între Prelucile Cerbului și Dealul Bradului, înregistrat de Dragoș Moldovanu în com. Cîrlibaba.

Consemnăm, în continuare, varianta *țiflă*, care s-a putut forma de la *țifă* prin „despicarea“ lui *f* în *fl* (cf. *țic* > *țiclă*, *țiclui* ; *pic* > *piclui* ; *țig* > *țiglă*,

⁴⁵ Arhivele Judecătoriei Focșani, Fondul Judecătoriei Vidra, *Registrul de proprietăți*, 1926 — 1935.

⁴⁶ Walde—Pokorny, *loc. cit.* Vezi nota 35.

⁴⁷ MDG, IV, p. 675.

(*îglui*). Încercînd să-i stabilim răspîndirea teritorială în funcție de datele de care dispunem în momentul de față, constatăm că entopicul *îflă*, cu înțelesul de „vîrf ascuțit al unei înălțimi“, „vîrf ascuțit ca un țumburuș“, este atestat aproape pentru toate regiunile țării: Moldova (Coverca — Suceava ; Stejarul — Neamț ; Dragomirești — Vaslui ; Tulnici — Vrancea), Dobrogea (Sarinasuf, Greci — Tulcea); Muntenia (Pietroșița — Dimbovița, Valca Mare — Argeș), Oltenia (Strejești — Bals, Branet — jud. Olt, Gornovița — jud. Mehedinți), Banat (Moldova Nouă, Șușca din jud. Caraș-Severin), Transilvania (Densus — Hunedoara, Teiuș din jud. Alba) (AILB). Termenul este semnalat și în sud-vestul Orăștiei pentru a indica un vîrf ascuțit, cu precizarea că este „mai rar folosit“⁴⁸. Cu funcție toponimică, notăm *Țifla* la Fărcașa, *Virful Țiflei*, munți din jud. Suceava⁴⁹ și, respectiv, de lângă Piatra Neamț⁵⁰ și *Țifla Corbului*, „pisc“ în jud. Muscel⁵¹. Adăugăm tot aici și varianta, rezultată prin metateză, *țiflă*, care are la Săcele și la Ucea de Sus (jud. Brașov) același înțeles, de „vîrf ascuțit ca un ș u m b u r u ș“, iar la Dragosloveni — Vrancea pe acela de „vîrf ca o căpățînă“ (AILB).

Țiflă, pl. *îfle*, formă rezultată din velarizarea lui *i* la *î*, o depășește pe precedentă sub aspectul frecvenței și extensiei în spațiu. DLR (ms.) o consemnează cu înțelesul cel mai cunoscut, de „vîrf (ascuțit) de deal sau de munte, pisc“, și-i stabilește aria în Muntenia, Moldova, Bucovina, Transilvania (la care vom adăuga și Oltenia și Banatul), fapt care poate fi interpretat ca un indiciu al unei vechimi considerabile în limbă. Adăugăm alte glose ale entopicului *îflă*: „movilă mică“⁵²; „înălțime mijlocie cu pante ușor de urcat“ (Predeleuț — jud. Brașov; AILB); „vîrf ca o căpățînă“ (Bicaz — jud. Neamț; AILB); „culme de deal pietroasă, ascuțită și neîmpădurită“⁵³ (la Rupea); „loc înalt pe care abia te poți sui“⁵⁴ (Hunedoara); „bîtcă ceva mai mică decît ț i c l ă u l“⁵⁵ (nord-vestul Moldovei); „ridicătură înaltă și țuguiată în vîrfurile dealului, partea cu care se termină vîrfurile în sus“ (Fărcașa — jud. Neamț; AILB); „înălțime nu prea mare dar cu vîrfurile ascuțite“ (Corbeni — jud. Argeș; AILB). Alte glosări sînt evident eronate, explicabile însă prin fenomenul „resemantizării“ unor toponime⁵⁶: „pantă domoală și îngustă prin pădure“ (sud-vestul Transilvaniei, cf. DLR ms.); „fundul văii, locul înfundat de unde începe o vale“ (Bolvașnița, jud. Caraș-Severin; AILB). Ca toponime menționăm: *Țifla Mare* și *Țifla*, dealuri în Hațeg⁵⁷; *Țifla* sau *Virvu Țifli* „vîrf ascuțit“ (pe care informatorii îl descriu astfel: „mai multe picioare de munte se string acolo într-un vîrf înalt, într-o *îflă*“; „i-un vîrf ascuțit ca o *îflă* cu mai multe creste“), *Țifla Comorii*, *Țifla Rîncului*, *Țifla pe Pîrîu Pînti*,

⁴⁸ B. Vulcu, *Termeni geografici de origine populară în împrejurimile Orăștiei*, în „Terra“, II, 1970, nr. 4, p. 79.

⁴⁹ MDG, IV, p. 675.

⁵⁰ Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 14.

⁵¹ MDG, IV, p. 675.

⁵² Petre V. Rotaru și George A. Oprescu, *op. cit.*, s.v.

⁵³ Ion Dumitru Popescu, *Glosar regional*, LR, X, 1961, p. 576.

⁵⁴ Romulus Todoran, *Mic glosar dialectal alcătuit după două manuscrise din Biblioteca de la Blaj din 1887*, Cluj, 1949, s.v.

⁵⁵ I. Teodorescu, *O samă de cuvinte*, în ȘEZ, II, 1893, p. 166.

⁵⁶ Mai pe larg despre aceasta în comunicarea lui Dragoș Moldovanu *Un fenomen ignorat în anchetele dialectale: resemantizarea toponimelor*, susținută la cel de al III-lea Simpozion național de dialectologie de la Iași, octombrie 1984.

⁵⁷ Ovid Densusianu, *Graul din Țara Hațegului*, București, 1915, p. 66.

toate vîrfuri foarte ascuțite în com. Borca, jud. Neamț ale căror nume ne-au fost comunicate de Lucia Tanco. Adăugăm *Țifla Beucei* (com. Pingărați, jud. Neamț; AILI).

Cu înțelesuri asemănătoare circulă varianta cu metateză, *țiflă*: „o mare ridicătură de pămînt în mijlocul unui șes”⁵⁸ (Muscel); „movilă răzleață, deal izolat, boltit” (Mălureni — jud. Argeș; AILB); „vîrf de forma unui colțuc” (Codlea — jud. Brașov, Corbeni — jud. Argeș; AILB); „un dîmb, o colină mai ascuțită” (Moieciu — jud. Brașov; AILB); „movilă mică”⁵⁹ (Moldova), „ridicătură mare și ascuțită la vîrf (Poiana Mărului — jud. Brașov; AILB); „vîrf ascuțit” (în special în jud. Brașov și Argeș; AILB). Cu înțelesul din urmă l-am înregistrat și noi la Negrilești în Vrancea nordică și la Soveja: „a scăpătat *țifla dealului*”; „vara stau în *țifla dealului*”. *Țifla* este semnalată ca toponim în com. Rucăr, jud. Argeș⁶⁰.

Pentru forma de masculin *țiflu*, pl. *țifluri*, consemnăm sensul „ridicătură ascuțită, mai ascuțită decît un mușuroi”, pe care l-am auzit la un singur informator în cătunul Văcăria, com. Nistorești. Frecvența acestui termen este foarte redusă, aceasta fiind singura atestare de care dispunem.

Sub aspect fonetic, apelativul *țif* se explică fără dificultăți de la *țiu* (cu -u consonantizat: *țiv). Varianta neatestată o putem presupune pe baza apelativelor *țiverică* „vîrf de deal de unde se deschide o perspectivă mai îndepărtată” (Sîngeorz-Băi)⁶¹, probabil derivat de la un *țivură, sg. refăcut de la tema de pl. *țiv-uri; *țivleică (cf. *Arsura de la Țivleică*, în jud. Mehedinți)⁶², simetric cu *țifleică* (pe care îl vom prezenta ceva mai departe); *țeve* „dîmb mai ridicat” (Corbi — jud. Brașov; AILB), probabil tot un sg. refăcut de la pl. *țive.

Luînd în discuție derivatele care-l au la bază pe *țif*, ne rețin atenția, mai întîi, augmentativele în -an: *țimfan* (de la *țif*) „vîrf ascuțit” (Codlea — jud. Brașov; AILB) unde -m- se explică prin anticiparea elementului nazal din sufix; *țiflan* (de la *țiflă*), localizat de DLR (ms) în nordul Transilvaniei, cu sensul de „vîrf (ascuțit) de deal sau de munte, pisc”; „stîncă ascuțită”; „loc înalt (ascuțit), deal ridicat, mai înalt decît celelalte din jur, sau deal mic, de formă conică; ridicătură de pămînt, movilă”. Adăugăm și pe *țiflân*, mai puțin răspîndit, care are la Fundata — jud. Brașov înțelesul de „vîrf stîncos izolat, o stîncă singuratică, pe care nu se poate urca” (AILB), iar în jud. Olt pe acela de „partea piezișă a unei creste”⁶³. Ca toponim este semnalat de D. Loșonți în satul Recea — jud. Brașov: *Țiflănu Babii* (alături de sinonimele: *Țurlănu* ~, *Țulfănu* ~ și *Țilănu* ~), desemnînd un „țanc înalt, înalt”⁶⁴.

Țiflie este un derivat diminutival de la *țiflă*+suf. -ic, localizat de DLR (ms) în com. Seini — Satu Mare, cu înțelesul de „vîrf conic de deal sau de mun-

⁵⁸ C. Rădulescu-Codin, *O seamă de cuvinte din Muscel*, Clujulung, 1901, p. 80.

⁵⁹ D. Furtună, *Vremuri înțelepte. Povestiri și legende*, București, 1913 (glosar).

⁶⁰ Constanța Bărboi, *Toponimia comunei Rucăr*, teză de doctorat ms., București, 1979, p. 224.

⁶¹ Ștefan Pașca, *Glosar dialectal alcătuit după materialul cules de corespondenți din diferite regiuni*, în AAR (Lit.), s. III, t. IV, 1928, s.v.

⁶² Ion M. Ungureanu, *Elemente toponimice din nord-vestul Oltenei (jud. Mehedinți)*, teză de doctorat ms., București, 1979, p. 95.

⁶³ Cf. *Termeni geografici de origine populară din jud. Botoșani, Olt, Teleorman*, în „Terra”, I, 1969, nr. 6, p. 70.

⁶⁴ D. Loșonți, *Țuț, țuță și derivatele lor*, în SCL, XXXI, 1980, p. 90.

te“. Entopicul stă la baza toponimului *Obcina Țiflicului*⁶⁵, în munții Ceahlău. Tot din seria derivatelor lui *țiflă*, de data aceasta cu suf. *-eică*, este și *țifléică*, pl. *țifléici*, atestat din 1715 : „din vărvul Măgurii printr-o *țifleică* drept în vale spre Straja“⁶⁶. În localitatea Cîmpulung Moldovenesc, la care se referă documentul menționat, termenul are înțelesul de „dîmb ascuțit sau piatră ascuțită“ (comunicat de Dragoș Moldovanu). R. Todoran⁶⁷ îl consemnează în Hațeg cu sensul de „coastă prăpăstioasă, ripă“, singurul reținut de DLR (ms.). Ca toponim, exemplificăm doar cu oronimul *Țifleica* din com. Pingărați, jud. Neamț (AILI).

Varianta *țefeleeică* însemnînd „vîrf ascuțit“⁶⁸ (Rucăr) stă la baza toponimului *Țefeleica*, semnalat și de MDG, cu sinonimul *Țiefeloaga*, ca „masiv între riul Argeșului și riul Dîmbovița“⁶⁹. Pare să fie o apariție accidentală, cele două surse indicate fiind singurele care o atestă. Variantelor de mai sus li se adaugă și *țifléică*, pl. *țifléici*, pe care am notat-o la Văcăria, com. Nistorești, cu înțelesul de „vîrf ascuțit“. Termenul este folosit mai ales de vînători, în contexte ca : „tu te duci la *țifleică*“ ! — prin care se repartizează, în cadrul vînătorii, vîrfurile unei *țifleici* celor mai mici de statură „ca să bată cu arma în amîndouă părțile“. Cu funcție toponimică, semnalăm doar *La Țifléică la Păsăre*, deasupra Herăstrăului și *Țifleica* de la Țișița Mare (Tulnici, AIV). În afara Vrancei, a mai fost înregistrată în localitatea Boița, jud. Hunedoara, însemnînd „vîrf ascuțit ca un țumburuș“ și „ridicătură mare, înălțime nu prea mare [sic !]“ la Bălăceana — jud. Suceava (AILB). Cu înțelesul de „ridicătură ca un stog, pietroasă, în coasta dealului“, *țifleică* mai este consemnată de Dragoș Moldovanu în localitatea Ostra — jud. Suceava, și cu acela de „pisc pe care cobori în vale“ în localitatea Capul Cîmpului (același județ), unde se întilnește și toponimul *Țifleica Rîncului*. Menționăm și sintagma o *țifleică de piatră* în com. Pingărați, jud. Neamț și *Țifloaia*, de la *țiflă*+suf. augmentativ' *-oaie*, oronim la Satul Mare, jud. Suceava (AILI).

1.2.2. Țuh(ă) și derivatele lui

Termenul geografic *țuh*, necunoscut dicționarelor sau lucrărilor de specialitate, a fost înregistrat de noi în Vrancea, în comuna Spulber, cu înțelesul de „vîrf ascuțit al unui munte, cu piatră multă“. În *țuh* înseamnă în graiul local „în vîrfurile cel mai înalt al unui munte“ (Carșochești—Spulber). Informatorii ne-au precizat că *țuhurile* sînt locuri foarte ascuțite și împădurite, unde nu ajung decît animalele sălbatice. Un informator din Reghiu ne-a confirmat sensul de „vîrf ascuțit“ pe care-l auzise în Vrancea : el își amintește că, în Nereju fiind, a auzit, cu ani în urmă, exprimări ca „la *țuhul* ăla nu poți să ajungi“. *Țuhuri* — ni s-a precizat în continuare — sînt pe Pietrosul și aproape de Lăcăuți. Termenul este mult uzitat și servește, de asemenea, la descrierea altor locuri. Astfel, *Crestătura Șoimăriei* este „o trecere foarte îngustă printre două *țuhuri*“. Mai răspîndită este forma feminină a entopicului, *țuhă*, pl. *țuhe* „vîrf ascuțit, fără nimic pe el“ (Paltin) ; „ripă, ridicătură înaltă,

⁶⁵ Ioan Stănescu, *Masivul Ceahlău. Studiu fizico-geografic*, în vol. *Cercetări în geografia României*, București, 1980, p. 58.

⁶⁶ T.V. Stefanelli, *Documente din vechiul ocol al Cîmpulungului Moldovenesc*, București, 1915, p. 25.

⁶⁷ Romulus Todoran, *op. cit.*, s.v.

⁶⁸ Constanța Bărboi, *op. cit.*, p. 224.

⁶⁹ MDG, IV, p. 599.

loc ascuțit“ (Vilcani); „vîrf foarte ascuțit, loc *țuhlós*“⁷⁰ loc foarte înalt și ascuțit: «te uți în toate părțile din *țuha aia*“ (Spulber); „loc *ur i ș ó s*, f u m e d ó s, întunecos, ascuțit tare; urci ca pe pereți“ (Spinești); „*i f u m e d é n i e* mare“ (Păulești)⁷¹. Circulă în expresii ca: „uită-te-n *țuha aia*“ (Vilcani); „*suie-n țuhă*“ (Paltin). „Într-o *țuhă* înaltă“ însemna la Tulnici, după un informator de 80 de ani, „într-un vîrf de munte, cel mai înalt“, „într-un *țigmău*“, aceasta fiind singura atestare cu sens oronimic a entopicului găsită de noi pînă acum în această parte a Vrancei. În comuna Tulnici, *țuhă* prezintă și o evoluție semantică destul de obișnuită în astfel de cazuri, în sensul că elementul esențial al noțiunii, acela de „vîrf de munte ascuțit“, este substituit printr-o caracteristică complementară, „pădure care crește sub vîrfurile stîncose“ (cf. *munte* „codru, pădure“). Și cum condițiile geografice sînt neprielnice, *țuha* cu noul sens desemnează doar „un fel de *n u i e l i ș*, un *m ă r u n ț i ș* de pădure, hățişul unei *c ă c i u l i*, unde nu se poate intra: are *ț i i é r e* [=adăpost, culcuș] urșii și mistreții acolo“; „*t ă r i ș*, pădure încilcită tare, unde nici cîinii nu pot pătrunde“ (Coza). O lege nescrisă a celor nevoiți să rămînă în munte este ca „ziua să stea în *l i m p e z i ș*, iar noaptea să se bage în *țuhă*, cînd vînatul iese la mîncare“. La Coza am înregistrat și o variantă accidentală *țuhlă*, pl. *țuhle*, care se explică prin același fenomen de „despicare“ (cf. *țiclă*, *țiglă*, *țiflă* etc.), avînd un înțeles identic: „hățiş des unde nu poate să pătrundă nimenea“. Cu același sens circulă *țuhă* și în jud. Covasna (com. Ghilența).

Pe valea Milcovului entopicul este folosit și cu înțelesul de mai sus, „desiș; copaci tineri“: „n-am putut trece prin *țuhă*“ (Pituluşa) dar, mai ales, cu acela de „ripă înaltă, cu o pantă abruptă, cu mărăcini, ascuțită la vîrf, cu piatră și pe cealaltă parte cam *o v a l n i c ă* [=cu pantă dulce]“ (Larga — Mera); „ripă înaltă, *g i n j a t ă*, greu de urcat, *h ă l ă c i u g ă*, *t i h a r a i e*, *g r o h o l i ș*“ (Arva); „ripă drept în sus, versant abrupt, mai mică decît *ț u g m a n d ă u l*“: „mă urc pe *țuhă* în sus și pe urmă o iau pe *ț i g m a n d ă u*“ (Reghiu); „ripă urită, cu cîtină, cu curpeni“; „a intrat vaca-ntr-o *țuhă*“ (Andreiașul de Jos). Singura atestare a *țuhei* („vîrful ascuțit al unei înălțimi“) din afara Vrancei este cea de la Ocnița, jud. Dîmbovița (AILB).

Entopicul stă la baza toponimelor *Țuha Măre* (com. Spinești), descrisă ca „un vîrf ascuțit, «pe care omul nu poate urca decît cu *s l ó b o d a*, [...], fără nici o greutate în spate“⁷². *Țuha Măre* și *Țuha Mică*, vîrfuri ascuțite ale muntelui Frumoaselor, numite astfel de locuitorii din Secătura Părosului, care l-au stăpînit „din vechi“, iar de ceilalți vrînceni *Țuha S l e c ă t u r ă n i l o r* (Vetrești-Herăstrău). O parte din acest munte a fost stăpînit vreme îndelungată de locuitorii din com. Herăstrău, de unde și denumirea de *Țuha Herăstrăului*, folosită în satele din jur, în vreme ce posesorii muntelui o numesc *În Deal la Țuhă*, *K í s c u Ț u h i*, sau simplu *La Țuhă*. Înălțimea este descrisă ca

⁷⁰ Derivat de mare circulație în zonă, prezentînd același fenomen de „despicare“: un loc *țuhlós* este un „loc ascuțit“, un „țugmandău“ (Nistorești); „loc foarte ascuțit“ (Valea Sării), muntele Zburătura „este un loc *țuhlós*, sărac“ (Paltin). La Coza, deci în Vrancea nordică, se constată și în privința derivatului o deplasare de sens, acesta însemnînd „loc în care nu se poate pătrunde; aluniș“.

⁷¹ După spusele informatorilor, *fumedenie* înseamnă un loc unde se poate pătrunde cu greu „pădure deasă, hățiş“, „loc prăpăstios, stîncos, ascuns, întunecos“.

⁷² Simion Hârnea, *op. cit.*, vol. 1, p. 163.

„un vîrf ascuțit, ca o căciulă țăguiată, pe muntele Frumoasele“ (Vetrești-Herăstrău); „vîrf înalt cu piatră“ (Bîtcari). Într-o hotarnică din 1921 se precizează că „muntele Veghiul lui Bucur se megieșește cu muntele Frumoasele prin *Țuhă*“⁷³. Mai notăm și toponimul *Țuha Neagră*, menționat într-un document din 1733, unde se descrie hotarul nordic al Vrancei, care merge „pe plaiu în gios pînă în *Țuha Neagră*, în stîlpu lui Brițcan“⁷⁴. Într-un zăpis din 1646 se spune că răzeșii moșiei Soveja îi vînd lui Matei Basarab un loc „din săliște Sovejăi în sus, pe apa Dobromirului pînă [...] sub *Țohă*“⁷⁵. În com. Nistorești este atestat la 1938 un toponim *Țuha*, desemnînd un „loc netrebnic la Valea Rea“⁷⁶. Alături de oronimele din Vrancea nordică: *Țuha Cozi*, *Țuha Omagului*, *Țuha Pleși*, *Țuha Mocearu* (în Cheia Mocearu), *Țuha Ciuti*, *Țuha Pallin*, *Țuha Porcului* și *Țuha Tisarului* (Tulnici, AIV), consemnăm și o serie de fitonime create în virtutea dublei semnificații a apelativului, proprie acestei zone: *Țuha de la Vîrfu Pórcului* (Tulnici); *Țuha Ūomagului* „îi țîiere de porci“ (Coza); *Țuha Mesteacănului* „pădure încilcîță; și acum e *țuhă*“ (Tulnici); *Țuha Gomóju* „pădurea a crescut, nu mai este *țuhă*, însă numele a rămas“ (Coza); *Țuha Kîșóru Grésului* „este și acum *țuhă*“ (Coza).

Baza lexicală *țuh* nu poate fi explicată nici prin latină și nici prin vreuna din limbile cu care româna a venit în contact (atît cît le cunoaștem din marile lucrări lexicografice). Alternanța *-i- (-i-)/-u- (-o-)* se constată însă în multe cuvinte, precum *vîltoare/vultoare*, *hîlbon/holbon*, *hîlboacă/hulboacă* (*holboacă*) ș.a.m.d., unde se poate motiva ca rezultat al asimilării. De la un sg. articulat *țîyu* (*țîyu*) s-a dezvoltat varianta **țihu* (**țihu*), înregistrată ca toponim de către Dragoș Moldovanu în com. Frasin, jud. Suceava, unde desemnează un platou sub un vîrf de deal ascuțit: *Pojána Țîhului*, alternînd la aceeași informatori cu *Pojána Țîyului* (nemaicunoscînd apelativul, subiecții au încercat să explice denumirea prin faptul că „aici țîuiau iezii sălbatiei“). Iar de la un sg. articulat **țihu* (**țihu*) sau de la un pl. **țihuri* (**țihuri*), frecvent în zone unde astfel de obiecte geografice erau numeroase sau chiar reunite, se putea ajunge prin asimilare la *țihu(ri)*, de unde lesne se putea reface un sg. *țuh(ă)*. De observat că alternanța se întîlnește aproape exclusiv la apelative cu vocalele tematice *-i-/-i-* care au fie suf. *-oi* (*-oîn*, *-on*), *-ui*, fie sg. *-u*, pl. *-uri*: *țicui/țucui*, *țicloii/țugloi*, *țrloi/țurloi*, *țiclu/țuelă*, *țăghiu/țughie* etc.

Ca și termenii de bază ai seriilor precedente, și acesta este sufixat cu augmentativul *-ân*. Apelativul astfel format, *țuhân*, pl. *țuhânuri* sau *țuhâne*, este viu în Vrancea, unde are următoarele sensuri: „pisc ascuțit gol, deal pietros, pantă repede“ (Păvălari); „vîrf gol“ (Nereju); „loc ascuțit, cu piatră“ (Chiricari — Nereju); „stîncă înaltă și ascuțită“ (Nerejul Mic); „vîrf de deal sau de munte, în formă de căciulă, foarte înalt“ (Chiricari); *ț u g m î n d ă u* ascuțit“ (Nerejul Mare); „loc înalt, ascuțit“ (Lunca); „munte înalt tare și ridicat“ (Văcăria), „munte foarte ascuțit, pisc“ (Nereju). Un *țuhan de piatră* — ne explică un informator din Spulber — este un „vîrf foarte stîncos; ca un *g o g o n* foarte ascuțit“; este „o șa din care muntele, foarte ascuțit, se înalță

⁷³ Arhivele Judecătoriai Focșani, Fondul Judecătoria Năruja, *Registrul pentru transcrierea deciziilor și sentințelor obștilor*, vol. I, 1921, fila 106.

⁷⁴ A. Sava, *op. cit.*, vol. I, p. 13.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 171.

⁷⁶ Arhivele Judecătoriai Focșani, Fondul Judecătoria Năruja, *Dosare cu acte autentice*, vol. I, 1938.

brusc". (Ultima glosă este o exprimare confuză, subiectul descriind de fapt un complex geografic în care *țuhanul* este vârful alăturat șcii.) O înregistrare amănunțită a semnificațiilor entopicului o întâlnim în monografia despre Nerej a Școlii sociologice de la București: *țuhanul* este „o ridicătură numai de piatră”, „o muchie ascuțită”, „un vîrf înalt de munte”; „numai munții au țuhane, fiindcă pe dealuri nu este așa de multă piatră”; „adesea țuhanele nu sînt decît stîncă și nu au decît puțină pădure, pentru că este puțin pămînt”; „ca vîrf, țuhanul este cel mai ridicat din toate înălțimile care-l înconjoară. Cînd te urci pe el, poți să privești în toate părțile”⁷⁷.

Entopicul este, de asemenea, necunoscut de dicționare. Nu l-am întâlnit în nici o localitate din afara Vrancei și este prea puțin folosit și cunoscut în Vrancea nordică, dovadă singura încercare de definire a lui, destul de vagă: „într-un deal, într-o ripă, în *țuhanu* ceala” (Tulnici, AIV). Un singur informator din Coza ne-a pomenit de *Țuhănu Lăpoșu* „vîrf ascuțit de munte”. Pentru zona amintită, echivalentul oronimic al apelativului aici în discuție pare să fie — cum vom arăta în continuare — entopicul *țuhau* (*țuhău*). Pe valea Milcovului și-l amintesc doar cei care au venit mai mult sau mai puțin în contact direct cu vrîncenii autentici, dovadă precizările lor: „l-am auzit pentru munții Vrancei” (Andrieașul de Jos); „l-am auzit în partea Paltinului: «stătea sus în *Țuhân*»” (Reghiu); „l-am auzit la Prahuda cu înțelesul de «loc repartizat pentru stîni; loc pietros, s e u r s, în pantă»: «în *țuhanu* cela, în față, nu prind oile răsug la picioare»” (Arva).

Notăm, în continuare, toponimele la baza cărora stă entopicul discutat: *Țuhănu* „pisc ascuțit pe muntele Lăpoșul de Sus” (Nereju); *Țuhănu Zbójni* „vîrf înalt, ascuțit, în muntele Spineștilor” (Lunca); *Țuhănu Nic di pi Nărujăsca* (Spulber), numit de cei din Nereju *La Țuhân, În Deal la Țuhân, Pe Nărujăsca la Țuhân* „munte foarte uscățit; e-o prihodie⁷⁸ de porci acolo”, „munte înalt, aproape doi kilometri numai în sus; începe gros de jos și la vîrf se ascute” (Nerejul Mic); *Țuhănu din Fetele Palcăuului* (Carsochești); *Țuhănu Scăturênilor* „munte ca o căciulă, înalt tare”, fost proprietatea com. Secătura Părosului, sau *Țuhănu*, denumire folosite de cei care au stăpînit efectiv muntele; *Țuhănu de la Frumoașele* (Spulber, cu diferențierea: *Țuhănu Mare din Frumoașele* și *Țuhănu Mic din Frumoașele*, despărțite între ele prin pîrîul Frumoașele), *Țuhănu Kérșului* (Spulber); *La Țuhân*, lângă Topești (Vidra).

Un alt derivat de la baza *țuh* este *țuhău*, pl. *țuhăie* și (rar) *țuhăne*. (Teoretic posibilă este și explicarea apelativului ca derivat de la *țu* cu același sufix; *țuău > *țuău > *țuhău*.) L-am întâlnit numai în Vrancea de nord definit ca „ridicătură de munte înaltă, ascuțită la vîrf; vîrf, loc accidentat, prăpăstios, unde nu poate intra nimeni” (Coza). Este folosit în contexte ca: „mă duc cu oile în *țuhău*”; „în Dosul Cristianului este *țuhăul* lor — spuneau cei de la Vidra”; „am umblat pe toate *țuhăiele* alea” (Coza). Termenul pare să le fie mai familiar vidrenilor, care îl folosesc mai mult pentru a numi „o bucată de munte ascuțit, un vîrf de deal la un pîrîu care vine într-o ascuțătură și vine și jos în adîncime, ascuțit” (= pînten). Cu același sens circulă și în com. Ghilența, jud. Covasna, în hotar cu Vrancea: „vîrf ascuțit”. Cea de a doua formă de plural (*țuhăne*), care presupune contaminarea cu un sufix specific

⁷⁷ H.H. Stahl, *Nerej, un village d'un région archaïque*, București, vol. II, p. 77.

⁷⁸ *Prihodie* [= trecătoare] este o variantă inedită pentru *prihod*.

Transilvaniei (-oñ), ne-o putem explica prin faptul că informatorul care ne-a oferit-o a fost mulți ani pădurar în jud. Covasna. L-am găsit și ca toponim: *Țuhăuu de la Fruntea sa Mare, Țuhăuu Kíscu Maqárilor, Țuhăuu Golişulu* (= *Țigma Golişulu*) „partea ascuțită, stîncoasă și goală” a muntelui Golişciul (Coza).

La seria lui *țuh(ă)* se poate adăuga apelativul *țuhón*, cu sufixul augmentativ -oñ (devenit -on prin pierderea elementului palatal), găsit de Romulus Vuia la Pădureni (sud-vestul Transilvaniei): „din 8—10 plosce se face un *țuhon* și din patru-cinci *țuhoni* o clae”⁷⁹. Pentru aceeași zonă notează și Ovid Densusianu apelativul *țuhoáie*, pl. *țuhoáie, țuhoane* „câpiță mare de fin”, împreună cu diminutivul *țuhúş* „câpiță mai mică de fin”⁸⁰. După cum se vede, în zona vestică a țării, augmentativul -an din Moldova face loc altui augmentativ -oñ (-oi), iar baza lexicală nu a dobîndit și o semnificație oronimică. Încadrăm tot aici și pe *țuhúi* „vîrf slab rotunjit de deal sau de munte”, la Corbeni, jud. Argeș, derivat de la *țuh* cu suf. -ui.

2. Elemente de origine maghiară

2.1. *Chiu* (*kíu*), **chiu* (*ku*), **chiúi* (*kui*), *eheie* (*ké_e*), **cheu* (*keu*), **chio* (*ko*) și derivatele lor

Termenul *chiu*, neatestat de dicționare și nesemnalat de lucrările de specialitate, apare într-o hotarnică din 1921 a munților Tisaru și Piciorul Cozei, situați pe teritoriul actualei comune Tulnici: „[...] hotarul mergînd pe Pîrăul Căpițelor, Vîrful Gemenii, dă pe Pîriul Cristianu și Tișița Mare [...] prin o linie ce trece peste Tișița Mare, Tișița Mică și merge pe *chiu*, în vîrful Tisarului, la Ripa Roșie”⁸¹. Acest document ne-a oferit prilejul de a scoate la iveală dintr-un fond toponimic pasiv un termen pe care, inițial, în ancheta noastră nu l-am putut înregistra, deși notasem multe derivate care-l au la bază. Reluînd ancheta, l-am rugat pe un cioban bătrîn din Tulnică să ne precizeze sensul cuvîntului pe care hotarnica munților nu ni-l releva. Bătrînul și-a adus aminte că locul respectiv s-a numit *Kíyu* și că, într-adevăr, hotarul, în acea parte, urca de pe o *c u l m á r e* de piatră în *Kíyu* și apoi în vîrful Tisarului. Muntele, numit de același informator și *Țiyu Tisarului*, ne-a fost descris ca fiind „un vîrf ascuțit, pietros, fără copaci pe el, înainte de vîrful Tisarului; de pe o *c u l m a r e* de piatră, cu mai multe *c o f e n i*, se face un *kíu*, un vîrf mai ridicat ca toate”. Întrebînd și pe alți bătrîni din Tulnici despre acest toponim, ei și-au amintit că ciobanii foloseau adesea *La Kíyu* sau *Kíyu Tisarului* în contexte ca: „treceam la Tisarju prin *Kíyu*”, adică „de la *c u l m a r e a* Tișița Mare, Tișița Mică se făcea trecerea prin *Kíyu* în vîrful *Tisarului*”; sau „hai la Tisaru pe *c u l m a r e a* care iasi în *Kíyu*, în vîrful Tisarului” (Coza).

Urmărind în mod special această bază toponimică, cunoscută în momentul de față numai de bătrîni, am reușit să notăm în com. Tulnici și alte toponime din aceeași zonă muntoasă a Vrancei nordice: *Kíyu Gurgúéfi* (*Kíyu Gurgúéti*) „vîrf numai stînci de piatră, îi *flu* de piatră, ridicat de pe *c u l*

⁷⁹ Romulus Vuia, *Studii de etnografie și folclor*, vol. II, București, 1980, p. 155.

⁸⁰ Ovid Densusianu, *op. cit.*, p. 338.

⁸¹ Arhiva Judecătoriai Focșani, Fondul Judecătoria Năruja, *Registrul pentru transcrierea deciziilor și sentințelor obștilor*, vol. I, 1924.

m á r e ca un *țugui* de piatră, ca soba de înalt“; *Kíyu Zbóini* (Negre) „înalt, pietros și ascuțit, se vede din Soveja“; *Kíyu Žúržuluĵ* „dacă ești în dea ul acela înalt și stîncos și nu s-așine m a i d a n u șéla, vezi peste tot în toate părțile“; *Kíyu Kúzului* (sinonim: *Kúĵacu Kúzului*): „mergem la *Kúzu* prin *Kíyu Kúzului* (alt sinonim: *Kuhúcu Kúzului*); „am împușcat mistrețul chiar în *Kíyu Kúzului*“; *Kíyu Belegósuluĵ* (sinonim: *Kúĵacu Belegósuluĵ*); *Kíyu Arișuóĵi*; *Kíyu Zburáturi*; *Kíyu Lăcăuțuluĵ* — toate vîrfuri înalte, ascuțite și stîncoase. Aceste toponime presupun existența unui entopic, pe care l-am găsit, într-adevăr, în aceeași comună (Tulnici), cunoscut însă numai de pădurari și ciobani în vîrstă, care ni l-au definit astfel: „ce se ridică din stîncă goală, de la culmare în sus, îi *chiu*“; „loc cu piatră“; „loc fugitiv: se duce colțul de deal întreg“; „nu-i nici un deal să nu aibă *chiu*, *țiu*! c-așa-i ursit să fie“. L-am înregistrat și în contexte ca: „uite ce *chiu de piatră*!“ (Coza); „în *chiul* cela, în *țiu* cela“ (Tulnici); „uite, domnule, *chiul* ăsta ce stîncos îi“ l (Coza). Bătrîni — ni s-a precizat — și în special ciobanii îl foloseau mult și în sintagma *chiu de piatră*, echivalent pentru *țiu de piatră*: „nu mergem cu oile pe-acolo că-s numai *chiuri de piatră* și le seacă laptele la oi“ (Coza); „nu lăsa oile în locu cela cu *chiuri de piatră* că le seacă laptele“ (Tulnici). Și acest entopic servește la descrierea altor locuri: „Pe la Gurguieta sînt numai *chiuri de piatră*“ (Coza); „îi grohotiș cu *chiuri*, cu piatră goală și mai înaltă“ (Coza).

Avînd în vedere forma și sensul apelativului (toponimizat), acela de „înălțime (culme, vîrf) stîncoasă“, putem presupune că] la originea sa se află magh. *kő* „stîncă“, „piatră“, care în maghiara veche se pronunța și *kü* și *küj*, cum reiese din variantele sale grafice⁸² și cum o atestă și pronunțiile regionale din zona nordică a Transilvaniei, întîlnite mai cu seamă la vorbitorii vîrstnici de limbă maghiară (comunicat de Merck Iolanda din Satu Mare). Acest diftong putea fi echivalat prin *iu* în românește, ca în toponimul *Mischiu* (Turda), pentru care Gustav Kisch trimite la magh. *meszkő* < *mész* „var“ și *ko* „piatră“⁸³. Un omonim al acestuia se întîlnește și în Vrancea. Este vorba de oronimul *Mușchiul* (*Deălu Mușkiului*) desemnînd un munte pietros din zona satului *Coza*, în apropierea căruia este un loc cu piatră de var numit de localnici *La Vărârie*. Modificarea configurației fonetice a temei s-a făcut prin atracție paronimică la apelativul *mușchi*, la fel cum și cuvîntul de origine neogreacă *mischiu* „oțel“ a suferit un proces de adaptare similar, în forma *mușchiu* (DLR).

Deși în cercetările noastre pe teren nu am întîlnit și forma feminină a entopicului, este posibil ca ea să fi circulat în partea nordică a Vrancei, cum pare să o dovedească toponimul **Chiua**, cu acomodarea morfologică românească: *Kíya* sau *Kíya Măre* „munte ascuțit cu stîncăraie la vîrf“, *Kíya Nief* sau *Kíyultsa*, *Kíya Golăst*, *Kíya Neágrí*, desemnînd vîrfuri ascuțite și stîncoase aflate pe hotarul dintre Vrancea și Soveja. Se pare că alături de această formă a existat și *küja, dovadă toponimul *Ţíyu Kúĵi*, pe care un pădurar din Bolotești l-a auzit la sovejeni, sinonim cu *Vîrfu Kúĵi*, notat de noi. Din relatările informatorilor reiese că toponimele de mai sus, întrebuițate mai

⁸² *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára*, vol. II, Budapesta, 1970, p. 601.

⁸³ Gustav Kisch, *Siebenbürgen im Lichte der Sprache*, Leipzig, 1929, p. 52.

mult de tulniceni, sînt prea puţin folosite şi cunoscute de sovejeni, care preferă *Țiua Mare*, *Țiua Mică*, *Țiua Golașă*, *Țiua Neagră*. Așa se explică de ce în același suret al documentului din 1646, citat deja, prin care se întăreau cumpărăturile făcute de Matei Basarab de la sovejeni, le întîlnim în forma *Pioa*: „din Văduarele pînă la [...] alte ape *Pioa*, care curgeau de la *Pioa* [...], pînă la Planina domnească, ce se numește *Zboina*“⁸⁴ și într-un zăpis din 1645, *Pilugul*⁸⁵. Este vorba, desigur, de forme hipercorecte aparținînd localnicilor care, participînd la alcătuirea documentului, nu cunoșteau apelativul vrîncenesc și au apreciat că denumirile reflectă un moldovenesc *Kíuă* = *piuă*. Forme de același tip am întîlnit și noi la Spinești, unde un informator ne-a vorbit de *piēja* (pentru *kéja*): („mă sui în *piēja* ceea“).

Dispariția din uz a termenului entopic *chiuă* este ea însăși rezultatul unei substituții printr-un termen coradical, al cărui aspect a fost determinat într-o oarecare măsură tot de o atracție paronimică. Este vorba de apelativul **cheie** (*Kéje*), pl. *chei*, care are ca punct de plecare o variantă a magh. *kő*, anume *kewe*, *kőe*⁸⁶, foarte apropiată fonetic de apelativul românesc *cheie* (<*clavis*). El circulă în această parte a țării cu un sens neatestat în dicționare și anume „stîncă, piatră mare, s p i n z u r ă t u r ă mare în vîrfurile muntelui, pe care nu se poate coborî nimeni“ (Podura de Sus); „stîncă înaltă și prăpăstioasă“ (Paltin); „stîncărie“ (Coza); „stîncă de formă rotundă“ (Nereju; AILI); „bolovani i m p ă n a ț i [=înfipți în culme unul lingă altul], cum îi creasta cucușului; piatră mare; stîncă“ (Valea Sării); „loc stîncos“ (Lunca); „perete drept de piatră, înalt, pe care nu crește nimic; poate să fie și într-o pădure, fără să fie vreo apă în apropiere“ (Paltin); „bloc masiv de stîncă, de sute de metri, fără vegetație, fără arbori, cel puțin pe-o parte, neîntreruptă de nimic“ (Spulber); „o piatră, o stîncă mare; loc foarte prăpăstios: nu te poți băga în *cheie*“ (Prahuda); „stîncă de care nu te poți agăța în munte; poate să nu aibă legătură cu apa“ (Carșochești); „loc accidentat“ (Țipău); „coastă prăpăstioasă pe care nu se poate merge“ (Nistorești; AILI); „un m u ț d ă n de rîpă, o *cheie*“ (Hăulișca); „stîncă înaltă unde-s numai vulturi: *cheia dealului* sau *muntelui*“ (Nerejul Mare); „s l i é m e mare de piatră, piatră mare“ (Chiricari); „stîncă abruptă, goală, loc prăpăstios cu pietre mari; numai salba rîioasă se întinde pe *cheie*“ (Tulnici); „vîrf de munte, piatră spinzurată“ (Vîlcani); „bloc de piatră, stîncă înaltă și abruptă“ (Podul Stoica); „unde sînt pietrele mari, înalte, este *cheia*, în vîrfurile lor sau la jumătea lor“ (Paltin); „stîncă mare de piatră; noi spunem ori stîncă, ori *cheie*, chiar dacă nu este apă (pîriu) acolo“; „locuri prăpăstioase care nu se pot străbate“ (Ghebări); „rîpă înaltă, o sută-două de metri de perete de stîncă drept în sus; și dacă-i de un metru și dacă-i de-o sută, îi tot *cheie*“ (Tulnici); „prăpăstie mare din piatră, din stîncă pe care nu se poate urca nici caprele; se ridică o sută de metri în sus; îi mai mare ca *fuhaul*, care nu-i la înălțimea *cheii*; i-o s l é m i n e de piatră, o stîncă foarte prăpăstioasă și abruptă“ (Coza). (Acest *slemine* reprezintă genitivul păstrat al v. sl. *slěmen*, obișnuit la cuvinte provenite din temele i. -e. în -n-, ca și *imene*, genitivul lui *imen* „nume“. De la substantiv s-a format derivatul verbal rom. *a se slemeni*: un informator

⁸⁴ A. Sava, *op. cit.*, vol. I, p. 13 (traducere din 1796 a unui document slavon din 1646).

⁸⁵ *Ibidem*, vol. II, p. 171.

⁸⁶ *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára*, vol. II, p. 601.

din Tulnici, încercînd să explice denumirea *Pietrele Babii Dodochia*, spunea că „Baba Dochia s-a stemenit transformîndu-se într-un stan de piatră“; AIV.) L-am întilnit în contexte ca : „să nu dăm cu oile prin *cheie*, că le pier laptele“ (Tulnici); „pe unde-s caprele negre sint numai *chei*“ (Tulnici); „s-a scăpat vita de *cheie*“ (Spulber); „m-am băgat sub *cheie*“ (Coza); „sub poalele *cheii* ăștia“ (Reghiu). Entopicul este adesea folosit și pentru descrierea altor locuri : „*Țiua Neagră* îi numai *cheie* la vîrf“ (Coza); *Kátra Bérzi* îi tot o *cheie*“ (Coza); „*vîrful Kúzuluj* îi numai piatră, *cheie* completă, stîncărie“ (Coza). Semnalăm și sintagma *colț de cheie* pentru „partea ascuțită a stîncii“.

La începutul anchetelor am avut impresia că este vorba de o preluare a neologismului *cheie* „defileu“, așa cum se întîmplă în alte regiuni muntoase, îndeosebi în cele care au *chei* popularizate în toate lucrările de geografie. De aceea am insistat în mod special asupra semnificației, pentru a evita coincidența sensurilor „stîncă“ și „defileu stîncos“. Or, așa cum reiese și din glosele informatorilor, sferile semantice ale celor doi termeni nu se suprapun, deși în unele părți informatorii au cunoștință și de neologismul *cheie*. Reflectarea apelativului în toponimie confirmă tocmai această autonomie semantică, pentru că numeroase locuri stîncoase din zone exterioare cursurilor de apă se numesc *chei*.

Un fapt demn de reținut este raportul sinonimic între *cheie* și *piatră*, de unde și substituirea lor reciprocă în cazul toponimelor : *Kéja Tojánului* sau *Kátra Tojánului* „stîncă mare lângă Brădăși Păltinenilor“ (Spulber); *Kátra Șúti* sau *Kéja Șúti* „500 de metri de stîncă drept în sus“ (Tulnici); *Kátra Moșárului* sau *Kéja Moșárului* „stîncă mare“ (Tulnici); „*Kátra Muntiyóroluj*, *La Kéje* sau *Kéja Muntiyóroluj* „culme de piatră; loc prăpăstios; s l i é m e mare de piatră; piatră mare; ripă înaltă din care se rupe pămîntul și se rostogolesc pietrele“ (Nerejul Mic); *Kátra Cóz* sau *Kéja Cóz* „este o singură parte stîncoasă“ (se zice : „n-oi trăi cit Cheia Cozei“ sau „cit Piatra Cozei“) (Tulnici); *Kátra Haláju* sau *Kéja la Haláju* (*Kéja Haláju*) „munte; loc stîncos; ripă stîncoasă pe muntele Verdele“ (Spinești); *Kátra Kikértului* sau *Kéja Kikértului Slémja*, *Kikértului*, aflată la hotarul dintre Nistorești și Tulnici : „zid prăpăstios“; „perete de stîncă“⁸⁷, „stîncă prăpăstioasă“ (Văcăria); „stîncă înaltă“, numită de cei din Tulnici la fel, *Kátra Kikértului*, *Kéja~*, *Kéja Drásilor* sau *Bisérica Drásilor* (Coza); *Kátra Șojmăriji*, *Kéja~*, *Slémja~* *Kátra Nánli* sau *Kuflégura Șojmăriei* (Vetrești-Herăstrău); *Kátra Rájútluj* sau *Kéja Rájútluj* (Năruja); *Kátra lu Șápi*, *Kéja lu Șápi* (*Kéjili lu Șápi*) (Vetrești-Herăstrău); *Kátra Călăli* sau *Kéja~* (*Kéjili~*) (Nistorești); *Kéja Pópi* sau *Kéja lui Kifu* (*Slínca lu Kifu*) (Herăstrău); *Kátra Róșji*, *Kéja Kátra Róșji*, *Slémja la Kátra Róșji* „stîncă mare, roșie“ (Vetrești); *Kátra Roșkili* sau *Kéja di la Rășkili* (*Kéja Rășkili*) „piatră s i g u á s i, unde-și făceau culcuș bursu-

⁸⁷ Simion Hârnea, *op. cit.*, vol. I, p. 154.

cii“ (Negrileşti); *Kátra Macradăyului* sau *Kéja Macradăyului* „stînci înalte unde stau urşii şi porcii acolo“ (Coza); *Kátra (Kétrile) Tisárului* sau *Kéja (Kéjile) Tisárului* „rîpă stîncoasă pe unde vînătorii se urcă cu mare greutate numai săpînd tâlpile pe pereţele stîncilor“⁸⁸, numită şi *Kéja Drácului*⁸⁹: „pe toate părţile sînt numai *chei*; i-un munte foarte stîrîn în ós“ (Coza); *Kátra Dărăbánului*, *Kéja Dărăbánului* sau *Rápa Dărăbánului* „sînt aici bucăţi mari de stîncă, dărăbi de stîncă“ (Spulber).

Acelaşi paralelism îl surprinde Gh. Moldoveanu pe valea Milcovului: „astfel *piatră* din *Piatra Bezei*, *Piatra Uriaşului*, *Cheatra Butucoasî* are acelaşi sens cu *stîncă* din *La Stîncă*, *Stîncea Mari*, *La Stînci* sau *cheie* din *Cheia*, *Cheia lu Bostan*“⁹⁰.

De remarcat faptul că prezenţa nu numai alternativă, dar şi simultană a celor două entopice în aceeaşi structură toponimică este rezultatul proceselor de extensie şi polarizare, în urma cărora se ajunge la exprimări (unele toponimizate) aparent paradoxale sau tautologice. Astfel, vîrful dealului cu o „piatră spînzurată“, o „stîncă cum îi creasta cucuşului pe coama ce pleacă din vîrfurile Cheii“ s-a numit la început *Kéja*, apoi, prin extensie toponimică, întregul complex geografic aflat la hotarul a trei sate: Spulber, Andreiaşu şi Fetigu. Aşa se explică contexte de tipul: „în mijlocul *Kéjii* este un brad mare“ (Vîlcani), „l-a ajuns în *gura Kéjii* (Spulber), „a cosit în *Gruápa Kéjii*“ (Vîlcani), care, dată fiind semnificaţia entopicului, ar părea absurde. În acelaşi sens trebuie interpretată şi menţiunea din documentul care se referă la acelaşi nume de loc: „o bucată de moşie ce s-a chiamă *La Cheia* [...] cari au fost emăşu de vite“ (a. 1825)⁹¹. Pentru desemnarea strictă a vîrfului s-a simţit nevoia folosirii unui termen mai precis, şi, prin restricţie toponimică de data aceasta, s-a folosit sintagma *Kátra Kéji*: „mă duc în *Kátri* la *Kéja*“ (Prahuda).

Fenomenul se poate petrece şi invers: dacă entopicul *Kátra* este componentul sintagmei toponimice care ajunge, prin extensie, să denumească întregul obiect geografic, *Kátra Kikértului* sau *Kátra Róşije*, de exemplu, atunci restricţia toponimică se va face prin sinonimul său: *Kéja la Kátra Kikértului* sau *Kéja la Kátra Róşije* (Herăstrău). Cei doi termeni sînt folosiţi şi alăturat în sintagma *o Kéje de Kátri*, cu înţeles cumulativ: „stîncă mare pe care nu te poţi urca“, ce se încadrează în serii de structuri entopice de mare circulaţie, precum: *bolovan de piatră*, *bord de piatră*, *stîncă de piatră* etc.

Dăm în continuare exemple în care acest paralelism n-a mai fost înregistrat: *Kéja lu Ştefan Dánţaş* „a avut el, aici, o pădure pe *Kéje*“ (Văcăria); „*Kéja Bráduului* „stîncă mare de piatră“ (Năruja); *Kéja Lácu Frásínului* (Herăs-

⁸⁸ *Ibidem*, p. 15.

⁸⁹ Ioana Ichim, *Toponimia comunei Tulnici (jud. Vrancea)*, lucrare de diplomă, ms., Iaşi, 1975, p. 43.

⁹⁰ Gh. Moldoveanu, *Toponimia din bazinul Milcovului*, teză de doctorat ms., Bucureşti, 1978, p. 138.

⁹¹ C.C. Constantinescu-Mirceşti şi H.H. Stahl, *Documente vranceane*, I, Bucureşti, 1929, p. 154.

trău); *Kéja la Scătura lu Pomâni* „zid de piatră“ (Vetrești); *Kéja de la Kîșuá-rele Palcăuului* (Spulber); *Kéjili Strîmători* „stînci cît casa și de sus le vezi cît pumnul“ (Hăulișca); *Kéja lu Burujâni* „cheie prăpăstioasă“ (Hăulișca); *Kéja Máre* (Nereju), *Kéja G'impului* „teren stîncos“ care s-a sudat în *G'égîmpului*: „mă duc la cătîină în *G'égîmpului*“, „pisc între *G'égîmpului* și Dealul Albilui“ (Năru a); *În Kéje la Hîga* (unde *hîga* este ea însăși o „rîpă“) (Coza); *Kéja la Văcăriji* (Coza); *În Kéje la Hîrnja* (Năruja); *Kéja* „teren accidentat în apropierea satului“ (Păulești); *Kéja di la Bôrta Ūrsului* „era un birlog de urși în cheia asta“ sau *Kéja di la Stîna lu Nîhâi Dănilu* (Vetrești-Herăstrău); *Kéja Sărituóri* sau *Kéjili Sărituóri* „este o săritoare la Pîriul Moccarului; rîpă numai din piatră“ (Coza); *Kéja Arișuóji* sau *Kéjili Arișuóji* „perete stîncos la vîrfurile muntelui: sînt mai multe chei, despărțite prin pădure“ (Coza); *Kéja Curmăturilor* „perete de stîncă; vine o cheie lungă și ți pe culm á r e, aproape de șa“ (Coza); *Kéjili Tvit'ili* „stînci de 30—40 de metri înălțime; pereți goi de stîncă“ (Coza); *Kéjili Nîquárelor* „stîncăraie mare“ (Coza); *Kéja Condrăclului*, *Kéjili Pădini*, *Kéja Deálului Négru*, *Kéja Flămîndi* „sînt două-trei stînci mari“, *Kéja di la Ūomágu* sau *Kéja Ūomágului*, *Kéjili Alunului* „Fața Alunului are mai multe chei prăpăstioase“, *Kéjili Zidárului*, *Kéjili Pórcului* „se văd de la distanță, is stînci goale, te uiți în sus la ele“, *Kéjili Kúzului* „stînci mari la vîrfurile Kúzului“, *Kéja Zburătúri* „perete stîncos“, *Kéja* (sau *Kéjile*) *Betegósului*, *Kéjili Ūóstogului*. Adăugăm și *Kéja di la Șoimăriji* sau *Léspizili Șoimăriji* „iese brusc din Zăbala o stîncă înaltă tare, unde erau cuiburi de șoimi, care s-au prepelișit prin stînci“ (Spulber); *Kéjili Gurguóji* „slé m i t e de piatră“ (Coza).

Am putea vorbi de „proiecția“ entopicului și în afara Vrancei: un informator din Vetrești-Herăstrău ne vorbea despre *Kéja lui Roznovánu* sau *Stîncu lui Roznovánu*, pe care-o localiza undeva lângă Iași. Cu înțeles identic se folosește și în comuna Dumitrești (Rîmniceul Sărat): „stîncă mare de piatră ascuțită“; tot aici am notat și toponimul *Kéja Gîforóji* desemnînd „stînci mari, drepte ca peretele, pe care nu te poți coborî, în marginea satului Modnău; pe cealaltă parte sînt poieni; cînd începe zăpada, acolo vîforăște mai întîi“. Adăugăm și *Cheia lui Trif*, atestată în 1925 la Reghiu: „corhană și tufăriș la~“⁹². Nu avem indicii sigure privind circulația cu acest sens a apelativului *cheie* în alte regiuni ale țării, deși unele glose ale informatorilor din alte zone, reținute de anchetatori, sau unele toponime par să ne sugereze prezența lui pe o arie mai largă. Astfel, toponimul *La Cheie* din Densuș — Hațeg desemnează „o țîră cheie de cleant“⁹³. După M. Ungureanu, în nord-vestul Olte-

⁹² Arhivele Judecătoriai Focșani, Fondul Judecătoria Năruja, *Dosare cu acte autentice*, vol. 1, 1925.

⁹³ M. Homorodean, *Numele de locuri Cheia (Cheile) și Culare (Colare)*, în GL, XIX, 1974, nr. 1, p. 82.

niei „entopicul *cheie* este uzual mai ales pentru părțile stîncoase ale muntelui“ — și alegem, ca exemplificare, toponimele care ar putea ilustra această afirmație: *Cheia Camenii*, *Boldu Cheii*, *Cioaca Cheia* (com. Izvorul Birzii, jud. Mehedinți) glosat „pisc“⁹⁴. Consemnăm și toponimul *Ardoscheia*, munte lângă Rimetea, în masivul Trascău⁹⁵, care reprezintă compusul maghiar *erdős-kő* „piatră împădurită“. Este cunoscut și sub formă diminutivală: „Plaiul din Mordanu dă în *Kéișuára* și Bîsca Mică“ (Vetrești-Herăstrău), toponim în imediata apropiere a Vrancei, probabil același cu *Cheisoara* din Covasna, al cărui echivalent maghiar este *Köveshegy* „dealul stîncos“⁹⁶. Semnalăm și *Piriul Chieit*⁹⁷, afluent stîng al piriului Cîlnic, jud. Covasna.

Magh. *kő* pare să fi avut o extensie mai mare în spațiu, pentru că el ar putea fi presupus ca punct de plecare și pentru apelativele ucrainiene *kuév* „piriu repede și pietros în pădure“, *kaevi* „munte cu vîrf ascuțit“, *kugava* „văgăună, prăpastie“, care, după D. Moldovanu, au fost explicate neconvincător prin pol. dial. *kuiava* „vînt de nord“⁹⁸.

Sub aspect etimologic, *cheie* „stîncă“ nu poate avea vreo legătură cu ucr. *skělja* „idem“ (înregistrat în Maramureș, la Remetea, în formele: *șcala*, *șcal'a*; AILB), pentru că dacă evoluția lui *l+j* la *i* este firească în română, pierderea consoanei inițiale nu se poate justifica în nici un fel. Nici unul din toponimele slave din Moldova care pot avea această bază, de pildă *Șcheia*, nu au evoluat la *Cheia*. Pe de altă parte, nicăieri în Vrancea *cheie* nu înseamnă „vîrf ascuțit“ (în genere), ca să admitem, împreună cu M. Homorodean, că ar fi vorba de o relictă dialectală a presupusei *cheie din lat. *clavi* „cui“, din care s-ar fi dezvoltat, după părerea sa, un substantiv *cheie* „defileu“⁹⁹.

Dimpotrivă, originea maghiară se susține în mod concludent prin forma mai veche a toponimului *Cheia* de la Vîlcani, com. Năruja, care într-un document de la 1798 este numit, alternativ, *Dealul Chei* și *Dealul Chiei*¹⁰⁰. Cea de a doua formă nu este o simplă variantă grafică, ci reflectă realmente un stadiu mai apropiat de etimon. Am întîlnit-o și noi la un bătrîn, din Vîlcani, care ne-a spus că „*Kîscu* Bonțului face legătură între *Degălu Kîjei* și Dealul Mindrei“. Tot de la acest informator aflăm că „Mărul Bonțului este la locul de împreunare a Pîrăului Bării cu *Pîrișu Kîjei* în *Cuăda Kîjei*“, formă care alternează cu: *Pîrășu Kîjei*, *Șăsu*~, *Cuăda*~. Aceeași formă, modificată prin asimilare, apare și în toponimul *Ghia Ghimpului*, atestat în 1929: „cosire, puțînă arătură la *Ghia Ghimpului*, în hotarul comunei Năruja“¹⁰¹ și la 1944: „loc

⁹⁴ M. Ungureanu, *op. cit.*, p. 34.

⁹⁵ Ion Popescu Argeșel, *Munții Trascăului. Studiu geomorfologic*, București, 1977, p. 38 („abrupt în afara sectoarelor de defilee“).

⁹⁶ Sabîn Opreanu, *Contribuțiuni la toponimia din Ținutul Săcuilor*, extras din „Lucrările Institutului de Geografie din Cluj“, II, 1926, p. 34.

⁹⁷ Vasile Cazacu, *Geologia zonei Sfîntu Gheorghe — Bodoc (depresiunea Birsei)*, cu privire specială asupra zăcămintelor de cărbuni, lucrare de diplomă ms., Iași, 1984 (harta).

⁹⁸ T.A. Marusenko, *Iz nabljudenij nad ukrainskimi nazvanijami rel'efov*, în „Studia slavica“, XVIII, 1972, p. 221.

⁹⁹ M. Homorodean, *loc. cit.*

¹⁰⁰ A. Sava, *op. cit.*, vol. I, p. 57.

¹⁰¹ Arhivele judecătorei Focșani, Fondul Judecătoria Năruja, *Dosare cu acte autentice*, vol. I, 1929.

netrebnic la *Ghia Ghimpului, Năruja*¹⁰² (ulterior : *Cheia Ghimpului, Gheia Ghimpului* și *Gheghimpului, Gergimp*). Pentru valea Milcovului, la Bonțești (com. Cîrligele), Gh. Moldoveanu semnaleză *Chiscu Chia* împreună cu *Dealul Chiscu Chii*, menționind că „toponimul atestă același sens cu al apelativului *cheie* «stîncă», *Chiscu-Chii* însemnind la început «piscul stîncii» și specificind totodată că „ultimul termen și-a pierdut sensul, de unde sudura puternică”¹⁰³. Într-o hotarnică din anul 1938 a munților Tisarul și Piciorul Cozei, care reia textual conținutul hotarniceii din 1921 (citată de noi *supra*, p. 475), toponimul *Chiu* a fost înlocuit prin *Cheia Tisarului*¹⁰⁴.

Este interesant de semnalat, în sprijinul etimologiei noastre, circulația în Vrancea, la Spinești, a sintagmei o *cheie de hêlîșkâtră* și chiar a entopicului *hêlîșkâtră* cu sensul de „loc pietros” (cf. „nu ara că-i *hêlîșkâtrî* pe bucată”), toponimizat în forma *La Hêlîșkâtră* „stîncă netedă ca masa, de întindere mare ; s l i é m e de piatră” (Spinești). El nu este altceva decît un semicalc după magh. *köves helység* „loc pietros”. O variantă a acestui compus a fost înregistrată de noi la Coza, *hêrîșkâtră*, cu înțeles identic : „nu ara că-i *hêrîșkâtrî*”, adică „nu poți băga plugul că-i numai piatră”. Această formă, împreună cu toponimul *La Hêrîșkâtră*, localizat de informatorul nostru în aceeași comună Spinești, conservă un fenomen arhaic al limbii maghiare și anume trecerea lui *l* la *r*, ca în *vilag* > *virag* (a. 1237), *ful* > *fur*, *csalit* > *esarit*, *villong* > *virrong*, *halantek* > *harantek*¹⁰⁵. Existența acestui compus dovedește că în Vrancea nordică, în special, influența maghiară a fost o realitate, pe care nu numai termenii entopici o reflectă, dar și toponimele. Astfel, la hotarul dintre comunele Tulnici și Nistorești, pe cumpăna apelor, se află *Kikértu* (magh. *kő* „piatră” și *kert* „gard”), descris de informatori ca „zid prăpăstios” ; „perete de stîncă”, „stîncă înaltă”, „stîncă prăpăstioasă” (Văcăria), numit, foarte sugestiv, și *Biserică Drășilor* (Tulnici). Un omonim al său, după informațiile pe care ni le oferă Vlăd Cojocaru, este *Kökert*, situat într-un fost punct de graniță, între România și Austro-Ungaria, la Vama Uzului, menționat mai întîi într-o hotarnică din 1888, împreună cu traducerea românească : „la locul numit *Gardul de piatră — Kökert*”¹⁰⁶. O traducere similară pare să fie și *Gardul de piatră* din Vrancea, atestat în 1906 : „cosire la locul numit ~ din com. Bîrsăști”¹⁰⁷. Un munte din comuna Tulnici se numește *Horombăt*, desigur o deformare din magh. *harom* „trei” și *berez* „vîrf”, pentru că este, într-adevăr, un „munte cu mai multe vîrfuri” (ca și în alte situații, aici cifra 3 nu reflectă un număr real, ci sugerează mulțimea). Alt oronim, *Sóroș*, din com. Tulnici, se raportează fără dificultate la magh. *szoros* „surdac, grumaz, trecătoare, strungă”¹⁰⁸. Ne oprim aici, deși exemple similare mai pot fi găsite.

Coradical cu entopicele precedente este și *chiuhúe* (*Kuhúc*), pl. *chiuhúcuri*, cu următoarele accepții : „vîrf ascuțit de deal sau de munte ; movilă în formă

¹⁰² *Ibidem*, vol. I, 1944.

¹⁰³ Gh. Moldoveanu, *op. cit.*, p. 24.

¹⁰⁴ Arhivele Statului Vrancea, Fondul *Obstea munților Picioru Cozei și Tisarul. Salul Vidra*, 1938.

¹⁰⁵ *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára*, vol. II, p. 1151.

¹⁰⁶ *Hotarul dintre România și Austro-Ungaria*, în „Monitorul Oficial”, I, 1888, nr. 9, din 10 aprilie, p. 174.

¹⁰⁷ Arhiva Judecătoriei Focșani, Fondul Judecătoria Năruja, *Dosare cu acte autentice nelinventariate*, 1913.— 1951.

¹⁰⁸ *A magyar nyelv történeti...* vol. III, p. 786.

de con" (Coza); „fund de munte cu pise ascuțit stincos, acoperit cu pădure foarte deasă, unde se adăposteste vînatul; deal ascuns cu pădure" (Coza); „deal înalt, pietros, ascuțit" (Tulnici); „spunem că se formează un *chiuhuc* cînd pleacă de jos ca o clăie, vine înalt tare și se ascute spre vîrf" (Tulnici); „ridicătură înaltă, ascuțită, cu piatră la vîrf" (Coza); „*chiuhucurile* se formează, de multe ori, de pe o c u l m ă r e de piatră" (Coza). Solicitat să precizeze înțelesul acestui termen, un informator, bun cunoscător al munților Vrancei, ne spunea că „un *chiuhuc* se compară cu o clăie înaltă; poate fi imbrăcat cu pădure; îi tot ascuțit, dar stincos la vîrf, poate fi și mai jos, în timp ce tîtiraiul îi mult mai înalt, îi ascuțit tare și are vîrful descoperit și stincos" (Coza). Precizări asemănătoare ne-au făcut și alți informatori din Tulnici: „îi înalt, stincos la vîrf, cu pădure pe el, mai înalt ca celelalte vîrfuri din jur"; „un vîrf prea înalt și cu o parte stîncoasă".

Folosit mai mult de vînători și ciobani, entopicul pare să fie specific Vrancei nordice, unde l-am notat în contexte care ne demonstrează că este încă viu în zona studiată: „sub *chiuhuc* se face vînătoarea" (Coza); „hai să batem în *chiuhucul* ăla" (Coza); „în *chiuhucul* cela ar fi ceva de împușcat" (Tulnici); „uite porcii în *chiuhuc*" (Tulnici); „am ieșit în *chiuhuc*" (Coza); „locul de intrare sau ieșire a vînatului este în vîrful *chiuhucului*" (Coza).

Semnalam, de asemenea, folosirea termenului pentru descrierea unor obiecte geografice: „*Șoimăria* i-un *chiuhuc* așa, înalt, pietros" (Coza). Cu excepția com. Ghilența (Covasna), unde circulă cu același înțeles de „ridicătură stîncoasă și ascuțită la vîrf", nu am întîlnit, pînă acum, entopicul prin alte părți. Adăugăm că el este necunoscut de dicționare sau de alte izvoare de informație lexicografică. În continuare, atragem atenția asupra variantelor cu care circulă el în zona Vrancei nordice: *chiuhuc* (*Ku^huc, Kuyuc*), *ehiuhuc* (*Kuyuc*), *ehihuc* (*Kihuc*), *tihuc* (*l'ihuc*)—toate avînd pl. în -uri-, care stau la baza toponimelor din com. Tulnici: *Kuhucu Uomăgului*, *T'ihucu Uomăgului* „vîrf stincos; i-un *chihuc* înalt"; *Kuhucu din Deal di la Brădu Trăsnit* (*Kuhucu din Dealu Brădului Trăsnit*) „îi stincos la vîrf"; *Kuyucu Betegösului* (*Kuhucu de la Betegösu*) sau *Kiyu Betegösului* „munte înalt ca o clăie, ascuțit și stincos, cel mai înalt vîrf al Betegösului"; *Kihucu Cășăli*, *Kihucu la Cășăli* „vîrf de munte la Greșu, mai înalt și mai ascuțit (pe toate părțile are panta de 45°; seamănă cu o căciulă stîncoasă, cu un vîrf de clăie, înălțîșor; îi numai piatră: la *Kihucu Cășăli* ne ducem astăzi la vînătoare)"; *Kihucu Močăru* „vîrf stincos, format de pe o c u l m ă r e: se ridică 2—3 *chiuhucuri* în sus"; *La T'ihuc pe Făța Grėsului* „îi stincos și ascuțit la vîrf; îi numai piatră goală: mergem la *Kuhucu Grėsului*"; *T'ihucu de la Teș* „vîrf ascuțit cu piatră pe el"; *T'ihucu (Kuhucu) din Făța Cantini* „vîrf cu stîncărie"; *În Kihucu de la Bobeici* (*T'ihucu de la Bobeici*) „îi pe Macrađeu; Bobeica-i mai rotunjită, nu-i înaltă ca *chiuhucul*, care-i vîrful stincos al Bobeicii"; *Kuhucu di pi Kiscu Tunelului* „vîrf înalt, foarte ascuțit, stincos mai pe toată porțiunea"; *Kihucu la Glöduri*; *Kihucu Șubotărului* „vîrf de munte cu dosul stincos"; *Kihucu Lătu Rôșu*; *Kihucu Andreșuși*; *Kihucu Frîntea sa*

Măre „vîrf pietros“; *La Kúhúc la Fúnd la Tŷádir Lázir* „munte stîncos la vîrf“; *In Deal la Cárpin la Kúhúc* (*Kúhucu din Dealu Cárpinului*) „se formează un chihuc care pleacă de jos ca o clăie, vine înalt tare și se ascute spre vîrf, care-i numai cu stîncă; nu crește nimic pe el, că-i numai piatră“; *T'ihúcu Cŷózi* sau *Vîrfu Cŷózi* „pe-o parte se face stîncă drept în jos“; „partea stîncoasă a muntelui“; *Kúyúcu, Kú^húcu, Kújúcu* sau *Kúyu Kúzului* „vine o cofană și apoi se face un chihuc, o ridicătură înaltă ascuțită, cu piatră la vîrf, în stînga Kúzului, pe muntele Porcul“. Entopicul este folosit în acest caz cu funcție toponimică absolută, fiind singurul toponim din seria chihucurilor cunoscut de locuitorii din com. Tulnici: „mergem la *Kúhúc*; „a ajuns în vîrf *Kújúcului*“.

În afara Țrancei consemnăm doar *Kúhucu Zérni*/*Kihúcu Zérni*, în com. Ghilența, jud. Coșasna, descris ca „un vîrf înalt, stîncos și ascuțit; se ridică 3—4 *chihucuri* pe culmăre pînă în vîrf *Zérni*“. În forma *Kújuk*, Szabó T. Attila îl înregistrează o dată în Inucu, com. Arghireșu, jud. Cluj¹⁰⁹, și împreună cu varianta românească *T'uiúk* în Dumbrava, com. Căpușul Mare, jud. Cluj¹¹⁰, zone învecinate, fără să ni se dea vreo indicație cu privire la aspectul locurilor denumite astfel.

Kújuc reprezintă un plural etimologic < magh. *kújuk*. *Kúyuc* se explică prin faptul că *kújuk* a fost analizat în românește ca o succesiune de două vocale *ü—ü* (pentru că *i* semivocalic, scris *j*, formează diftong cu al doilea *u* și-i conferă un timbru palatal *ü*). Întrucît velara urmată de *ü* se palatalizează, se ajunge la *ku*, care prin asimilare duce la depalatalizarea celei de a doua silabe, *kuuc* sau, prin înlăturarea hiatului, *kúuc* și *kúhúc*, ca în *măduhá* < *măduyá*. Cît privește forma *kihúc*, ea reprezintă o altă modalitate de redare a lui *ü* din elementele străine (maghiare, germane, franceze etc.). Configurația geografică a zonei justifică împrumutarea acestui entopic sub formă de plural deoarece, așa cum reiese din explicațiile informatorilor noștri, de cele mai multe ori se găsește mai multe *chihucuri* la un loc sau sînt unele deasupra altora: un *chihuc* reprezintă — cum ar spune vrîncenii — „un loc cu mai multe *chiuri*“. Datorită necunoașterii limbii maghiare, *chihuc* a fost simțit ca un singular și i s-a refăcut un nou plural, prin încadrarea în seria bine reprezentată a pluralelor în *-uri*. Asupra acestui procedeu atrag atenția J. Byck și Al. Graur¹¹¹, care exemplifică cu ung. *hajdúc* (pl. lui *hajdú*) pătruns în limba română ca atare, dar care a fost înțeles apoi ca un singular (*haiduc*), ceea ce a dus la formarea unei noi forme de plural, *haiduci*. Acestui exemplu i se pot adăuga și altele, discutate de N. Drăganu și L. Tamás: rom. *opsag* „vorbă de clacă“, „glume mestecate cu minciuni“ < pl. magh. *hopsák* < *hopsa*; rom. *fipic* „gheată“ < pl. magh. *cipok* < *cipo*; rom. *feleștioc* „șomoiog de cîrpe pus în vîrf *unui* băl, pentru unsul osiilor“ < pl. magh. *festel'ok* < *festelö*; rom. *vîndroc* „haimana“ < pl. magh. *vándorok* < *vándor*; rom. (*h*)*arțag* < pl. magh.

¹⁰⁹ Szabó T. Attila, *Kalotaszeg Helynevei*, vol. I, Cluj, 1942, p. 204.

¹¹⁰ *Ibidem*, p. 161.

¹¹¹ J. Byck, Al. Graur, *L'influence du pluriel sur le singulier*, în „Bulletin linguistique“ 1, 1933, p. 25 — 26.

dialectal *harcak* „lupte, hărțuieli“ < *harc*; rom. *hădărag* < pl. magh. *hadarók* < *hadaró*¹¹².

Un argument important pentru circulația termenului de origine maghiară îl constituie derivatele românești.

Chiuhán (*Kuhán*), pl. *chiuhanuri*, se alătură termenilor neatestați de dicționare sau de alte izvoare lexicografice. Faptul că l-am notat doar în com. Paltin ne îndreptățește să afirmăm că este, în momentul de față, mai puțin uzitat în Vrancea. *Chiuhanul* — ne-a explicat un bătrîn din Paltin — este „un vîrf de deal în c o l ț o r a t, înalt, care are doi versanți cu pantă repede, cu s u i t u r ă grea. Spunem: «nu urca oile pe *chiuhanul* acela, că dai bolovanii peste ele““. Alți informatori l-au definit ca „munte foarte înalt și ascuțit“; „vîrf ascuțit“; „mușche mai prelungă care pleacă dintr-un șes, dintr-o vale u ș o a r ă [=puțin adîncă]“; „deal ascuțit“. Adăugăm și sensul „munte golaș“, obținut din ancheta indirectă la Tulnici. Cităm în continuare cîteva contexte notate în com. Paltin: „trece prin *chiuhanurile* celea“, „sîie în *chiuhanul* ăla“. Puțin folosită este și varianta **chiohan** (*Kohán*): „adu boii din *chiohanul* acela“. Forma feminină **chiuhănă** (*Kuhánă*), din aceeași comună (Paltin), este refăcută din cea de masculin, probabil sub influența entopiecului *figmană*, foarte cunoscut în Vrancea sudică: „vezi *chiuhana* ceea?“.

Și acest derivat servește ca sinonim în încercările de definire a altor entopice: „g u g u i u l este un *chiuhan*, un vîrf de deal ascuțit“ (Năruja); „f l e u r a este un *chiuhan* ascuțit, o coastă mare c u s t î n c ă r i ș“ (Păvălari). Ca toponime, semnalăm doar *Kuhánu* (sau *La Kuhán la Gurgări, În Deal la Kuhán*) și *Kuhánu Téki*, dealuri ascuțite în com. Paltin. Ca și în cazul apelativului precedent, și aici avem a face cu dezvoltarea lui *-h-* în condițiile sufixării cu augmentativul *-an*: *Kuyán > *kuhán*.

Puțin răspîndit și folosit este și derivatul **chiuhárnă** (*Kuhárnî*), **chihárnă** (*Kihárnî*), pl. *chiuhárne*, *chihárne*, întîlnit întîmplător în com. Paltin, cu înțeles insuficient precizat de informatori: „ripă repede; coborîș abrupt“. El s-ar fi putut crea prin fenomenul de „despicare“ de la *chiuhană*.

De la un *Kuhár „loc cu piatră“, sinonim cu *pietrar*, a apărut varianta *uhár și, prin depalatalizare, **tuhar**, folosit și pleonastic în sintagma *tuhar cu stînci*, care are la Năruja înțelesul de „loc acoperit numai cu stînci“. Același fenomen l-am constatat și în cazul entopiecului *tuháu* < *chiuháu* (vezi *infra*) sau al toponimului *Tuhánu Ketrósului* < *Kuhánu Ketrósului* (Coza).

Un alt derivat, încă nesemnalat, care pare să fie specific Vrancei nordice, este **cheaucă** (*Keáuică*), pl. *cheauci* (*Keáuúș*) și *cheauce* (*Keáuúșe*), care are în com. Tulnici sensurile: „stîncă ascuțită“; „la toate stîncile înalte li se poate spune *cheauci*“; „ridicătură ascuțită, pietroasă și prăpăstioasă“; „deal ascuțit, mai ridicat decît celelalte dealuri“; „dîmburel“; „ceva înalt, ascuțit la vîrf“; „un loc nu prea înalt, nu prea folositor, adică fi pietros: «în *cheauca* asta nu se face nimic, nici vitele nu se folosesc, nici oamenii», «în

¹¹² N. Drăganu, *Etimologii*, în DR, VI, 1929 — 1930, p. 300 — 301; Lajos Tamás, *Etimologisch-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente in Rumänischen*, Londra, Haga, Paris, 1967, p. 820 — 821, 836, 406, 410. Vezi sinteza discuției la Emese Kis, *Încadrarea substantivelor de origine maghiară în sistemul morfologic al limbii române*, București, 1957 p. 134 — 136, care relevă faptul că substantivele maghiare respective sînt „într-adevăr folosite foarte frecvent la plural“.

cheaucile ăstea numai căprele se pot băga, vitele le bagi, da nu mai iasă»¹¹³; „loc netrebnic“. El circulă în contexte precum : „n-o iau pe acolo, că-i o *cheaucă* înaltă“; „mai bine ocolesc decît să ure *cheauca* aia“; „a luat-o pe *cheaucă-n* sus“ (sinonim : „pe *chioacă-n* sus“); „a intrat în *cheauca* aia de deal“; „abia am ieșit din *cheauca* asta“; „la noi cam peste tot ăe *cheauce*“. *Cheauca*, ni s-a precizat, „este tot un fel de *chieie*, da-i mai mică decît ea“ (Coza).

Apelativul, deși frecvent, este însă slab reprezentat în toponimie : *La Kéáuucă* (sinonim pentru *Teuca* menționată mai sus), care ne-a fost descrisă astfel : „Cînd mergem la Blana Stîinii, mergem și la *Cheauca*. De la Blana Stîinii, un șes, se formează o pantă, o ridicătură înaltă. Spre vîrf ăi numai piatră și-s. a nip é ri. ăi ca un titir á i care se ascute spre vîrf“ (Coza). *Kéáuuca Flămîndi* (sinonim : *Cheia Flămîndii*) și *Kéáuuca Uóstogului* (sau *Cheia Ostogului*) denumesc partea înaltă și stîncoasă a munților respectivi. În afara Vrancei, semnalăm toponimul *Cheauca* din Țara Hațegului, mai sus de Riul Mare, denumind „o ridicătură stîncoasă care pleacă din dreapta Văii Ferului și merge cam 5—6 m în sus, un perete de stîncă, o prispă de piatră care are deasupra ei pădure“ (comunicat de Neculai Aldea din Pitulusa, com. Broșteni, care l-a auzit în vremea cînd lucra acolo ca muncitor forestier, dar nu-l cunoaște ca apelativ). Derivatul este dezvoltat, probabil, de la o bază *keu, avînd ca punct de plecare varianta *keu* a magh. *kő*, cu suf. diminutival *-că*.

Același tipar formativ ăl regăsim în apelativul *chioacă* (*kyácl*), pl. *chioáce* (*kyáče*, *kyáše*), de la bază *ko, cu diftongarea normală *-o/-ă*. În Vrancea, *chioacă* are următoarele înțelesuri : „teren stîncos, cu pantă, neproductiv : «urcă-te-n *chioaca* aia»“ (Coza); „vîrf ascuțit de munte care se ridică dintr-o cofană [=depresiune]“ (Tulnici); „o ridicătură, un moidănel“ (Coza); „ridicătură înaltă, între deal și munte : «hai să urcăm *chioaca* asta, ca să ajungem în deal»“ (Spulber); „loc ascuțit, pietros“ (Nistorești); „vîrf mai ascuțit, rotat, care se vede în spatele altui deal“ (Nereju); „ridicătură rotunjită (mamelon)“ (Vilcani, Paltin, Văcăria); „vîrf stîncos mai rotund“ (Nereju); „ridicătură mare de pămînt“ (Spinești); „ridicătură pe coastă, fără pădure, cu piatră în vîrf : «n-o lua pe acolo, că-s numai *chioace*»“ (Coza). ăl găsim și la I. Diaconu : „Mă, a cui ăi oili di pi *chioáci* ?“ (Tulnici)¹¹³. În afara Vrancei, l-am întîlnit doar în imediata ei vecinătate, la Soveja, cu înțelesul de „vîrf în prelungire“, și la Reghiu, cu acela de „vîrf ascuțit ; teren înalt și ridicat : «am urcat tocma-n *chioaca* aia de deal»“. Termenul este folosit, de asemenea, de vînători : „stai în *chioaca* aia și aștepți“.

Și acest entopic se adaugă celor folosiți de vranceeni pentru descrierea unor obiecte geografice : *Țigma* din Spinești este „o *chioacă* înaltă, cu pămînt humăresc, pe care nu se prinde nimic, nici cătină măcar“; *La-Întuneric* este un „drum întunecat care trecea printr-o *chioacă* înaltă de pădure [=împădurită]“ (Nereju). Termenul nu este atestat în lucrări cu profil lexicografic.

Menționăm, în continuare, toponimele care au la bază acest entopic : *Kyáca* (*La Kyácl*, *Pi Kyácl* la *Crélu*) la Păulești — „ridicătură înaltă, abruptă, cu stîncărie“ (Coza); *Cúlmea Kyáși* (Tulnici); *Kyáca*, vîrf înalt și ascuțit în

¹¹³ I. Diaconu, *Păstoritul în Vrancea*, în GS, IV 1938, p. 304.

partea de nord-est a dealului Porcăria, lângă dealul Pietrele de Moară (Nereju); *În Kyáci* (sinonim: Dosul Hirbocii) sau *Chioaca* („pădurea statului *Chioaca*“, a. 1960, Vrăncioaia¹¹⁴); *Kyaca Curmăturilor* „ridicătură înaltă, se ascute spre vîrf, care-i cu brădit pe el“ (Coza); *Kyaca Arsurilor* „ridicătură ca o claic ascuțită la vîrf, în hotar cu Soveja“ (Coza); *Kyaca Cățali* „Șaua Cățalii este între Vîrful Cățalii și *Kyaca Cățali*“ (Văcăria); *Kyaca Unkésului-Nîșina*, atestată la 1935: „gohul de la punctul *Chioaca Uncheșului*“¹¹⁵; *Kyaca Unkésului-Hîjmili* (Vetrești-Herăstrău); *Kyaca Diálu Bóyului*, *Kyaca Văji Bóyului* (Nerejul Mare); *Kyaca Munșuărelor* „ridicături ca monturile de la mînă“ (Vetrești-Herăstrău); *Kyaca Munșuărelor Colocăni*, *Kyaca Buturúzilor*, pe muntele Pietricica (Văcăria); *Kyaca Hîsmi* (Văcăria); *Kyaca Nișini* (Văcăria), cu *Pîriul Chioacei*, atestat la 1925¹¹⁶; *Kyaca Halăyului* (Văcăria); *Kyaca Văji Scături*, lângă *Kátra (Kéja) Văji Scături* (Văcăria); *Kyaca șa Nánti* (Paltin). În afara Vrancei, semnalăm doar la Soveja un loc *La Kyaca* „o chioacă lungă, de la Pietriș în sus“ și *În Deal la Kyaci (Kyaca)* „teren înalt, ridicat“ (Reghiu), de care informatorul a auzit de la bătrîni.

Un alt termen, de data aceasta un compus, este *chiuhalm (kuhalm)* pl. *chiuhalmuri (kuhalmuri)*. Dicționarele și alte lucrări de specialitate îl înregistrează cu următoarele sensuri și variante: *cohál* „pădurice“, *cohálm* „cîmp livede“ (DA), *cohálm, cuhálm* „zăvoi, luncă, pădure de sălcii, plopi ș.a. pe malul unui rîu“ (la SCRIBAN, D., care-l atestă pentru sudul Moldovei și estul Munteniei), „pădure de luncă [...]“ (Porucic)¹¹⁷; „loc cu răchită, inundabil“: „am fost cu vaca-*kuhalm*“¹¹⁸ (Tecuci). Cu precizarea că entopicul *cohalm, cuhalm, cohál* este puțin răspîdit în Moldova, Al. Obreja¹¹⁹ îl semnalează ca toponim desemnînd un pîriu lângă Răcăciuni și o pădurice lângă Liești, între Siret și Bîrlad. Cu înțelesul de „loc între două ape“, *kuhalm* este înregistrat ca nume pentru Lunca Bistriței în comuna Piatra Șoimului¹²⁰. L-am notat și noi la Soveja, cu același sens de „luncă pe rîuri“, informatorul cunoscînd și toponimul *Cuhalmul Siretului*. Un alt *Cuhalm*, cel de la Nănești, este atestat la 1789: „53 prăjini din *Cuhalmu* aflat la Siret“¹²¹ iar altul la 1898 la Movileni: „intrarea în stăpînire a moșiei, a bălței, *Cohalmu*, casa...“¹²².

¹¹⁴ Arhiva Tribunalului Vrancea, *Delicte silvice*, 1960, dos. 1245.

¹¹⁵ Arhiva Judecătoria Focșani, Fondul Judecătoria Năruja, *Dosare cu acte autentice*, vol. I, 1935.

¹¹⁶ *Ibidem*, Fondul Tribunalului Putna, *Registrul de transcripturi*, 1925, fila 169.

¹¹⁷ T. Porucic, *Lexiconul termenilor entopici din limba română în Basarabia*, Chișinău, 1931, p. 65.

¹¹⁸ Nicolae Feru, *Vocabular regional*, în CV, IV, 1952, nr. 2, p. 38.

¹¹⁹ Al. Obreja, *Din specificul toponimiei moldovenești*, în SCȘT. (Geografie), Iași, 1972, p. 156.

¹²⁰ Gheorghe Tăbîrnac, *Toponimia comunei Piatra Șoimului*, lucrare de diplomă ms., Iași, 1979, p. 58.

¹²¹ Arhiva Judecătoria Focșani, Fondul Tribunalului Putna, *Registrul de transcripturi*, 1879, fila 103.

¹²² *Ibidem*, 1898, vol. II, fila 482.

În ceea ce privește etimologia acestui apelativ, dicționarele trimit toate la magh. *kőhalom* „grămadă de pietre“ (DA), „morman de pietre“ (SCRIBAN, D.), „deal pietros, stîncă, grămadă de pietre“ (DEX). Există însă o neconcordanță între sensul entopicului și cel al etimonului maghiar, asupra căreia atrage atenția L. Tamás¹²³.

Această neconcordanță dispăre, însă, cînd o raportăm la înțelesul oronimic cu care termenul circulă în Vrancea, necunoscut lexicografilor, și anume acela de „*cheia* dealului, *stîncă* dealului pe care abia te mai poți urca : mă sui în *colhămu* ista“ (Nerejul Mic). *Cuhalm*, pl. *cuhálme*, este cunoscut la Nereju ca o „ridicătură de pămînt“ iar *kuhálm* înseamnă „vîrf de munte“ la Nistorești și „loc mai ascuțit de munte“ la Vetrești-Herăstrău, unde am înregistrat și sintagma *un kuhálm de munte*, folosită mai rar, ca echivalent semantic pentru „o ascuțitură de munte“ : „*un chiuhalm de munte* este Tisarul“.

Entopicul servește și la formarea unor oronime, fapt care sprijină raportarea sa la etimonul maghiar (*kohalom*) : *Kuhálm* *Tisárului* „munte stîrninos, titirai ; îi cel mai abrupt titirai, numai stîncă de jos pînă în vîrf, numai pasărea se poate urca acolo“ ; *Cuhálm*, deal în partea Poienii, la Scaune, descris astfel de un informator din Spinești : „pe unde te-i uita îi alb, nu crește nimic. Îi ca un fund de ou de gîscă. Are lespejua re de piatră care stau în picioare, subțiri și ascuțite în tot locul acela. Cînd eram mic, îi auzeam pe ciobanii bătrîni spunînd : «vezi să nu treacă oile în *Cuhalm* ceta, că le seacă laptele»“. Adăugăm și pe *Cohalm*, lîngă Homorod Almos, în Ardeal, a căruia caracteristică topografică o relevă următorul context : „Pe dealul *stîncos* (s.n.) de lîngă comună, înalt de 120 m, se ridică cetatea *Cohalm*, zidită în sec. al 13-lea (care a fost asediată de Carol Robert la 1323)“¹²⁴. Din toponimia maghiară, consemnăm numele localității *Keőhalom* (la sud de Sopron și de Nemet Keresztur), care atestă menținerea unei forme mai vechi a magh. *kő*¹²⁵.

Este posibil ca evoluția semantică de la „munte“, „deal stîncos“ la „pădurice, zăvoi pe malul unei ape etc.“ să se fi făcut printr-o verigă de legătură, pe care o aflăm tot în Vrancea. Este vorba de sintagma *un chiuhalm de munte*, de la care se putea ajunge, în virtutea sinonimiei „munte“ = „pădure“, la *un chiuhalm (cuhalm, cuham) de pădure*, care însemnează la Vilcani, sat izolat, înconjurat numai de păduri, „o întindere mare de pădure“, „pădure mare“, la Paltin „o pădure de 8—10 ha bine curățită : «am un *cuhalm de pădure* în cutare loc»“ iar la Tichiriș — Valea Sării (departe de pădurile mari ale Vrancei „mărunțis de pădure“ : „du-te-n *cuhalmu* ceta de pădure“ (atestat și ca toponim în 1926 : „pădure în *Cuhalm*, megieșit cu Pîrîul Dosului, în comuna Valea Sării“)¹²⁶. Cu înțeles asemănător îl înregistrează și Gh. Moldoveanu pentru valea Milcovului : *cuhalm* „grup mai mare de copaci, dumbravă“¹²⁷. S-ar putea deci, ca paralel cu extinderea defrișărilor care, cantitativ vorbind,

¹²³ L. Tamás, *op. cit.*, p. 248.

¹²⁴ Eufrosina Simionescu, *Cohalm*, în BSG XL, 1921, p. 374.

¹²⁵ *Magyar Atlasz*, harta nr. 2. *Sopron Varmegye* (Atlas 31, Biblioteca Centrală Universitară Cluj Napoca, f.a.).

¹²⁶ Arhiva Judecătoria Focșani, Fondul Judecătoria Năruja, *Dosare cu acte autentice*, vol. I, 1926.

¹²⁷ Gh. Moldovanu, *op. cit.*, I.

erau direct proporționale cu depărtarea satului de muntele repartizat lui spre folosință, conținutul noțiunii de *chiuhalm de pădure* să se fi „ajustat“ treptat, pînă la a desemna doar ceea ce mai rămăsese, adică „mărunțișul de pădure“, care se reinnoia, firesc, pe malul apelor. Formele *cuhálm*, *cohálm* se explică prin același fenomen de depalatalizare (vezi supra).

3. Procedee formative și procese semantice

După prezentarea pe „familii“ a termenilor entopici, considerăm necesară o schimbare a perspectivei analitice, pentru a evidenția mai bine procedee formative particulare și unele procese semantice care angajează toate seriile oronimice. O privire la ansamblu ne va permite să surprindem raporturile de determinare dintre realitatea geografică și expresia lingvistică, iar prin aceasta să înțelegem de ce zona Vrancei este unică la noi în privința abundenței și diversității lexicului toponimic.

3.1. Un procedeu deosebit de frecvent în terminologia oronimică, la care am mai făcut referiri pentru a explica unele variante, este crearea de cuvinte prin refacerea de la tema de plural a unor singulare noi. Astfel, *Țicură*, pe care I. Oancă îl relevă ca nume de deal¹²⁸, reprezintă, credem, forma de sg. refăcută după pl. *șicuri* < *șic*.

Un derivat neatestat în dicționare și nesemnalat de vreo lucrare de specialitate este *șiclăură* (*șiclăyură*), pl. *șiclăuri* < *șiclău*, înregistrat de noi în Vrancea cu sensul de „vîrf prăpăstios“, „muchie ascuțită“ (Paltin); „stîncă ascuțită, vîrf s p i n z u r a t, unde nu poți merge decît cu piciorul“ (Păvălari, com. Paltin); „deal ascuțit, vîrf ascuțit de deal sau de munte, izolat, departe de sat, undeva în fundul muntelui, unde nu ajunge nimeni“. În Tulnici, unde am notat sensul precedent, termenul este mai puțin cunoscut și folosit, el circulînd mai ales în expresia *a se duce la șiclăură*, adică „la dracu-n praznic“. Se spune: „te-ai urcat într-o *șiclăură*, s-a dus într-o *șiclăură*, într-o muchie“ (Paltin); „am găsit vaca în vîrf *șiclăurii*“ (Păvălari). Într-un singur sat, Păvălari, termenul a fost folosit pentru definirea altui entopic, „f l e u r a este o *șiclăură*“. Apelativul a fost întîlnit și notat de noi și pe valea Milcovului, unde înseamnă „deal ascuțit la vîrf, unde se urcă foarte greu“; „la ce să mă duc în *șiclăura* aia?“. La Arva, în aceeași zonă, arc înțelesul de „ridicătură nu prea mare, dar foarte ascuțită la vîrf: «din văioagă te urci într-o *șiclăură*». La Dumitrești (Rîmnicul Sărat) un informator ne spunea: „mă duc după lemne și trec pe lingă *șiclăură*“.

Șigmăură (*șigmăyură*), pl. *șigmăuri* < *șigmău*, de asemenea neatestat de dicționare sau de vreo lucrare de specialitate, este, am putea spune, „specific“ unei singure comune de pe valea Milcovului, Broșteni. Descrierile informatorilor surprind, destul de clar, nuanțele semantice ale acestui termen, deosebit de frecvent folosit: „deal înalt, c o s t i ș, pe care este greu de urcat“ (Pitulușa); „deal ascuțit, o pantă mai brută“ (Broșteni); „vîrf înalt, ridicătură ascuțită de deal; deal prea înalt, u s c ă ț i t la vîrf; ridicătură de pămînt de unde se vede în toate părțile; t i t i l ă“ (Pitulușa); „loc înalt, ascuțit: fi greu de ajuns acolo“ (Valea Rea); „vîrf ascuțit, care pleacă dintr-o vale îngustă“ (Arva). În aceeași comună am notat și sintagme ca: *în șigmăura*

¹²⁸ T. Oancă, *Toponimia din Cîmpia Băileștilui*, teză de doctorat ms., București, 1979, p. 26.

ceea de deal, adică „într-un deal ascuțit la vîrf, de unde vezi departe“; „în ce *șigmăură de deal* stă omul acela!“; adică „într-un vîrf ascuțit de deal, mai îndepărtat de sat“. Dăm în continuare câteva contexte care confirmă semnificațiile deja enumerate: „pînă ajungi în *șigmăura* cee. îți iese sufletul“; „ce *șigmăură* înaltă!“; „cum poți să te urci pe *șigmăura* asta înaltă?“; „n-am încotro, iar trebuie să trec *șigmăura* asta“; „te-ai urcat tocma-n *șigmăura* ceea și-ai strigat de acolo să te-audă toată lumea!“; „am fost la ghebe în *șigmăura* ceea, în Cerbu“. Apelativul este folosit mult și de către vînători: „stai la pîndă în *șigmăura* aia“. Informatorii ne-au precizat că *șigmăură* este o „vorbă bătrînească“ sau — după alții — „vorbă mocănească“, împrumutată de ei de la vrîncenii care, trecînd peste Dealul Reghiului (sau Dealul Vrîncii, cum îl numesc cei din satele acestei comune), coborau pe valea Milcovului spre firgul Odobestilor.

De remarcat faptul că entopicul este foarte slab reprezentat ca toponim. Singurul exemplu notat de noi în satul Pitulușa este *La Șigmăură la Lutărie* „deal ridicat, ascuțit la vîrf, cioplit drept în jos în rîpă, p r ă v ă l i ș spre valea Kituluși“. Nu l-am înregistrat pînă acum în Vrancea propriu-zisă nici ca entopic și nici ca toponim. Un informator din Pitulușa își amintea că l-a auzit, cu ani în urmă, la Năruja: „stau în *șigmăura* aia la deal“. Un altul, din aceeași localitate, originar însă din com. Hreățca, fostul jud. Dorohoi, și-l amintea, din copilărie, folosit în contexte ca: „trecem *șigmăura* asta și ajungem imediat“; „ne ducem la prășit la *șigmăură*“.

Un alt derivat, înregistrat de noi într-o singură localitate din Vrancea, Spulber, este *șignăură* < *șignăuri* < *șignău*, însemnînd „o ridicătură ascuțită pe vîrfurile unui munte, mai mică decît șigmaua“, notat și în contextul: „s-a suit pe *șignăura* ceea“. Și tot aici l-am putea încadra, credem pe *șură*, pentru care avem o singură atestare, expresia „stau în *șura* vîntului“¹²⁹, localizată de DLR (ms) prin nord-vestul Munteniei și nord-estul Olteniei, cu înțelesul de „a sta în bătaia vîntului“ și explicată ca formație onomatopeică. Expresia putea fi creată plecînd de la *șură* „loc stîncos (cu *șuri*) pe vîrfurile muntelui“, unde, evident, și vîntul este mai puternic.

Fleură (*fléqură*), pl. *fléuri* < *fleu*, termen întilnit de noi în mai multe localități din Vrancea, are aici sensuri cu totul diferite de cele înregistrate în DA: „pisc gol și ascuțit“ (Paltin); „stîncă înaltă și ascuțită“ (Nerejul Mare); „culme de piatră, înălțime, stîncă de piatră, culmoare de deal prăpăstios“ (Spulber); „vîrf, un *chiuhan* ascuțit, coastă mare cu stîncă riș, nepracticabilă, cu vizunii de urși și riși“ (Podura de Sus); „ridicătură înaltă, ascuțită, un *șuhan*, o *șclaură*“ (Păvălari); „t i h a r a ũ e, ridicătură de teren nefolositor: «ce să fac eu pe *fleura* asta, că nu pot să cosăsc»“ (Spulber). Monografia consacrată Nerejului înregistrează amănunțit semnificația entopicului: „*Fleura* este un loc rău, cel mai rău din toate. Chiar cu piciorul nu poți să urci, așa de greu este drumul. *Fleura* se formează din cauza prăbușirilor care au loc în jurul *șuhanului*. Nu sînt decît vîrfuri de stînci. Nu este nici un mijloc nici de a urca, nici de a coborî. Doar păsările și animalele sălbatice stau acolo“¹³⁰.

¹²⁹ *Lexic regional*, II, București, 1967, p. 17.

¹³⁰ H.H. Stahl, *op. cit.*, vol. II, p. 78.

Ca și termenii precedenți, *fleură* circulă în sintagme ca : *o fleură de piatră* „stîncă înaltă și ascuțită“ (Nereju) și *fleura dealului* sau *a muntelui* „ridicătură înaltă, dintr-o vale, greu de urcat“ (Spulber), „virful dealului, de unde se poate vedea în toate părțile“ (Arva). L-am notat în contexte ca : „abia am urcat în *șliăyura* aia“ (Paltin) ; „să nu te duci pe *fleura* aia, că-i greu de urcat“ (Spulber). Cu funcție toponimică, îl semnalăm doar în *Fleura Chiosei* (*Fléyura Kúósti*) și *Fleura Tojanului*, nume de locuri stîncoase, ridicațuri înalte și ascuțite din com. Paltin.

La baza acestui termen stă un alt entopic, de asemenea neînregistrat de dicționare și nesemnlat de lucrările de specialitate. Este vorba de *fleu*, pl. *fléuri* „virf de deal mai ascuțit“, folosit mai ales în sintagmele *fleul dealului* „virful ascuțit al dealului“ : „uită-te în *fleul dealului*“ (Spulber) și un *fleu* (*fliu*, *șliu*) *de piatră* „stîncă ascuțită, piatră ascuțită pe virful unui deal“ (Spulber), „piatră ascuțită“ (Nereju), „vezi tu *fleul* ăla *de piatră*? Acolo trebuie să ajungem“ (Spulber), „Ce-i acolo? un *fleu de piatră*“ (Nereju). Cu înțeles asemănător circulă și pe Valea Milcovului : „virful dealului“, „stînci ascuțite pe virful dealului“ (Reghiu), sensul de „loc unde fluiera vîntul între două stînci ascuțite la virf“ fiind, evident, o încercare de „resemantizare“. Notăm și cîteva contexte în care apare acest termen : „ce te-ai dus, mă, în *fliu*?“ ; „unde-ai ajuns mă? ai ajuns în *fliu*?“ ; „Dracu' te-a urcat acolo, după capre, în *fliu* ăla? Da de dat jos, cum te dai?“ (Reghiu). La Pitulușa am notat, accidental, termenul *defleu* numai în sintagma *defleul dealului*, pe care inițial l-am considerat a fi o deformare a lui *defileu*. Informatorul, care cunoștea și acest cuvînt, ne-a spus că înseamnă „spatele, dosul dealului“, în opoziție cu „fața dealului“ (așadar, *de+a+fleul*, ca și *de-a coasta*). Consemnăm, de asemenea, și înțelesul de „lucru rău, pe care nu-l mai poți folosi, cum ar fi : un topor, o coasă etc. : «i-un *fleu*, nu mai ai ce face cu el»“ ; cu care se folosește *fleu* la Vidra. Circulația restrînsă, chiar și pentru Vrancea, a acestui termen, ne-a făcut să-l apropiem de forma veche *fô* a magh. *fej* „cap“, „extremitate“, care putea fi echivalată prin românescul *feu (cf. *fedu* < magh. *fedö* ; *feredeu* < magh. *feredö* ; *pendeu* < magh. *pengö* ; *tichineu* < magh. *tekerö* ; *vezeteu*, *viziteu* < magh. *vezetö*)¹²¹, de unde, tot printr-o „despicare“, putea rezulta *fleu*. Sintagma *fleul dealului* (*al muntelui*; *al pietrei*) ar fi avut, inițial, înțelesul de „capătul dealului (sau al muntelui, al pietrei)“, care avînd de obicei în zona noastră o formă ascuțită, a însemnat ulterior, printr-un transfer semantic, „virful ascuțit“, „stîncă ascuțită de pe virful dealului“.

Țifleură (*șifléurá*), pl. *șifléuri* < sg. *șifleu* întilnit de noi ca entopic numai în com. Paltin, cu înțelesul de „virf de deal ascuțit ca o țapă“ (Spulber) ; „ridicătură înaltă și ascuțită“ (Păvălari), tot neatestat, se adaugă temenilor la care informatorii recurg pentru a defini un loc : „*Țitiana* este o *șifleură*“ (Spulber). Ca toponim l-am înregistrat într-o singură localitate, Vilcani : *Țiflăyura* (*La Țiflăyurá*, *Dealul Țiflăyuri*) nume al unui „deal foarte ascuțit“, care în descrierea unui informator era comparat cu trei pari ascuțiți la virf, strînși într-un singur loc.

Notăm, în continuare, alte entopice, rezultate în urma aceluiași procedeu, prin care, așa cum arătau J. Byck și al. Graur, „-ur- al pluralului a

¹²¹ L. Tamás, *op., cit.* p. 324, 606, 785, 862.

fost transportat la singular¹³²: **țârmură** („pe țârmura păraului“) și **malură** „mal“, comunicate de Dragoș Moldovanu din comunele Sadova și, respectiv, Drăgoiești din jud. Suceava; **virfură** notat la Aur (Valea Oltului; AILB); **coelăură**, întâlnit de noi în mai multe sate din Vrancea cu înțelesul de „loc înalt, suțitură rea“ (Paltin); „muchie înaltă“ (Năruja); „loc prăpăstios, nu te poți urca sau cobori“ (Soveja); „teren frământat: se urcă, se coboară“ (Reghiu); „rîpă prăpăstioasă“ (Vetrești — Herestrău); „groapă între munți și dealuri“ (Spulber). Paralel, mai circulă o formă de sg., de asemenea refăcută de la pl., **coelăur**, întâlnită mai ales în nordul Moldovei: „plai închis cu căzături, loc greu accesibil, cu copaci căzuți și pietriș“ (com. Broșteni-jud. Suceava; AILJ); „pămînt neregulat, dealuri, văi cu păduri“ (Sadova — jud. Suceava), „deal după deal, împăduriți, greu de umblat“ (Valea Putnei — jud. Suceava) — comunicate de Dragoș Moldovanu; „loc răpos“ (R.S.S. Moldovenească)¹³³. **Coclaură** este inserat de J. Byck și Al. Graur „printre alți termeni geografici rezultați în urma aceluiași procedeu formativ, avînd însă ca punct de plecare sl. *kollavŭ“¹³⁴, probabil pentru că autorilor nu le era cunoscută forma de sg. **coelau**. Ea circulă în Vrancea, e drept că mai puțin decît forma de pl. **coelăuri/elocăuri** și înseamnă „cel mai mic munțisor și ridicat față de dealurile din jur“ (Văcăria). A fost notat și de Dragoș Moldovanu în com. Cîrlibabă — jud. Suceava cu sensul de „funda de pîrau adînc, unde nu rezistă nimic, nu se vede nimic“. Cu înțeles de „virf de munte prăpăstios“, a fost semnalat în com. Ceahlău și Tașca, jud. Neamț (AILI).

Încadrăm tot aici o serie de derivate cu suf. diminutival **-ui**: **chiurlui**, pl. **chiurluie** de la *kur- (temă extrasă din pl. **chiuri** < **chiu**), cu **-l-** apărut prin „despicare“, aflat de noi la Văcăria cu înțelesul de „virf ascuțit de munte“ și ca toponim: *La Kurluj pe Creasta Nistoréștilor*; **țufurlui**, pl. **țufurluie**, inserat de DLR (ms.) numai cu singularul și fără etimologie, de la *țufur- (temă detașată de la pl. **țifuri**/***țufuri** < **țif**/***țuf**) + suf. **-ui**, cu **-l-** provenit din „despicare“. Adăugăm și toponimul **Țugurlui**, desemnînd virful stîncii Piatra Șoimului¹³⁵, care presupune un entopic **țugurlui**, derivat de la tema de plural **țugur** < **țuguri** < **țug** + suf. **-ui**, cu același **-l-** apărut prin „despicare“. Acest cuvînt este cunoscut și în Vrancea, dar numai pentru „casă (cu o singură odaie) cu acoperișul înalt și prea ascuțit“: „uite ce țugurlui de casă și-a făcut ăsta! (Coza).

Probabil în același mod se explică termenii entopici în **-au** precum: **țuhău/țuău**, „cu înțeles asemănător cu **țuhău**, sg. refăcut din pl. **țuhăie/țuăie**: „de unde se termină pădurea se numește **țuhău**, adică partea stîncioasă, fără nimic pe ea; abia te ridici cu piciorul“; „din **țuău** pleacă țururile de piatră“; „munte de piatră“ (Coza). Toponimul corespunzător apare frecvent în zona amintită mai sus: *Țuhău de la Frînteța șa Măre*, *Țuhău Gomôjului*, *Țuhău Zburături*, *Țuhău Deălului Nêgru*, *Țuhău Côzi*, *Țuhău Macradîului*, *Țuhău Zămnișilor*, *Țuhău Tisăriului*, *Țuău Strușile*, *Țu(h)ău (de la) Kătra Șăti*, *Țuhău Kikértului*, *Țuhău Uóstogului*, *Țuhău Alúnului*, *Țuhău din Cristijănu*, *Țuhău Petrișele*, *Țuhău Căsulăti*, *Țuhău Moșărului*,

¹³² J. Byck, Al. Graur, *op. cit.*, p. 19.

¹³³ A. Eremia, *op. cit.*, p. 25.

¹³⁴ J. Byck, Al. Graur, *op. cit.*, p. 19.

¹³⁵ Gheorghe Tăbărnac, *lucr. cit.*, p. 41.

Țuhăyu Condra(c)lului, Țuhăyu Mușătului, Țuhăyu Bunițului, Țuhăyu T'șișta, Țuhăyu [Piscu Mașărilor, Țuhăyu de la Mesleacănu, Țuhăyu Dumbrăvănu(lui), Țuhăyu Kuzului, Țuhăyu Hajdășilor, Țuhăyu Cyăși, Țuhăyu Golișului, Țuhăyu Pôrcului, Țuhăyu Gurguțeti, Țuhăyu din Munțișnărele. Foate toponimele de mai sus denumesc vîrfuri stîncoase și foarte ascuțite.

Țuhai, care are la Bursucani — jud. Galați înțelesul de „drumurile animalelor“ (AILB), este, de asemenea, un sg. refăcut din pl. *țuhăie*.

Probabil în același mod se explică și *chiuhău/chiuău*, pl. *chiuhăuri/chiuăuri*, întîlnite cu totul sporadic la Coza: „munte stîncos“ („*kuyăyu* nu poate fi decît stîncos“), „întindere mare de munte“. Îl foloseau mult ciobanii: „uite ce *Kuhăy* de munte! Fără să ni se dea prea multe lămuriri, l-am notat și la Tulnici, în sintagma un *chiuhau de munte*, alternînd cu **tuhău**, pl. *tuhăuri*, și el în sintagma un *tuhau de munte* „teren ridicat cu pădure“; informatorul (în vîrstă de 80 de ani) își amintea doar că l-a auzit folosit ca toponim de ciobani: „ducem vacile în *Tuhăy* în Vîrful Omagului“ sau „În *Tuhăy* în Dosul Pleși“. Asemănarea fonetică cu entopicul *țuhau*, pl. *țuhauri* și *țuhaie*, ne îndreptățește să presupunem și în acest caz un pl. **Kuhăie/kuyăie*, de unde e posibil să se fi refăcut sg. *Kuhăy/kuyay*. La fel se explică și *fundăju* „fund de pîrîu“ <*fundăie* < *fundoaie* și *pîrăju* < *pîraie*, notate de noi la Coza. Și tot astfel *țilirăju*, *țilirăj* < *țiliraie* (de care ne vom ocupa în partea a doua a lucrării) și *țuhăju* „munte mare, dezvelit“ (Coza) < *tuhaie < **t'uhăie* < *kuhăie*.

Dificultăți mai mari de interpretare ne creează un alt derivat probabil de la baza *țuh-*, anume *țuhăus*, între altele și din cauza atestărilor foarte puține. L-am notat la Văcăria cu înțelesul de „munte ca o căciulă“, împreună cu toponimul *Țuhăyusu Măguri*, nume al vîrfului Măgurii Spineștilor. La Tulnici, un *țuhaus* pare să însemne „un loc ascuns“, sensul rămînd destul de vag în relațiile informatorilor. Tot aici ar trebui inclusă și varianta **țurhăus** pentru „loc prăpăstios“, semnalată la Sabasa, com. Borea¹³⁶, ce pare să fie rezultatul unui fenomen de „despicare“, ilustrat de numeroase exemple de acest fel. Apelativul *țuhaus* poate fi explicat, la rigoare, ca un sg. refăcut dintr-un pl. *țuhauși < *țuhau* + suf. -*uș* (ca și *țuhuș* din *țuhă*), în concordanță cu tendința marcată de creare a apelativelor prin acest procedeu.

Din pl. *munțișoarele* s-au refăcut sg. *munțișorul*, întîlnit ca toponim numai în documente: „satul Valea Sării: i s-au dat muntele Mișina și *Munțișorul* pînă la curmătura lui“ (a. 1755)¹³⁷; „...li s-au vînit Lapășu di Susu cu *Munțișoru* [...] cu *Munțișor*“ (a. 1829)¹³⁸; „muntele *Munțișorului* de la satu Nistorești“ (a. 1816)¹³⁹; „muntii *Munțișorul* s-au dat drept frunză satului Nistoreștii“ (a. 1817)¹⁴⁰. De remarcat faptul că această formă coexistă paralel cu cele, mai numeroase, de pl.: „răzășii de Năruja ar voi a pune stăpînire pe un picior de muntile *Munțișoarele*“ (a. 1844)¹⁴¹, *Munțănșorile* (a. 1860)¹⁴²/*Munțișarăle*, *Munțișărle* (a. 1930)¹⁴³/*muntii Munțișorăle* (a. 1932)¹⁴⁴.

¹³⁶ V. Arvinte, D. Ursu, M. Bordeianu, *Glosar regional*, București, 1961, s.v.

¹³⁷ A. Sava, *op. cit.*, vol. II, p. 18.

¹³⁸ *Ibidem*, p. 104.

¹³⁹ C.C. Constantinescu-Mircești, și H.H. Stahl, *op. cit.*, p. 107.

¹⁴⁰ A. Sava, *op. cit.*, vol. II, p. 80.

¹⁴¹ *Ibidem*, p. 104.

¹⁴² Arhivele Statului Vrancea, pachetul XIV, doc. nr. 546.

¹⁴³ Arhivele Judecătoriai Foșani, Fondul Judecătoria Năruja, *Delicte silvice*, nr. 436, 1930.

¹⁴⁴ *Ibidem*, nr. 590, 1932.

Studiind un mare număr de cuvinte, J. Byck și Al. Graur ajung la concluzia că „pluralul n-a putut să influențeze singularul decât acolo unde numele era foarte des întrebuițat la plural, sau, cel puțin, mai des la plural decât la singular. Numai în acest caz forma de plural a putut să elimine din memorie forma de singular, astfel încît, în momentul în care s-a simțit nevoia de a avea un singular, s-a apelat la plural pentru a extrage unul”¹⁴⁵. Într-adevăr termenii semnalăți de noi se aplică de cele mai multe ori unor complexe geografice, formate din elemente asemănătoare, ceea ce obligă, în plan lingvistic, la utilizarea cu precădere a pluralului.

Descrierile informatorilor noștri scot, nu o dată, în evidență această situație: „*șigmăuri* sînt peste tot locul; sînt foarte multe la noi, ele vin în trepte, una deasupra alteia” (Pitulușa; așa se explică de ce *șigmăură*, adică „locul cu multe *șigmăuri*”, este cunoscut doar în com. Broșteni, deoarece numai aici relieful are această înfățișare); *fleura* „se formează din cauza prăbușirilor care au loc în jurul țuhanului. Nu sînt decât vîrfuri de stînci”¹⁴⁶; *șclaura* denumește „vîrfuri de stîncă, golașe, cu vegetație între ele” (Dumitrești – Rîmnicul Sărat); *Țiflaura* se întilnește numai la Paltin pentru că numai aici sînt trei *șfleuri* adunate într-un singur loc; „*Munțișoarele* sînt *vîrfuri* ascuțite, nu prea mari, unul după altul” (Văcăria), sau, cum ni-l prezenta un informator din Coza, „munte care văzut din depărtare seamănă cu mai multe căpițe”; *coclaură* se folosește acolo unde pluralul înseamnă „dealuri multe, unul după altul, mai mari sau mai mici” (Nereju), „vîrfuri de stînci pe care nu crește nimic” (Tulnici; AIV). Piatra Șoimului „are formă de cetate: la 50–60 de metri de la bază se află un loc ridicat ca un turn de cetate iar puțin mai sus altul, căruia localnicii îi spun *Țugurlui*”¹⁴⁷. Așadar, ambele stînci sînt niște **țuguri*, însă cea din vîrî, mai ascuțită, este un *țugurlui*. Unii dintre acești termeni creați pentru a particulariza anumite complexe geografice nu au reușit să se extindă asupra unor complexe analoge, ci s-au menținut doar acolo, într-o formă toponimizată. Este cazul *Munțișoarelor*, care nu a dobîndit un regim de apelativ propriu-zis.

Procesul refacerii sg. de la pl. se poate urmări nu numai la nivelul apelativelor, ci și al *claselor toponimice*, constituite din ansambluri de nume în raport de opoziție¹⁴⁸. Așa, de pildă, în com. Spulber, două șesuri, ca două talgere uriașe suprapuse, sînt numite în documente *Pod Desupra* (a. 1800)¹⁴⁹ și *Podu de Jos* (a. 1831)¹⁵⁰. Ulterior, acest complex geografic este desemnat cu pluralul generic *Podure* (a. 1831)¹⁵¹, *Poduri* (a. 1854)¹⁵², *Podurile* (a. 1897)¹⁵³, pentru că devenise în întregime moșia unui proprietar, Anița Hărcan. Pluralul, ca marcă a întregului, elimină din conștiința vorbitorilor cele două toponime, care reprezentau inițial unități *distincte*. Apare însă necesitatea de

¹⁴⁵ J. Byck, Al. Graur, *op. cit.*, p. 46.

¹⁴⁶ H.H. Stahl, *op.*, *cit.* vol. II, p. 78.

¹⁴⁷ Gheorghe Tăbîrnac, *loc. cit.*

¹⁴⁸ Pentru clasele toponimice, vezi Dragoș Moldovanu, *Legile formative ale toponimelor românești cu radical antroponimic. I. Formații de plural*, în ALII, XXI, 1970, pag. 34.

¹⁴⁹ Arhivele Statului Vrancea, pachetul X, doc. nr. 38.

¹⁵⁰ *Ibidem*, doc. nr. 127.

¹⁵¹ *Ibidem*, pachetul XI, doc. nr. 128.

¹⁵² *Ibidem*, pachetul XIII, doc. nr. 429.

¹⁵³ Arhivele Judecătorei Focșani, Fondul Tribunalului Putna, *Registrul de transcripțiuni* 1897, vol. III, fila 39.

a deosebi părțile acestui întreg : partea din sus a *Podurilor* se va numi „capul Podurilor din Sus“ (a. 1832)¹⁵⁴ sau *Podurile de Sus* (a. 1922)¹⁵⁵, *Podurile de Sus* (a. 1924, 1934, 1935)¹⁵⁶, iar partea din jos a *Podurilor* se va numi *Podurile di Gios* (a. 1832)¹⁵⁷, *Podurile de Jos* (a. 1918)¹⁵⁸. După ce moșia Hărcănească se dezmembrează, se revine la distincția inițială a unităților, numai că, de această dată, ele se prezintă ca *unități ale unui fost întreg*: *Podura de Deasupra* (a. 1924)¹⁵⁹ și *Podura de Desupt* (a. 1924)¹⁶⁰, devenite apoi *Podura de Sus* și *Podura de Jos*. Așadar, după D. Moldovanu, *dacă singularul toponimic propriu-zis (S¹) desemnează o unitate văzută în cadrul pluralității obiectelor de același fel, singularul refăcut de la plural (S²) desemnează o unitate fragmentată di-ntr-un întreg*. Procesul înfățișat nu este izolat în Vrancea, ci se reîntâlnește în cazul satului *Poduri* din com. Paltin, unde forma de singular *Podura* ajunge să denumească unitățile care inițial au determinat apariția pluralului : (*Șăsu*) *Podura Paltinului*, cum numeau spulbereni *Podura Kôsi*, alături de *Podura Sat*, *Podura Cămp*, *Podura Blănilor* (*Pe Podură la Blăni*).

3.2. Ceea ce frapează în mod deosebit în această terminologie oronimică a Vrancei este excepționala diversitate formală pe care noi am încercat s-o explicăm fie ca efect al unor fenomene fonetice, fie prin considerente morfologice (sufixări, singulare refăcute de la plural). Deși fiecare variantă, considerată izolat, poate fi justificată satisfăcător după criteriile amintite, este de presupus că în realitate diversitatea a fost produsul unor interferențe. Acest lucru este evident mai ales în cazul seriei terminologice avînd ca punct de plecare magh. *ko* „piatră“, care s-a refăcut aproape în întregime după modelul seriei românești : *flu* — *chiu*, *flua* — *chiua*, *tuhan(ă)* — *chiuhan(ă)*, *tuau* — *chiuau*, *turlui* — *chiurlui*, *țeucă (cf. toponimul *Teuca*)¹⁶⁰ — *cheaucă*, *tuhai* — *tuhai(u)* < **chiuhai(u)*.

Putem exemplifica acest fenomen de interferență a seriilor prin apelativul *chiufleură* (*kufleură*), pl. *chiufleuri*, „pisc, vîrf ascuțit, distins mult din teren, loc stîncos cu prăpăști, cu vizunii de urși și riși“ (Nereju). Informatorul din Carsochești — Spulber își amintea că l-a auzit la vîntorii bătrîni : „au trecut pe lângă *chiufleurile* alea“ ; „în *chiufleura* aia sînt și vizunii de urși“. *Chiufleură*, *chifleură* circulă și la Tulnici, unde înseamnă „pisc“, „o prăpastie mai mică“ (AIV). Ca toponim, exemplificăm numai cu *Chiufleura Șoimăriei*, care desemnează „un vîrf foarte ascuțit ; se vede de la noi, din Nereju, de la 10 km distanță“ (Nereju). Termenul este rezultatul integrării temei maghiare în sistemul derivatelor românești :

$\text{fl-} \rightarrow \text{fifleură}$
 $\downarrow \qquad \downarrow$
 $\text{chiu} \rightarrow \text{chiufleură}$

¹⁵⁴ Arhivele Statului Vrancea, pachetul XI, 1831, nr. 128.

¹⁵⁵ Arhivele Judecătoria Focșani, Fondul Judecătoria Năruja, *Dosare cu acte autentice*, vol. I, 1932.

¹⁵⁶ *Ibidem*, vol. I, 1924 ; vol. II, 1934 ; vol. J, 1935.

¹⁵⁷ Arhivele Statului Vrancea, pachetul XI, doc. nr. 137.

¹⁵⁸ Arhivele Judecătoria Focșani, Fondul Judecătoria Năruja, *Dosare cu acte autentice*, vol. I, 1918.

¹⁵⁹ *Ibidem*, vol. III, 1924.

¹⁶⁰ *Ibidem*, vol. II, 1924.

Același proces apare și în cazul lui **chiumandău** (*kumandău*), pl. *chiumandăuri*, „vîrf ascuțit“ la Nistorești și „vîrf stîncos“ la Tulnici, unde are și funcție toponimică: *Chiumandăul Greșului* (AIV). Schema interferenței este următoarea:

$$\begin{array}{c} \text{ʃu}|\text{ʃih} \rightarrow \text{ʃhmandău} \\ \downarrow \qquad \qquad \downarrow \\ \text{chiu} \rightarrow \text{chiumandău} \end{array}$$

Un ultim exemplu care confirmă extensia este **chiufleică**, pl. *chiufleici*, care înseamnă „vîrf stîncos și ascuțit“ (Tulnici; AIV). Interferența s-a produs după o schemă asemănătoare:

$$\begin{array}{c} \text{ʃu}|\text{ʃf(lă)} \rightarrow \text{ʃfleică} \\ \downarrow \qquad \qquad \downarrow \\ \text{chiu} \rightarrow \text{chiufleică} \end{array}$$

Punctul inițial al simetrizării a fost evoluția semantică a apelativului *chiu* de la înțelesul generic de „piatră, stîncă“ la cel de „parte pietroasă a unui munte“, după care, datorită faptului că în Vrancea mai ales vîrfurile erau vizibil pietroase, a dobîndit sensul de „vîrf“ și, implicit, pe acela de „vîrf ascuțit“ la care obliga specificul realității geografice. În acest fel *chiu* a devenit sinonim cu *flu*, de care se apropie și sub aspect fonetic. Intrînd în concurență, termenul maghiar nu a reușit să-l subplanteze pe cel autohton, ci a ieșit treptat din uz odată cu slăbirea progresivă a influenței maghiare. Derivatele sale, însă, au reușit să se mențină pentru că realizau o diferențiere necesară a tipurilor de înălțimi. Așa se explică menținerea diversității terminologice în această zonă a țării, unde — cum ar spune vrîncenii în limbajul lor — „ce se ridică din stîncă goală, de la culmare în sus, îi *flu*, *chiu*, *ʃf*, *ʃuh(ă)*, *ʃgmă*, *ʃliu*, *bold*, *boğîlnă*, *ʃgmău*, *ʃilică*, *ʃiliană*, *ʃugui*“ etc. iar „tot ce pleacă gros de jos, ca o clăie, vine înalt tare și se ascute spre vîrf, care-i stîncos și fără pădure pe el, îi *ʃgmandău*, *ʃuhan*, *chiuhuc*, *ʃuhău*, *ʃuhau*, *chiuau*, *chioacă*, *chiaucă*, *ʃilirai*, *ʃuțură*, *chiuhalm*, *boldan*“ etc.

Diferențierea semantică se continuă la nivelul acestor două mari categorii, după alte criterii care țin de gradăția progresivă a ideii de „ascuțit“ asociată cu aceea a înălțimii, de aspectul stîncos sau împădurit al acestor vîrfuri: „*ʃuțura* e o ridicătură înaltă cu piatră în vîrf, ca o căciulă, mai joasă ca *ʃgma*“; „*ʃgmandăul* îi pietros la vîrf de nu poți să intri; el pleacă gros de la bază și se ascute *ʃgmăndăurile* astea la vîrf, pînă la 10—20 m înălțime“; „*ʃgmele* sînt mai jos și-s împădurite sau acoperite cu desiș“; „*ʃiul* îi cel mai înalt și mai ascuțit: îi ca un stîlp înalt“; „*ʃurlănu* i-o *boğîlnă* înaltă, ascuțit la vîrf; îi mai înalt ca *ʃgma*“; „*chiuhuc* pleacă de jos de la bază gros și se ridică numai piatră; îi cam același lucru cu *ʃrîdăul*, da-i mai înalt ca el“; „*boldul* îi mai înalt ca *ʃurlanul*“; „*chiuzul* îi mai jos ca *ʃurlanul*“.

Felul în care se manifestă această tendință diferențiatoare și în toponimie ne este relevat de un „comentariu“ comparativ, făcut de un informator din Coza, referitor la numele topice care „gravitează“ în jurul *Zburăturii*: „*Tu[h]aul Zburăturii* îi partea stîncoasă, muntele de piatră; *Tuțura*~ îi mai joasă decît *Tuau*~, care-i mai înalt și-i gol; *Tiul*~ îi mai înalt ca *Tuau* și-i cel mai ascuțit: din *Tuau* pleacă ʃturile de piatră; *Boldul*~ îi mai jos ca *Tiul*~ și-i mai rotunjit la vîrf; *Tigma*~ îi mai joasă ca *Tuau*~ și-i împădurită; *Turlanul*~ îi mai

înalt ca *Țigma*~, îi pietros la vîrf, ieșit mai sus de pădure și-i un gol mai ascuțit și mai înalt ca *Țirșidăul*~. Aceste comparații între termenii sinonimi, care reliefează elementul distinctiv al fiecăruia, întilnite de noi nu o dată la informatorii din com. Tulnici, presupun și o perspectivă de ansamblu a acestora asupra întregului complex geografic al bazinului Putnei. Cazul masivului Zburătura este departe de a fi izolat; el se regăsește în multe complexe orografice, ale căror elemente au fost deosebite de către denominatori deși prezentau aceeași dominantă, toate fiind „vîrfuri ascuțite, stîncoase”. Astfel, oronimul *Arișoia* polibrizează *Țiul Arișoii*, *Chiul Arișoii*, *Boldul Arișoii*, *Țurlanul Arișoii*, *Țufura Arișoii*; oronimul *Țișița* reprezintă nucleul denominativ pentru *Țigma Țișiței*, *Țigmandăul Țișiței*, *Boldanul Țișiței*, *Țiul Țișiței*, *Țuhaul Țișiței*; de la *Gurguieta* se formează o serie de oronime minore: *Țiul Gurguietii*, *Chiul Gurguietii*, *Țigma Gurguietii*, *Țuhaul Gurguietii*, *Boldul Gurguietii*, *Țufura de la Gurguieta*, *Țigmandăul Gurguietii*, *Cheile Gurguietii*; aceeași aglomerare oronimică o întilnim în cazul *Tisarului*: *Țuha*~, *Țigmăul*~ (*Mare*), *Țigmandăul*~ (*Mare* și *Mic*), *Boldanul*~, *Boldul Tisaru*, *Țuhaul*~, *Țiul*~, *Chiul*~, *Țitiraiul*~, *Chiuhalmul*~, *Cheia*~; pentru muntele *Ciuta*: *Țigmandăul Ciutii*, *Țuha Ciutii*, *Țiul Ciutii*, *Țigma Ciutii*, *Boldul Ciutii*, *Cheia Ciutii*; pentru *Geamăna*: *Țigmandăele Gemenii*, *Chețrile Gemenii*, *Țigmandăul Geamănii*; *Țiul Geamănii*, *Chiul Gemenii*; ș.a.m.d.

Ar fi exagerat să credem că toți acești termeni s-au putut menține în virtutea faptului că au reușit să se deosebească semantic, devenind complementari. Aceasta este mai degrabă o tendință decît o realitate imperativă, pentru că nenumărate sînt raporturile de sinonimie pe care vorbitorii le stabilesc între termenii cîmpului semantic: „*colhamul* îi *cheia* dealului”, „*șig-măura* i-o *litilă*”, „*Chiuhalmul* Tisarului îi cel mai frumos *litirai*” etc. Uneori se ajunge chiar la o avalanșă de termeni meniși să concretizeze în înțeles destul de vag: „*șleura* i-o *culmare* de deal prăpăstios, un *chiuhan* escuțit, o *șclaură*, un *șuhan*, o *tiharai*”. Este adevărat, însă, că rareori se întilnește o sinonimie pură, dovadă deosebirile de nuanță, unele destul de fine, care îi pot scăpa unui ascultător neavizat: „un *gol căciulat* este o *șigmă* goală” (pentru că *șigmele* sînt, de obicei, împădurite), „o *țufură* e tot așa o *șigmă* înaltă”, „*șuhanul* i-un *șigmandău* ascuțit”, „*cheauca* îi tot un fel de *cheie*, da-i mai mică” etc.

Este de presupus că această sinonimie de nuanță a fost influențată în mod decisiv de compararea unor obiecte geografice deja denumite. Acest proces de resemanticizare se constată peste tot și se poate spune că alimentează constant diversificarea semantică a lexicului geografic. De obicei termenii generici sînt cei care se reflectă mai întii în toponimie, după care deosebirile minime de aspect dintre oroforme se repercutează asupra bazelor lexicale. În același timp manifestarea toponimică a termenilor entopici reprezintă și un factor important de conservare a lor. Or, dacă admitem că oronimia Vrancei este veche, trebuie să admitem implicit că diferențele de nuanțe semnalate de noi sînt în mare măsură efectul unui proces tardiv de diferențiere.

Cea mai bună dovadă a caracterului relativ recent al diferențierilor semantice de nuanță ne-o oferă sinonimia toponimelor, care reflectă, neîndoielnic, situația veche. Astfel, vîrful muntelui Zboina este numit *Țigma Zboinii* de către nărujeni, dar *Țuhanul Zboinii* de către nerejeni. Cei din Năruja, Paltin, Ploștina, Poiana folosesc denumirea *Țigmele Frumoaselor*, în

timp ce oamenii din Vetrești, Herăstrău, Nistorești, Secătura Părosului preferă *Țuha*, iar nerejenii *Țuhanul Frumoaselor* (sau *al Scăturenilor*). *Țigmana* din satul Spulber este numită *Țuhana* la Prahuda, *Chiuhana* la Podura de Jos și *Țiul* la Voloșcani. Tulnicenii numesc virful *Lăcăuțului Țiul*~, *Chiul*~, *Țuțura de la Lăcăuț*, *Țirfidăul de la Lăcăuț*. Tot ei numesc virful Pietrosului din bazinul Zăbalei *Țigma Chetrosului*, *Țigmandăul Chetrosului*, *Țuhanul Chetrosului*, pe cînd cei din valea Milcovului (Pitulușă — Broșteni) îl numesc *Țiul Petrosului*. Virful Lapoșului de la Nereju este pentru cei din Coza *Țigma Lapoșului* sau *Țuhanul Lapoșu*, iar virful Giurgiului este pentru cei din Tulnici *Țigma Giurgiului*, *Țiul Giurgiului* sau *Chiul Giurgiului*.

Un alt factor foarte important care a determinat menținerea terminologiei oronimice diverse și nuanțate a fost faptul că ea era susținută de participarea la alte cîmpuri semantice. Multe apelative din prima serie sînt poli-semantice și acest fapt a fost desigur un factor de rezistență a întregii serii în fața echivalentelor de origine maghiară sau, eventual, de alte origini, care le-au concurat într-o anumită perioadă istorică. Deși în anchetele noastre pe teren nu am urmărit în mod special o cercetare de ansamblu a lexicului, am reușit totuși să extragem din discuții un material interesant, în bună măsură inedit, la care am adăugat și atestări din alte surse de informare.

Încercînd o delimitare după criteriul semantic a acestor termeni, indiferent de forma lor, am ajuns la următoarele grupări :

a) „Virf, partea ascuțită a unui obiect, extremitate“

Referindu-se la *ștu*, pe care nu-l explică și etimologic, DLR (ms.) apreciază drept învechit și regional sensul de „parte ascuțită a unui obiect“, exemplificat doar cu o atestare din CIIIAC : „*Țiul* corăbiei este partea dintr-o cîrmii“. Mai adăugăm : *ștul* cartușului, *ștul* glonțului (Vrancea) — numit astfel pe o arie foarte largă —, *ștul* „virful tirnăcopului : «la asfalt folosim un tirnăcop cu două *șturi*“ (Pitulușă) ; „un *ștu* de fier“ (Reghiu) ; „colțul ascuțit al sapei : «întoarce sapa și dă cu *ștul*“ (comunicat de Gheorghe Moldoveanu, din Cîmpineanu). Pentru „cucui“ sau o „ridicătură ascuțită la un obiect“ se spune în nordul Moldovei și *ștu* (comunicat de I. Nuță). Un *ștu de piatră* poate fi cît de mic „numai să aibă format de ascuțit : «m-am lovit într-un *ștu de piatră*“ (Coza, Reghiu) (înțeles pe care îl are și o *șigmă de piatră* : „m-am lovit într-o *șigmă de piatră*“, Tulnici). Sensul acesta este surprins de Simion Hârnea în contexte narative precum : „în cale mai adună vreo patru pietroaie lungi, pe care le-a pus ca niște surcele la subțioară [...], apoi înfingînd în pămînt cele patru *șturi de piatră* [...]“¹⁶¹ ; „oamenii se deprinseseră să se scalde vara chiar printre *șturile de stîncă* din față unde Putna fierbea înspumată“¹⁶². Pentru delimitarea terenurilor se folosesc în Vrancea *șturi de piatră*, iar în județul Vîlcea *șturi* „jaloane puse pe cîmp — bețe sau pari“¹⁶³.

Chiu înseamnă și el, mai rar, e drept, „piatră“ mai mică, stîncă mai mică — ceea ce ne dă prilejul de a consemna din nou identitatea semantică *ștu* : *chiu*. *Țiu* mai desemnează la Tulnici și „virful copacului“ („uite, s-a uscat *ștul* copacului“, adică partea de la jumătate în sus), „virful clăii“ („a luat vîntul *ștul* clăii“), „virful colibei : «*ț u r l a* este o colibă cu un *ștu*““. Un derivat

¹⁶¹ Simion Hârnea, *op. cit.*, vol. I, p. 18.

¹⁶² *Ibidem*, p. 17.

¹⁶³ G. F. Claușanu, *Glosar de cuvinte din județul Vîlcea*, în AAR (Lit.) s. III, t. V, 1931, s.v.

al lui *țiu*, *țivlic*, înseamnă în Bontida — Gherla „colțul mai lung al basmalei, atârând de sub cel mai scurt, cînd basmaua e legată neglijent“ (DLR, ms.).

Pe baza atestărilor de care dispunem pînă acum, *țif* înseamnă „virful copacului“ numai la Vilcani. În rest, sensul cu care este cunoscut în toată Vrancea și pe valea Milcovului este cel de „primul fir de iarbă care răsare din mustul zăpezii într-un loc : «a ieșit *țifu* la iarbă, grîu, porumb, ceapă etc.» ; «ai leuștean răsărit ? Nu, am numai *țifuri*» ; «am luat un *țif* de leuștean»“. Tot prin *țif* se înțelege în Vrancea și „iarba ascuțită la virf ca stuful : «la Ploștina Mică sînt poieni cu lacuri, cu tîrsă, cu *țifuri* de iarbă tare»“ (Prahuda). DLR (ms.) îl atestă mai ales pentru Moldova cu sensul de „un fel de iarbă cu firul subțire care rămîne de obicei netăiată la cosit“ (comunicat din Drăgușeni — Tg. Neamț) ; „firul tînăr de stuf, de țipirig“ (comunicat din Latinu — Brăila) înțeles pe care-l are *țif* și la Tulnici : „stufiș, papură“ (AIV). Acest sens este consemnat de Iorgu Iordan în jud. Neamț : „un soi de papură mai mică și mai subțire decît cea obișnuită și care crește tot prin locuri mlăștinoase“¹⁶⁴. La Nemțisor — jud. Neamț, *țiful* este „finul ce aruncă mult rogoz“¹⁶⁵, iar la Birlad, *țifarul* este „stuf tînăr“ (DLR, ms.). La Soveja, *țifurile* denumesc „virfurile ascuțite ale pietrelor, ieșite puțin din pămînt“, iar pe valea Milcovului, exerescențele, „bubele ascuțite“ de pe copaci, fructe, legume etc. : „uită-te la bostanul ăla cu *țif* !“ (Pitulșu).

De la înțelesul de „ierburi (arbuști) cu virf ascuțit“ s-a produs o extensie semantică : „loc unde cresc astfel de ierburi (arbuști)“. De exemplu, *țif* înseamnă, la Tulnici, și „loc cu papură, păpuriș“ (AIV), „loc cu p ă r i ș [=deșiș de copaci tineri]“. Un pl. al lui *țiv, *țighi*, denumește o „pădure deasă, cu arbori diferiți“ la Suceveni — Galați (AILB).

b) „Obiecte (de obicei, unelte sau instrumente) care au o parte, ascuțită“

Reîntînd și informații din alte dicționare, DLR (ms.) semnaleză următoarele sensuri ale lui *țiu* : „topor cu tășul lung și îngust (folosit la despicarea lemnului mai groase)“, „secur mare“ (ambele prin Moldova și Banat), „un fel de secur mică folosită la făcutul carelor“ (prin Banat, Oltenia, Moldova), „tîrnăcop“ (prin Moldova). În CADE apare și sensul de „daltă de fier“, din Banat, pe care îl aflăm și în Moldova : „igheaburile sînt făcute din lemne igheabuite, săpate cu *țiu* din lemn de plop“ (com. Piatra Șoimului, jud. Iași ; AILB). Printre uneltele folosite la pădure pentru sădit și semănat, I. Itu enumeră *țiu* și *țuag*¹⁶⁶ (ultimul, un derivat cu suf. *-aci/-ag* de la *țiu* : **țiyág > țuág*). Astfel de specializări semantice au și alte variante și derivate ale lui *țiu/țiu*. *Țișă*, pl. *țife* înseamnă în jud. Argeș „prăjină cu pămătuf (șomolțoc) de cirpe (fin, paie, frunze), la virf, servind ca semn de hotar sau de orientare la măsurătoare“¹⁶⁷. În Muscel, *țifla* este o „prăjioară pentru hotar“¹⁶⁸, ca și *țiacul* la Vișoara — Cluj : „semn pentru delimitarea pădurilor (AILB), „unealtă folosită de plutăși, alcătuită dintr-un par gros, cu o bucată de fier ascuțit la un capăt, care se înfige în pămînt și se praponește pluta pe el“ (valea

¹⁶⁴ Iorgu Iordan, *Toponimie pulneană*, în „Milcovia“, IV, 1933, p. 24.

¹⁶⁵ A. Moisei, *O samă de cuvinte*, în I. CR., III, 1910, p. 346.

¹⁶⁶ I. Itu, *Date din terminologia silvică dintre Tisa și Carpați*, în „Revista pădurilor“, XXXII, 1920, ianuarie — martie, p. 60.

¹⁶⁷ Dumitru Udrescu, *Glosar regional din Argeș*, București, 1967, s.v.

¹⁶⁸ Rădulescu-Codin, *op. cit.*, s.v.

mijlocie a Bistriței), cu varianta *țuiag* (Cirlibaba)¹⁶⁹; *țiiac* pl. *țieece* este „un par ascuțit la un capăt legat de o sprangă [...] folosit pentru praponirea plutei la Siret“ (SCRIBAN, D.); *țuietic*, pl. *țuietici*, un „par care se înfige în vârful stogului de fin“ (comunicat din Colești—Vascău, DLR ms.). „Un băț scurt, ascuțit [s.n.] la un capăt, cu care se joacă copiii lovindu-l de alte bețe“ se numește *șivlic* la Sîntiana — Gherla (DLR ms.), *șic* la Tătăruși — jud. Iași (comunicat de H. Bârleanu) și *șicnă* la Cîmpineanca, jocul respectiv numindu-se *șicna-patra*, deoarece bețele trebuiesc lovite de patru ori (comunicat de Gh. Moldoveanu). La Tulnici, „o casă prea țuguată“ se cheamă *șiu* sau *șugurlui*: „uite ce *șiu* de casă și-a făcut ăsta!“

Fluierele făcute de copii din lemn de salcie se numesc la Dumitrești *țuvlică*, pl. *țuvlici*, *țuvlică* în Moldova (SCRIBAN, D.), *șivlică*, pl. *șivlici* pe valea Milcovului, unde este considerat „cuvînt bătrînesc: «iar îi tragi cu *șivlica* aia a ta““. Consemnăm și *șivlică* „tub mic de trestie, soc sau salcie, închis la capătul de sus [...], în care se taie o limbă în forma literei U“ folosit la Galați ca parte componentă a instrumentului *bizoi*, cu sinonimele: *piscoaie*, *piscoane*, *piscol* (Hunedoara și Oradea), *șiplă* (Oltenia) *țuvlică* (Tulcea), *pană* (Ploiești)¹⁷⁰. Tot pe valea Milcovului am notat *șifleură*, pl. *șifleuri* „fluier lung din lemn de salcie: «mi-am făcut o *șifleură*““. La Pitulușa se folosește și *șiflău*, pl. *șifleuri*, pentru „un fluier din lut, cu zece găuri, pe care-l folosesc pălînienii“. Este posibil ca această specializare semantică să fi fost favorizată de valoarea onomatopeică a grupului fonetic al bazei.

e) „Părți ale corpului cu profil ascuțit“

„Nodul gîtului“ sau „mărul lui Adam“ este numit în Moldova de nord-est *șiu* (comunicat de I. Nuță), iar pentru „omușor“ se folosește la Petrova — Vișeu de Sus *șiflóc*, pl. *șiflocuri* (derivat de DLR ms. din *șiflă* + suf. -oc) și *șic* în Vrancea: „mi s-a umflat *șicul* gîtului“ (Coza). Cu același înțeles este înregistrat și de DLR (ms.) în sintagma: *șicul palatului*. S-ar putea adăuga și *leve* pentru „beregată“ (ALR I h. 38)¹⁷¹, care a fost înregistrat și cu sens oronimic: „dîmb mai ridicat“ (Corbi, jud. Brașov, vezi *supra*, p. 470). La Mănăstireni — Botoșani, *șiu* înseamnă și „bot“¹⁷² (cf. și SCRIBAN, D.), iar la Cîmpineanca, jud. Vrancea, „cotul ascuțit al unei persoane: «măi, ce *șiu* ai!»“ (comunicat de Gheorghe Moldoveanu). În zona Neamțului, *șif de păr* și *șivlic* înseamnă „moș de păr“ (DLR ms.); în Muntenia și Moldova, *șif* (*șif*) a fost înregistrat cu sensul de „cioc“ („bărbuță“) (cf. SCRIBAN, D., DLR ms.). Fi-rele de păr „care stau drept în sus“ se numesc *șufurluie* prin nord-vestul Munteniei (DLR, ms.), iar unui om cu barbă i se spune, depreciativ, „un *șagui*“ (*ibidem*).

d) „Obiecte sau ființe mici“

Atestările cu acest înțeles sînt mai puține și ele se referă la termenii de bază ai primei serii: *șic*, pe care noi l-am găsit în Vrancea cu înțelesul de „copil mic“ („ce-ți face *șicul*?” sau „ce să mă fac eu cu *șicul* ăsta de copil?“)

¹⁶⁹ V. Arvinte, *Terminologia exploatării lemnului și a plutăritului*, în SCȘt (Filologie), Iași, VIII, 1957, fasc. 1, p. 173.

¹⁷⁰ Tiberiu Alexandru, *Instrumente muzicale ale poporului român*, București, 1956, p. 7.

¹⁷¹ Alte exemple la Marius Sala, *Denumirea „mărului lui Adam“ în unele limbi române*, în SCL, IX, 1958, nr. 4, p. 502.

¹⁷² D.Gr. Furtună, *op. cit.*

que < hongr. *küjök* ; et les dérivés roumains : *chiuhán* (*kuhán*), *chiuhán* (*koán*), *chiuháná* (*kuháná*), *chiuhárná* (*kuhárná*), *tuhár*, *cheáucá* (*kegyucá*), *chioácá* (*küáci*).

L'auteur prend en considération, dans une égale mesure, la manifestation toponymique des termes géographiques, qui a eu un rôle important dans la conservation de ces termes ; l'on établit, dans la mesure du possible, leur distribution géographique sur tout le territoire du pays. L'on consigne, en même temps, les descriptions des objets géographiques, telles qu'elles sont fournies par les sujets interrogés, avec les contextes qui attestent leur circulation dans la région de Vrancea.

Le long du chapitre *Procédés formalifs et procès sémantiques* l'on analyse les termes géographiques (avec les toponymes correspondants) refaits à partir du thème de pluriel : a) *fiură* < pl. *fiuri* < sg. *fic*, *fiură* < pl. *fiuri* < sg. *fiu*, *fielură* < pl. *fieluri* < sg. *fieláu*, *fielură* < pl. *fieluri* < sg. *fieu*, *fielură* < pl. **fieluri* < sg. **fielú*, *fiğnăură* < pl. *fiğnăuri* < sg. *fiğnău*, *fiğnăură* < pl. *fiğnăuri* < sg. *fiğmău*, *coelăură* < pl. *coelăuri* < sg. *coeláu*, *mălură* < pl. *măuri* < sg. *mal*, *țărură* < pl. *țăruri* < sg. *țăr*, *vițură* < pl. *vițuri* < sg. *viț* ; b) *chiuhăi* < pl. *chiuri* < sg. *chiu* + -ui, *țurului* < pl. *țufuri* < sg. *fi/*fu/** + -ui, *țuguri* < pl. *țuguri* < sg. *țug* + -ui (avec l'épenthèse de -l-) ; c) *tuhău*, *țuău* (*țuău*), *țuhăi* < pl. *tuhăie*; *țuăie*, *chiuhău* (*kuhău*), *chiău* (*kuyău*) < pl. **chiuhaie*, **chiuaie* (*kuyăie*), *tuhău* < pl. *tuhăie*; d) *fundăia* < pl. *fundăie* < sg. *fundăie*, *pirău* < pl. *pirăie*, *țitirău*, *țitirăi* < pl. *țitirăie*, *tuhău* < pl. **tuhăie* < sg. *tuhăi* ; e) *țuhăus*, *țurhăus* < pl. *țuhăusi* < sg. *tuhău* + -us.

Ce processus est doublement analysé : 1) au niveau des appellatifs – avec la mise en évidence du fait que les termes discutés apparaissent seulement là où des complexes géographiques formés d'éléments semblants (plusieurs *fiğnăuri*, plusieurs *fiuri*, etc., placés ensemble) imposaient l'utilisation prioritaire du pluriel au niveau de l'expression linguistique ; 2) au niveau des classes toponymiques constituées par des ensembles de noms en rapport d'opposition. À l'intérieur de ceux-ci, le singulier toponymique en arrive à désigner une unité résultant de la segmentation d'un tout (par exemple pl. *Poduri* ayant désigné deux unités distinctes d'un tout : *Podul de Sus* et *Podul de Jos*, change de fonction : *Podura de Sus* et *Podura de Jos*).

L'on démontre, par la suite, que la série à éléments d'origine hongroise a été complètement refaite, selon le modèle de la série roumaine, le point initial de cette symétrie étant représenté par l'évolution sémantique de *chiu* à partir du sens initial „pierre, rocher” vers celui de „sommets pointus, rocheux”. Suivant ce mécanisme, *chiuhan* se refait selon le modèle de *țuhan*, *chiuhau* selon *țuhau*, *chiuau* selon *țuau*, *chiurui* selon *țurui*, *che(a)uca* selon *țeuca*, *chiufleură* selon *fișleură*, *chiuandău* selon *fiğmandău*, *chiufleică* selon *fișleică*.

La terminologie oronymique diverse et nuancée a pu se maintenir telle quelle par le fait que les termes géographiques s'avèrent les seuls capables de rendre les divers types de „sommets pointus” conformément à la gradation progressive de l'idée de „pointu”, associée implicitement à celle de hauteur, à l'aspect rocheux de ces sommets ou à la présence des arbres sur ces mêmes sommets. On en est ainsi arrivé à une riche synonymie, avec de fines différences de nuance, effet d'un processus tardif de différenciation présupposant de la part du locuteur une perspective d'ensemble sur le complexe géographique de la région de Vrancea.

La conservation de cette diversité terminologique s'explique aussi par la participation des éléments d'origine autochtone à d'autres champs sémantiques : a) sommet, partie pointue d'un objet, extrémité ; b) outils ou instruments qui ont une partie pointue ; c) parties du corps à profil aigu ; d) objets ou êtres petits.

Les attestations des mots qui participent à ces champs sémantiques sont dispersées dans tout le pays, mais c'est seulement dans la région de Vrancea que ces termes gardent aussi une signification oronymique. Ce fait ne saurait s'expliquer qu'en présupposant la conservation d'une polysemantisme archaïque.

L'analyse laisse voir le caractère conservateur de la région de Vrancea, qui garde soit les bases lexicales de certaines séries oronymiques (dont on atteste seulement les dérivés dans d'autres régions du pays), soit des sens archaïques (recontrés uniquement ici), soit, enfin, des variantes des certains mots d'origine étrangère, surtout hongroise, qui conservent des étapes anciennes dans l'évolution phonétique de la langue de départ.

Centrul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor
Iași, str. Codrescu, nr. 2

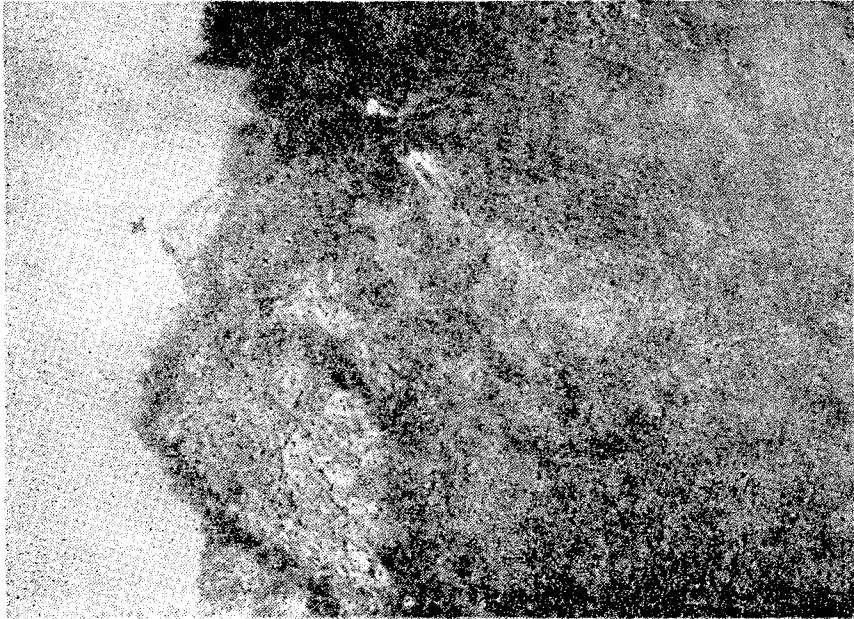

Fig. 1 : figă

Fig. 2 : figă

Fig. 5 : *țubă*

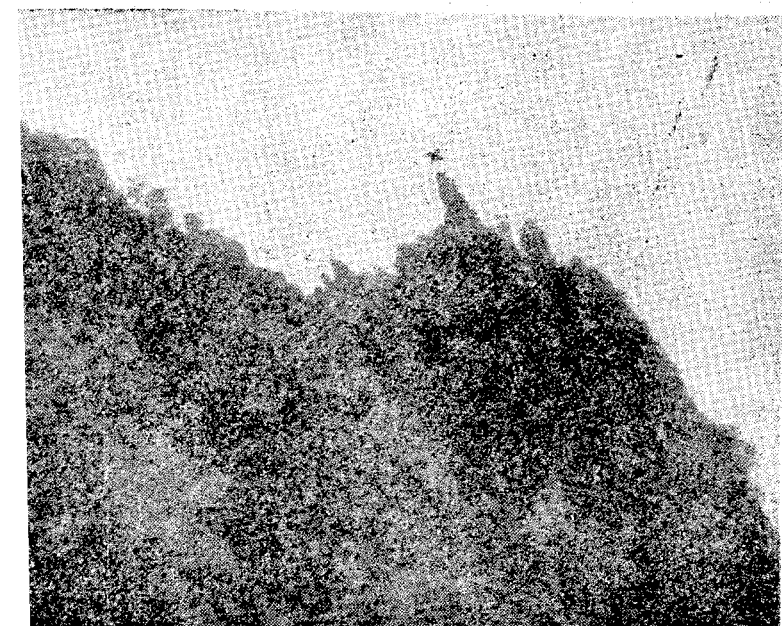

Fig. 6 : *țiu*

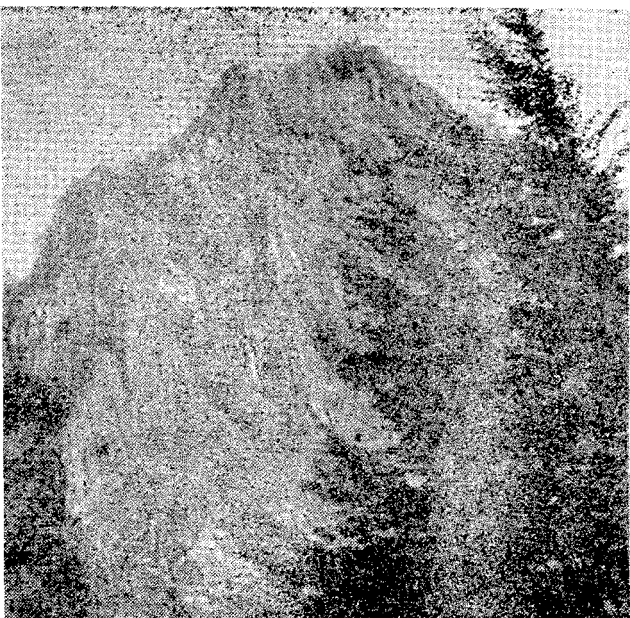

Fig. 11 : *chiubuc*

Fig. 12 : *șigăușă*